

Najlepiej pojęty interes dziecka – między teorią a praktyką

Hanne Op de Beeck, Katrien Herbots,
Sara Lembrechts, Nele Willems, Kathy Vlieghe

Wydział do Spraw Młodzieży rządu Regionu Flamandzkiego

Omówienie często spotykanych napięć i możliwych rozwiązań na podstawie praktyk i strategii zabezpieczenia najlepiej pojętego interesu dzieci od 2004 r.

Badanie przeprowadzone przez Children's Rights Knowledge Centre na zlecenie Wydziału do Spraw Młodzieży rządu Regionu Flamandzkiego.

Wprowadzenie

Dlaczego powstał ten raport?

Niniejszy raport opracowano w imieniu Wydziału do Spraw Dzieci i Młodzieży rządu Regionu Flamandzkiego w ramach przygotowań do europejskiej konferencji poświęconej „dobru dziecka” lub „najlepiej pojętemu interesowi dziecka” (*best interests of the child*)¹, organizowanej przez rząd Regionu Flamandzkiego, rząd Walonii i federalny rząd Belgii z okazji 25. rocznicy uchwalenia przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych Konwencji o prawach dziecka. Ponieważ celem konferencji jest zainicjowanie dialogu między teorią a praktyką na temat zasady dobra dziecka, niniejsze opracowanie analizuje problemy i napięcia występujące w tym dialogu i wskazuje możliwe rozwiązania na podstawie dotychczasowych praktyk międzynarodowych oraz inicjatyw z zakresu polityki ochrony praw dziecka. W toku prac nad raportem zidentyfikowano zbiór tematów, które

1 W literaturze polskojęzycznej termin *best interest* zazwyczaj jest tłumaczony jako „dobro dziecka” lub „najlepiej pojęty interes dziecka”. W niniejszym przekładzie te dwa terminy będą więc używane zamiennie, w zależności od kontekstu (przyp. tłum.).

warto poruszyć w trakcie konferencji. Można się z nimi zapoznać w załączniku do niniejszego raportu.

Dobro dziecka w międzynarodowych aktach prawnych dotyczących praw człowieka

Najważniejszą podstawą prawną zasady dobra dziecka jest Konwencja o prawach dziecka (KPD). Artykuł 3 pkt 1 Konwencji zapewnia dzieciom prawo do tego, aby ich interesy były brane pod uwagę i uznawane za sprawę nadrzędną we wszystkich działaniach oraz decyzjach dotyczących dzieci. Publiczne i prywatne instytucje pomocy społecznej, sądy, władze administracyjne oraz ciała ustawodawcze na poziomie krajowym i lokalnym mają obowiązek stosować się do zasady dobra dziecka przez systematyczną ocenę tego, w jaki sposób określone działania i decyzje – np. obecna lub przyszła polityka, akty prawne, decyzje sądów albo działania administracyjne – wpływają lub będą wpływać na prawa i interesy dzieci, nawet jeśli jest to wpływ pośredni. Artykuł 18 KPD rozszerza tę zasadę na rodziców i opiekunów prawnych, stanowiąc, że „jak najlepsze zabezpieczenie interesów dziecka ma być przedmiotem ich największej troski” w ramach ciążącej na nich odpowiedzialności za wychowanie i rozwój dziecka. Ponadto Konwencja odwołuje się wprost do pojęcia *dobra dziecka* lub *najlepiej pojętego interesu dziecka* w konkretnych sprawach rodzinnych (art. 9 dotyczący prawa dziecka do tego, by nie zostać odseparowanym od rodziców, art. 20 dotyczący praw dzieci pozbawionych środowiska rodzinnego i art. 21 dotyczący adopcji) oraz w odniesieniu do dzieci, które weszły w konflikt z prawem (art. 37 lit. c) dotyczący odseparowania od dorosłych w wypadku dzieci pozbawionych wolności i art. 40 pkt 2 lit. b iii dotyczący gwarancji proceduralnych, m.in. obecności rodziców na rozprawach sądowych w sprawach karnych z udziałem dzieci, które weszły w konflikt z prawem). Ponadto odwołania do najlepiej pojętego interesu dziecka można znaleźć w Protokole fakultatywnym do Konwencji o prawach dziecka w sprawie handlu dziećmi, dziecięcej prostytucji i dziecięcej pornografii (preambuła i art. 8) oraz w Protokole fakultatywnym do Konwencji o prawach dziecka w sprawie procedury składania zawiadomień (preambuła oraz art. 2 i 3).

Obok art. 2 (ochrona przed dyskryminacją), art. 6 (prawo do życia i rozwoju) i art. 12 (poszanowanie poglądów dziecka) Komitet Praw Dziecka (2003, § 12) uznał art. 3 pkt 1 za jedną z czterech ogólnych zasad Konwencji. Oznacza to, że zasada dobra dziecka (najlepszego zabezpieczenia interesów dziecka) stanowi podstawę

pozostałych praw zawartych w Konwencji oraz wyjaśnia, w jaki sposób należy je interpretować i realizować.

Do pozostałych międzynarodowych instrumentów prawnych, w których występuje zasada dobra dziecka, należą: Konwencja w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet z 1985 roku (CEDAW; art. 5 lit. b i 16 lit. d), Konwencja o ochronie dzieci i współpracy w dziedzinie przysposobienia międzynarodowego (zwana Konwencją haską) z 1993 roku (art. 4 lit. b), Konwencja o prawach osób niepełnosprawnych z 2006 roku (CRPD; art. 23 §2), Afrykańska karta praw człowieka i ludów (art. 4), Karta praw podstawowych Unii Europejskiej (art. 24) oraz wiele dyrektyw europejskich w określonych sprawach, takich jak migracja.

O jakie „interesy” dziecka chodzi?

Mimo wszystkich tych odniesień ani Konwencja o prawach dziecka, ani akty przygotowawcze do KPD nie definiują jasno zasady *dobra dziecka*, co stanowi źródło powracających dyskusji na temat znaczenia i treści tego pojęcia. Stało się to główną inspiracją do opracowania niniejszego raportu.

Według Zermattena (2010, s. 485–486) pojęcie *dobra dziecka* lub *interesów dziecka* należy odczytywać w powiązaniu z ogólnym duchem KPD. Zwraca on uwagę na rozróżnienie między krótko-, średnio- a długofalowymi interesami dziecka jako rozwijającej się osoby (zob. też: Freeman, 2007, s. 39). Eekelaar (1992: 234) i wyróżnia „interesy podstawowe” (np. opiekę w sferze fizycznej, emocjonalnej i intelektualnej), „interesy rozwojowe” (wejście w dorosłość bez utrudnień czy upośledzeń) oraz „interesy związane z autonomią” (zwłaszcza wolność wyboru własnego stylu życia).

Ponadto mówi się o „aktualnych” i „przyszłych” interesach dziecka. Freeman (2007) twierdzi, że aktualne interesy dziecka nie tylko mogą się różnić od jego przyszłych interesów, ale nawet mogą pozostawać z nimi w konflikcie. Według Deklaracji praw dziecka z 1959 r. pojęcie *dobra dziecka* odnosi się do wszystkich aspektów jego osoby (fizycznych, umysłowych, moralnych, duchowych i społecznych) oraz do możliwości zdrowego, „normalnego” rozwoju w warunkach wolności i godności. Wytyczne UNHCR w sprawie określenia najlepiej pojętego interesu dziecka (maj 2008, inicjatywa nr 1 w sekcji „Określenie najlepiej pojętego interesu dziecka” w tabeli w załączniku) opisują to pojęcie jako odnoszące się do szeroko pojętego dobrostanu dziecka: „Ów dobrostan determinują rozmaite okoliczności, takie jak wiek, poziom dojrzałości dziecka, obecność lub nieobecność rodziców, otoczenie i doświadczenia dziecka”.

Reasumując, zasada dobra dziecka wydaje się silnie zakorzeniona w międzynarodowych wytycznych i aktach prawnych. Szczegółowe opisy zaproponowane przez różnych autorów stanowią podstawę interpretacji tego pojęcia. Mimo to pozostaje pewien margines swobody – ze względu na nieuściślony i niejednoznaczny charakter tego pojęcia, a także na jego zależność od kontekstu kulturowego i czasowego – co nasuwa wiele pytań dotyczących stosowania tej zasady w praktyce (Freeman, 2007). Jak można zdefiniować dobro lub najlepiej pojęty interes dziecka? Czy różne grupy dzieci – np. dzieci cudzoziemskie bez opieki – mają podobne interesy? W jaki stopniu samo dziecko ma w tej sprawie coś do powiedzenia i jaką rolę odgrywają dorośli w procesie określenia interesu konkretnego dziecka? W poszukiwaniu odpowiedzi na te pytania ważna jest nie tylko teoria. Dotychczasowe praktyki również mogą stanowić cenne źródło informacji, ponieważ oferują oddolne (praktyczne) podejście do rzetelniejszej interpretacji zasady dobra dziecka.

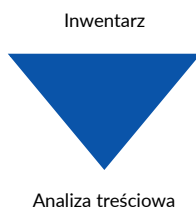
To dlatego w niniejszym raporcie nie przedstawiono analizy prawnych ujęć pojęcia *dobra dziecka*. Opisane w nim badanie koncentruje się na dialogu między teorią a praktyką w kontekście określenia „najlepiej pojętego interesu dziecka” zgodnie z art. 3 KPD. W szczególności, celem tego badania jest wyodrębnienie kilku „napięć” lub problemów, które często pojawiają się w tym dialogu, i znalezienie możliwych rozwiązań opartych na międzynarodowych praktykach związanych z realizacją zasady dobra dziecka.

Metodologia

W niniejszym badaniu zastosowano tradycyjną metodę trójkąta – od omówienia szerokiego zakresu dyskusji i praktyk związanych z zasadą dobra dziecka do wnikliwej analizy treściowej (*content analysis*) kilku projektów wyłonionych z tego zakresu. Przedstawione badanie składa się z dwóch części metodologicznych:

1. sporządzenia inwentarza międzynarodowych projektów związanych z dobrem dziecka, realizowanych na poziomie polityki i praktyki od 2004 r.;
2. analizy treściowej projektów z tej listy, skoncentrowanej na wskazaniu lub rozwiązaniu problemów związanych z przełożeniem zasady dobra dziecka z teorii na praktykę.

Rysunek 1. Od sporządzenia inwentarza do analizy treściowej – tradycyjna metoda trójkąta.

Wyniki badania uzupełniono dodatkową wiedzą teoretyczną pochodzącą z piśmiennictwa, z którego korzystano w trakcie przygotowań do niniejszego badania. Wiedza ta wzbogaca dyskusję, dostarczając dodatkowych spostrzeżeń i informacji dotyczących tła lub możliwych wyjaśnień otrzymanych wyników.

Inwentarz (międzynarodowych) projektów związanych z dobrem dziecka realizowanych na poziomie polityki i praktyki od roku 2004

Metodologia tej części badania opiera się na przeszukaniu internetowych baz danych (zwłaszcza bazy KeKi, www.kekidatabank.be, oraz bazy danych Koalicji na Rzecz Praw Dziecka, www.kinderrechtencoalitie.be), a także przeszukaniu internetu przy użyciu wyszukiwarki Google. Kluczowe terminy, które wykorzystano w tym procesie, to: *Belang van het kind* (w języku flamandzkim, ponieważ badanie zostało przeprowadzone na zlecenie rządu Regionu Flamandzkiego), *child's best interests*, *children's best interests* oraz *best interests of the child* (terminy angielskie, zgodnie z międzynarodowym charakterem projektu). Taki dobór wyszukiwanych terminów oznacza, że badanie nie obejmuje inicjatyw opisanych w innych językach niż angielski i flamandzki. W wypadku stron internetowych, które nie mają funkcji „Znajdź”, systematycznie przeszukuje się działy „Publikacje”, „Projekty” lub „Porady”. Jeśli jakieś słowo kluczowe przynosi dużą liczbę (ponad 1000) wyników, to przegląda się tylko pięć pierwszych stron (uporządkowanych według stopnia dopasowania). Jeżeli przejrzanie pierwszych pięciu stron nie przynosi pożądanego rezultatu, przegląda się następujących pięć stron.

„Najlepiej pojęty interes dziecka” (*child's best interest*) to pojemne pojęcie. *De facto*, ponieważ zasada dobra dziecka (zabezpieczenia najlepiej pojętego interesu dziecka) jest ściśle związana z pojęciem dobrostanu dziecka (por. Wytyczne UNHCR w sprawie określenia najlepiej pojętego interesu dziecka z 2008 roku), większość inicjatyw na rzecz praw dziecka lub zwiększenia dobrostanu dziecka leży w najlepiej

pojętym interesie dzieci i młodych ludzi. W takim wypadku można by się kierować zapisami zawartymi w Wytycznych UNHCR w sprawie określenia najlepiej pojętego interesu dziecka oraz w Komentarzu ogólnym nr 14 Komitetu Praw Dziecka (CRC/C/GC/14). Zważywszy jednak na ograniczone ramy czasowe niniejszego badania oraz na ogromną liczbę inicjatyw, które należało w nim uwzględnić, nie sposób ocenić zawartości wszystkich inicjatyw na podstawie tych wytycznych.

Z tego powodu dokonano pragmatycznej selekcji: w inwentarzu przedstawionym w tabeli (w załączniku do niniejszego raportu) uwzględniono wyłącznie inicjatywy, które ich autorzy lub menedżerowie projektów opisali wprost jako projekty powiązane z zasadą dobra dziecka. Celem tej selekcji było ograniczenie przedstawionego spisu do działań, w których najlepiej pojęty interes dzieci był kwestią nadrzędną.

Aby osiągnąć ów ogólny cel, zastosowano następujące kryteria szczegółowe:

1. Słowa *interests* (interesy, dobro) i *child* (dziecko – lub synonim tego słowa) są wymienione w tytule lub w streszczeniu projektu, bądź też pojawiają się wielokrotnie i są wyraźnie zaakcentowane w całym projekcie (lub w publikacji na jego temat). Uwzględniono wyłącznie projekty, które jednoznacznie koncentrują się na najlepiej pojętym interesie/dobru dziecka.
2. Wybrano jedynie najnowsze inicjatywy, czyli te zrealizowane w ciągu ostatnich 10 lat (por. Op de Beeck, Put, Lembrechts, 2013). Uwzględniono wyłącznie projekty z roku 2004 i późniejsze.
3. Publikacje, które nie zawierają zaleceń dotyczących polityki lub praktyki lub nie opisują aktualnej polityki lub praktyk, nie zostały uwzględnione w tym inwentarzu. Z analiz wyłączono również prawo precedensowe.

Ważne ograniczenie przyjętej strategii polega na tym, że projekty odnoszące się do dobra dziecka, ale nie nazywające tego wprost, nie zostały uwzględnione w analizie. Ponadto, jak wspomniano wcześniej, brakuje w niej inicjatyw, które nie zostały opublikowane w internecie w języku angielskim lub niderlandzkim. Przedstawiony spis jest zatem niekompletnym wynikiem zastosowania określonej eksploracyjnej metodologii wyszukiwania i właśnie w taki sposób należy go interpretować: niniejszy raport opisuje analizę „czubka góry lodowej” – niewielkiej liczby inicjatyw skoncentrowanych na dobru dziecka – aby zwrócić uwagę na niektóre spośród najbardziej widocznych problemów związanych z próbami przełożenia zasady dobra dziecka z teorii na praktykę.

Wreszcie, rozmaite projekty uwzględnione w inwentarzu podzielono na kategorie, które powstały poprzez zastosowanie metodologii oddolnej. Po zebraniu wszystkich projektów grupowano je i przegrupowywano aż do uzyskania spójnego

przeglądu w formacie „macierzy”. Ponieważ część projektów odnosi się zarówno do konkretnych tematów merytorycznych, jak i do tematów przekrojowych (zob. odpowiednie części niniejszego raportu), pewną ich liczbę zakwalifikowano do dwóch kategorii. Ponadto zważywszy na potencjalne oddziaływanie różnych inicjatyw – niektóre z nich opisują konkretne narzędzia lub zalecenia, podczas gdy inne jedynie nawołują do uwzględniania dobra dziecka – wszystkie projekty przydzielono do dwóch dodatkowych kategorii: „wytyczne/plan” – ogólniejsze argumenty na rzecz dbałości o dobro dziecka oraz „wdrożenie” – konkretne zalecenia, narzędzia lub działania zmierzające do realizacji zasady dobra dziecka. Krajowe bądź lokalne plany działania, które precyzują, w jaki sposób międzynarodowe akty prawne dotyczące dobra dziecka powinny być realizowane w praktyce, zostały zaliczone do kategorii „wdrożenie”. W wypadku części inicjatyw granica między ogólnymi argumentami a konkretnymi zaleceniami okazała się jednak niewyraźna. Co za tym idzie, w niektórych wypadkach kwalifikacja do tych kategorii opierała się subiektywnej ocenie, która mogłaby być odmienna, gdyby analizę przeprowadził inny zespół badaczy.

Analiza treściowa projektów ujętych w inwentarzu

Po sporządzeniu inwentarza przyjrano się wnikliwiej poszczególnym projektom przez przeprowadzenie analizy treściowej (analizy zawartości), w której szczególną uwagę poświęcono możliwym napięciom lub trudnościom, jakie mogą występować podczas przekładania zasady dobra dziecka z teorii na praktykę. I w tym wypadku zastosowano metodologię indukcyjną (oddolną). Zgromadzone dokumenty przejrano pod kątem informacji na temat napięć i trudności w operacjonalizacji zasady dobra dziecka. Na podstawie tej analizy najczęściej występujące trudności pogrupowano tematycznie, a następnie omówiono najważniejsze ustalenia poczynione w trakcie analizowanych projektów, odnoszące się do wyodrębnionych tematów.

Opis. Projekty odnoszące się do zasady dobra dziecka – w polityce i w praktyce (2004–2014)

Kolejne akapity zawierają ogólny opis projektów ujętych w inwentarzu. W tabeli 1 przedstawiono liczbę projektów przypisanych do poszczególnych grup tematycznych lub kategorii w macierzy (pełną macierz zob. w załączniku do niniejszego raportu). W tabeli wyróżniono trzy grupy tematyczne: „wskazanie problemu”, „tematy merytoryczne” i „tematy przekrojowe”. Po pierwsze, trzynaście materiałów zaliczonych do

grupy „opis problemu” to dokumenty zwracające uwagę na luki w obowiązujących aktach prawnych, polityce lub praktyce dotyczącej dobra dziecka. Po drugie, dokonano rozróżnienia między „tematami przekrojowymi” a „tematami merytorycznymi”. Projekty zaliczone do grupy „tematy merytoryczne” skupiają się na różnych dziedzinach życia dzieci, w których może być umiejscowiony problem najlepiej pojętego interesu dziecka. Najczęściej odnoszą się one do grup dzieci i młodzieży, które są uważane za szczególnie bezbronne lub zagrożone, a co za tym idzie – stają się adresatami inicjatyw na rzecz dobra dzieci. Wśród przykładów wymienić można dzieci, których rodzice przebywają w więzieniu, dzieci imigrantów lub dzieci cudzoziemskie bez opieki, dzieci wchodzące w kontakt z prawem czy dzieci, których rodzice się rozwodzą. Kilka konkretnych grup mniejszościowych, dla których wyodrębniono tylko kilka projektów na rzecz dobra dzieci, zaliczono w macierzy do kategorii „konkretne grupy mniejszościowe”. Przykłady grup z tej kategorii to dzieci dorastające w rodzinach LGBT, dzieci żyjące na ulicy oraz dzieci pracujące.

Tabela 1. Przegląd projektów ujętych w inwentarzu (macierz)²

Opis	Główny temat			Drugi temat*	Łącznie
	Łącznie	Wytyczne/ /plan	Wdrożenie		
Opis problemu	13	/	/	0	13
Rodzice pozbawieni wolności	4	2	2	0	4
Rozwód / ustalenie sposobu sprawowania opieki / władza rodzicielska	5	2	3	1	6
Pieczą zastępczą: opieka prawna / / adopcja	10	3	7	2	12
Pieczą zastępczą: opieka instytucjonalna	5	2	3	2	7
Uczestnictwo	7	3	4	9	16

2 Tę tabelę należy traktować jako przybliżony przegląd projektów ujętych w inwentarzu, ponieważ nie wzięto w niej pod uwagę różnic pod względem wielkości, siły oddziaływania i statusu projektów. Ponadto projekty ściśle ze sobą związane zostały połączone i potraktowane jako jedna inicjatywa w macierzy przedstawionej w załączniku, a co za tym idzie – widnieją jako jeden projekt w niniejszej tabeli.

Określenie najlepiej pojętego interesu dziecka (dobra dziecka)**	11	5	7	5	16
Ocena oddziaływania na dzieci	4	1	3	1	5
Rzecznictwo w zakresie dobra dziecka	3	1	2	1	4
Imigracja / dzieci cudzoziemskie bez opieki	17	9	8	9	26
Przestępczość / wymiar sprawiedliwości dla nieletnich / krzywdzenie dzieci / wiktymizacja	10	2	8	3	13
Opieka nad dziećmi	2	1	1	0	2
Media/reklama	3	0	3	0	3
Przestrzeń (publiczna)	2	0	2	0	2
Zdrowie	3	1	2	1	4
Konkretne grupy mniejszościowe	6	2	4	2	8
łącznie	105	35	58	35	139
<p>* Tematy dodatkowe (drugiego rzędu), zaliczone do kategorii „Opis problemu”, nie zostały uwzględnione w niniejszej tabeli, ponieważ dokumenty należące do tej kategorii opisują pewną lukę lub niedostatek, a nie rzeczywistą inicjatywę.</p> <p>** Jedną z inicjatyw z kategorii „Określenie najlepiej pojętego interesu dziecka” można uznać zarówno za wytyczną/plan, jak i za wdrożenie, dlatego suma liczby wytycznych i wdrożeń (implementacji) (12) jest większa niż łączna liczba inicjatyw w tej kategorii (11).</p>					

Tematy przekrojowe natomiast wykraczają poza owe konkretne problemy i obejmują np. metodologię określania najlepiej pojętego interesu na poziomie teoretycznym i praktycznym. W tabeli 1 ujęto następujące tematy przekrojowe: „Uczestnictwo”, „Określenie najlepiej pojętego interesu dziecka”, „Ocena oddziaływania na dzieci” oraz „Rzecznictwo w zakresie dobra dziecka”. Dwa ostatnie tematy odnoszą się wyłącznie do najlepiej pojętego interesu grup dzieci.

Opis problemu

Aby dowiedzieć się więcej na temat materiałów zaliczonych do kategorii „Opis problemu”, należy zajrzeć do macierzy w załączniku (tabela 1 nie zawiera szczegółowych informacji na ten temat). Analizując macierz, można zauważyć, że cztery spośród źródeł sklasyfikowanych jako „Opis problemu” mieszczą się w kategorii „Rozwód / ustalenie sposobu sprawowania opieki / władza rodzicielska” (jako drugi temat). Różne badania ukazują trudności w określeniu najlepiej pojętego interesu konkretnego dziecka w sprawach sądowych dotyczących ustalenia sposobu sprawowania

opieki, zwłaszcza że interes dziecka może być ściśle powiązany z interesem rodziców lub innych osób (zob. inicjatywy 1, 2, 4 i 6 w kategorii „Opis problemu” w macierzy). W takich wypadkach istotną kwestią jest *subiektywizm*. Na przykład Skivenes (2010, inicjatywa nr 5 w kategorii „Opis problemu” w macierzy) przeanalizowała trzy sprawy dotyczące wymuszonej adopcji, rozpatrywane przez norweski sąd apelacyjny najwyższej instancji, i ustaliła, że ocena dobra dziecka najczęściej jest dokonywana w sposób subiektywny, a nie racjonalny. To odkrycie wskazuje na potrzebę opracowania narzędzi, które ułatwiłyby sędziom sądów rodzinnych dokonywanie bardziej obiektywnej i neutralnej oceny najlepiej pojętego interesu dziecka. Podobny problem odnosi się do decyzji dotyczących umieszczenia dzieci w pieczy zastępczej. Wyniki dwóch badań wskazują, że sędziowie potrzebują większej liczby narzędzi, z których mogliby skorzystać, aby określić, jakie rozwiązanie leży w najlepiej pojętym interesie dziecka (zob. inicjatywy 3 i 5 w kategorii „Opis problemu” w macierzy). Chociaż owa koncentracja na trudnościach związanych z podejmowaniem decyzji w sprawach sądowych dotyczących sposobu sprawowania opieki nad dziećmi może odzwierciedlać rzeczywistą lukę, wydaje się również możliwe, że kwestie opieki i władzy rodzicielskiej to tematy, które szczególnie często są rozpatrywane z perspektywy dobra dziecka, jak twierdzą autorzy inicjatywy nr 3 w kategorii „Rozwód / ustalenie sposobu sprawowania opieki / władza rodzicielska”. Skoro duża część dyskusji dotyczących dobra dziecka koncentruje się na kwestii sposobu sprawowania opieki nad dzieckiem, nie dziwi to, że luki dotyczące tego tematu są zauważane częściej niż niedostatki w innych obszarach.

Tematy przekrojowe

Niezależnie od tych zastrzeżeń, jak pokazano w tabeli 1, duża liczba projektów dotyczących dobra dziecka ($n = 16$) koncentruje się na opracowaniu sposobów określenia najlepiej pojętego interesu dziecka (*best interests determination* – BID)³, co wskazuje na dużą potrzebę stworzenia większej liczby narzędzi przeznaczonych dla sędziów. Różni badacze i decydenci zajmujący się kwestią dobra dziecka stworzyli wystandaryzowane kwestionariusze oraz inne metodologie pomocne w ocenie

---

3 UNHCR w swoich Wytycznych w sprawie określenia najlepiej pojętego interesu dziecka (2008, inicjatywa nr 1 w sekcji „Określenie najlepiej pojętego interesu dziecka” w macierzy) dokonuje rozróżnienia między „określeniem najlepiej pojętego interesu dziecka” (BID) a „oceną najlepiej pojętego interesu dziecka” (BIA), definiując BID jako sformalizowany proces, a BIA – jako działanie nieformalne. W niniejszym raporcie jednak tych dwóch terminów używa się zamiennie, w znaczeniu oceny, co leży w najlepiej pojętym interesie dziecka.

najlepiej pojętego interesu dzieci w konkretnych sprawach (zob. np. inicjatywy 5, 6 i 8 w kategorii „Określenie najlepiej pojętego interesu dziecka” oraz inicjatywa 7 w kategorii „Uczestnictwo” w macierzy). Jak pokazano w macierzy, sześć spośród projektów w kategorii „Określenie najlepiej pojętego interesu dziecka” koncentruje się na dzieciach cudzoziemskich bez opieki. Druga kategoria, do której zostały zaliczone, to „Imigracja / dzieci cudzoziemskie bez opieki”. Ten rezultat, w połączeniu z odkryciem, że niektóre obszary – np. wymiar sprawiedliwości – potrzebują rzetelnych narzędzi do oceny dobra dziecka, sugeruje, że instrumenty stworzone w celu wspierania procesów decyzyjnych dotyczących dzieci cudzoziemskich albo innych grup mogą być przenoszone na inne dziedziny lub wykorzystywane jako inspiracja do opracowania nowych instrumentów służących do oceny najlepiej pojętego interesu dzieci. W tym kontekście warto zauważyć, że – jak pokazano w macierzy – sporo uwagi poświęca się tworzeniu narzędzi wspierających uwzględnianie dobra dzieci w decyzjach strategicznych – w formie rozmaitych instrumentów służących do oceny wpływu takich decyzji na dzieci. Chociaż liczba projektów w tym obszarze jest ograniczona do pięciu (zob. tab. 1), należy podkreślić, że projekty te uwzględniają cztery różne formy oceny wpływu: opracowanie „standardów dotyczących dzieci” (przez organizację społeczeństwa obywatelskiego), plan przeprowadzenia kontroli decyzji i rozwiązań politycznych pod kątem dobra dziecka (na poziomie polityki/strategii), wdrożenie programów budżetowania działań na rzecz dzieci (na poziomie polityki/strategii) oraz wdrożenie narzędzia CRIA – oceny wpływu na prawa dzieci (również na poziomie polityki/strategii)⁴. Dwa ostatnie projekty są wdrażane w różnych krajach, w różnym kształcie i formacie (zob. inicjatywy 3 i 4 w sekcji „Ocena oddziaływania na dzieci” w macierzy).

Trzecim tematem przekrojowym w tabeli 1 jest uczestnictwo (partycypacja). Ta kategoria obejmuje łącznie 16 projektów ujętych w macierzy. Ogólnie rzecz biorąc, uczestnictwo dzieci i młodych ludzi lub wysłuchanie ich opinii w procesach podejmowania decyzji uważa się istotny element procedury lub metodologii oceny najlepiej pojętego interesu dziecka (zob. np. Zalecenie nr CM/Rec(2012)2 Komitetu Ministrów w sprawie uczestnictwa dzieci i młodzieży poniżej 18 roku życia, inicjatywa nr 2 w sekcji „Uczestnictwo” w macierzy, ale także Komentarz ogólny nr 14 Komitetu Praw Dziecka oraz Wytyczne UNHCR w sprawie określenia najlepiej pojętego interesu dziecka [2008]). Ponadto, zarówno dobro dziecka, jak i prawo do

---

4 Chociaż w tych projektach używa się różnej terminologii (np. „standardy dotyczące dzieci” – *child standards* – albo „sprawdzenie pod kątem dobra dziecka” – *child check* – wszystkie mają podobne cele: tworzenie instrumentów prawnych i polityki zgodnej ze standardami praw dziecka.

uczestnictwa zostały uznane przez Komitet Praw Dziecka za podstawowe zasady Konwencji o prawach dziecka, wraz z prawem do życia i rozwoju i zasadą ochrony przed dyskryminacją (Komitet Praw Dziecka, Ogólne wytyczne odnośnie formy i treści raportów wstępnych przedkładanych przez Państwa-Strony na mocy art. 44 ust. 1 lit. a Konwencji, CRC/C/5, 1991; Komitet Praw Dziecka, Ogólne wytyczne odnośnie formy i treści okresowych raportów przedkładanych przez Państwa-Strony na mocy art. 44 ust. 1 lit. b Konwencji, CRC/C/58/Rev.1, 2005). Reasumując, uczestnictwo odgrywa ważną rolę w określaniu dobra dziecka jako środek pomocny w dokonaniu właściwej oceny najlepiej pojętego interesu dziecka, ale także jako cel sam w sobie – pojęcie nierozzerwalnie związane z dobrem dziecka. Zważywszy na jego istotne znaczenie, duża liczba projektów próbujących włączyć tę zasadę do praktyki realizacji zasady dobra dziecka nie wydaje się zaskakująca. To, że uczestnictwo częściej pojawia się jako temat drugi ($n = 9$) niż jako temat pierwszy ($n = 7$), podkreśla przekrojowy charakter tego zagadnienia: w większości wypadków uczestnictwo jest traktowane jako metoda określania dobra dziecka w różnych obszarach prawnych i dziedzinach życia.

Analiza macierzy pokazuje przy tym, że w poszczególnych projektach pojęcie uczestnictwa zostało zoperacjonalizowane na różne sposoby. Mogą to być procedury komunikacji bezpośredniej i pośredniej, wyrażanie przez dziecko opinii w procesach decyzyjnych, które go dotyczą, metodologie *peer-to-peer*, konferencje młodzieżowe itp. W obrębie tej różnorodności można – jak się wydaje – podsumować i skategoryzować różne rodzaje uczestnictwa dzieci i w ten sposób stworzyć połączenie między zasadniczym tematem (takim jak procedury sądowe), dojrzałością dziecka i formatem uczestnictwa, aby w pełni określić najlepiej pojęty interes dziecka na podstawie wyrażonych przez nie potrzeb i życzeń.

Tematy merytoryczne

Jeśli chodzi o tematy merytoryczne, to – jak pokazano w tabeli 1 – duża część inicjatyw dotyczących dobra dziecka koncentruje się na opiece nad dzieckiem w rodzinie lub poza nią. Sześć spośród wymienionych inicjatyw zaliczono do kategorii „Rozwód / ustalenie sposobu sprawowania opieki / władza rodzicielska”, dwanaście projektów dotyczy opieki prawnej lub adopcji, a siedem koncentruje się dobru dziecka w pieczy instytucjonalnej. Ponadto cztery projekty odnoszą się do opieki nad dziećmi, których rodzice przebywają w więzieniu. W tych projektach uznano, że w najlepiej pojętym interesie dziecka leży przeciwdziałanie rozdzieleniu dziecka z rodzicami, a co za tym idzie – zaproponowano lub wprowadzono kilka modyfikacji

w procedurach i praktykach wydawania wyroków skazujących oraz w przepisach dotyczących odwiedzin.

Ponadto, jak pokazano w tabeli 1, trzynaście inicjatyw odnosi się do dzieci, które mają kontakt z wymiarem sprawiedliwości dla nieletnich lub dla dorosłych („Przestępczość / wymiar sprawiedliwości dla nieletnich / krzywdzenie dzieci / wiktymizacja”). Analiz macierzy ujawnia, że większość tych projektów koncentruje się na wysłuchaniu opinii dziecka i na innych zmianach proceduralnych mających na celu zwiększenie przyjazności wymiaru sprawiedliwości dla dzieci (a przynajmniej obniżenie poziomu jego nieprzyjazności). Innymi słowy, te inicjatywy skupiają się na zasadzie dobra dziecka w kontekście wymiaru sprawiedliwości przystosowanego do potrzeb dzieci.

Ponadto z tabeli 1 wynika, że większość ($n = 26$) projektów ujętych w inwentarzu dotyczy najlepiej pojętego interesu dzieci imigrantów lub dzieci cudzoziemskich bez opieki. Ponieważ sytuacja tych dzieci jest szczególnie trudna – i ponieważ jest to grupa, do której trudno dotrzeć – tak duże zainteresowanie tym tematem nie powinno dziwić. Zaskakujące wydaje się natomiast to, że – w odróżnieniu od pozostałych tematów – w tej kategorii mieści się więcej „wytycznych lub planów” ($n = 9$) niż „wdrożeń” ($n = 8$). To spostrzeżenie implikuje, że dobru dzieci cudzoziemskich (pozbawionych opieki) poświęca się dużo uwagi, co skutkuje powstawaniem rozmaitych wytycznych i wezwań do działania, ale że potrzebnych jest więcej wysiłków na rzecz realizacji tych wytycznych w polityce i w praktyce. Co więcej, pewną część tych wytycznych stanowią dyrektywy dotyczące powrotu do kraju pochodzenia i zabezpieczenia proceduralne dla dzieci cudzoziemskich lub ich rodziców, w których zasada dobra dziecka jest wspomniana na marginesie, tj. w zapisie, że dobro dziecka powinno być sprawą nadrzędną w decyzjach dotyczących powrotu do kraju ojczystego. Siedem spośród wymienionych projektów opisuje jednak rzeczywiste „dobre praktyki” – stosowane w Belgii, Szwecji, Stanach Zjednoczonych, Holandii, Francji, Włoszech i Polsce – które mogą stanowić inspirację w tym obszarze.

Ostatnie ważne spostrzeżenie będące wynikiem wstępnej, ogólnej analizy inwentarza, nasuwa się po bliższym przyjrzeniu się projektom zaliczonym do kategorii opieki, wymiaru sprawiedliwości i dzieci cudzoziemskich (bez opieki). W szczególności, można zauważyć potencjalną dychotomię odnoszącą się do zależności między zastosowaniem odosobnienia (przez umieszczenie w ośrodku zamkniętym) a dobrem dziecka. Na przykład Pösö, Kitinoja i Kekoni (2010, inicjatywa 3 w sekcji „Przestępczość / wymiar sprawiedliwości dla nieletnich / krzywdzenie dzieci / wiktymizacja” w macierzy) uważają umieszczenie młodych ludzi, którzy weszli w konflikt z prawem, w zamkniętym ośrodku wychowawczym (w kontekście opiekuńczym)

za działanie leżące w ich najlepiej pojętym interesie – na podstawie argumentu, że okres odosobnienia (zamknięcia) może przerwać cykl przestępczości. Podobnie projekty opisane w obrębie kategorii „Rodzice pozbawieni wolności” kładą nacisk na to, że bardzo małych dzieci nie należy rozdzielać z matką osadzoną w więzieniu, a co za tym idzie – należy przystosować warunki mieszkalne w zakładach karnych do potrzeb małych dzieci. W większości innych kontekstów – zwłaszcza w kontekście dzieci cudzoziemskich bez opieki – większość autorów uważa, że przetrzymywanie dzieci w zamknięciu nigdy nie leży w ich najlepiej pojętym interesie (zob. np. Corlett, Mitchell, Van Hove, Bowring i Wright [2012] – model opracowany w celu zapobiegania przetrzymywaniu dzieci cudzoziemskich bez opieki w zamknięciu, inicjatywa 15 w sekcji „Imigracja / dzieci cudzoziemskie bez opieki” w macierzy). Te różnice doskonale ilustrują trudności, jakie mogą się pojawić w procesie przekładania zasady dobra dziecka z teorii na praktykę – spostrzeżenie, które stało się najważniejszą inspiracją dla powstania niniejszego raportu.

Podsumowanie: projekty dotyczące dobra dziecka od roku 2004 – widok z lotu ptaka

Jak wspomniano wcześniej w opisie metodologii, do stworzenia inwentarza zastosowano ograniczoną metodę wyszukiwania. Z tego powodu tematy w nim ujęte mogą odzwierciedlać metodologię wyszukiwania, a nie stan rzeczywisty. Można jednak wnioskować, że skoro są to projekty wyłonione przy użyciu wąskiej strategii wyszukiwania, mogą to być najbardziej widoczne przedsięwzięcia odnoszące się do zasady dobra dziecka, a co za tym idzie – obrazują ogólne międzynarodowe tendencje związane z przekładaniem tej zasady z teorii na praktykę.

Przede wszystkim, ustalono, że rozmaite projekty w macierzy odnoszą się do zapotrzebowania na większą liczbę praktycznych narzędzi służących do określenia najlepiej pojętego interesu dziecka w sprawach rodzinnych. To spostrzeżenie może wynikać z rzeczywistego niedostatku takich instrumentów, ale może być także skutkiem szczególnej koncentracji na dobru dziecka w sprawach rodzinnych, tym bardziej, że macierz ukazuje również projekty dotyczące opieki nad dziećmi – w rodzinie i poza nią – jako jeden z tematów, którym poświęca się dużo uwagi. Można wskazać kilka możliwych wyjaśnień owego nacisku na sprawy rodzinne. Po pierwsze, może on wynikać z tego, że zarówno art. 5 (dotyczący rozwoju zdolności dziecka), jak i art. 18 (dotyczący odpowiedzialności rodziców) KPD odwołują się bezpośrednio do zasady dobra dziecka zdefiniowanej w art. 3 Konwencji, a także z tego, że Konwencja

jednoznacznie odwołuje się do tej zasady w ogólnie rozumianych sprawach rodzinnych (zob. np. art. 9, 20 i 21).

Po drugie, nowe ustawodawstwo dotyczące rozwodów, rosnące zróżnicowanie modeli rodziny (ze względu na postęp naukowy, zapłodnienie *in vitro*, anonimowe dawstwo nasienia, adopcję przez pary jedнопłciowe), a także rosnąca tolerancja opinii publicznej dla rozwodów i nowych modeli rodziny, mogą się przyczyniać do spadku liczby rodzin tradycyjnych. Ta zmiana może spowodować wzrost liczby decyzji podejmowanych w sprawach rodzinnych, co pociąga za sobą konieczność opracowania nowych instrumentów pomocnych w ocenie najlepiej pojętego interesu dziecka jako podstawy takich decyzji. Wreszcie, pewną rolę może odgrywać profesjonalizacja opieki nad dziećmi – tendencja ta może pociągać za sobą zapotrzebowanie na bardziej „obiektywne” narzędzia pomocne w podejmowaniu decyzji. Macierz przedstawiona w załączniku wskazuje, że potrzeba ta wiąże się z trudnościami w oddzieleniu najlepiej pojętego interesu dziecka od potrzeb i życzeń pozostałych stron. Ponieważ dobro dziecka w każdym wypadku kształtuje się w kontekście społecznym, przy udziale innych osób, interes dziecka jest nierozzerwalnie powiązany z interesami tych osób⁵. To spostrzeżenie sygnalizuje pierwszy możliwy problem – potencjalne konflikty interesów, które zostaną przeanalizowane i omówione bardziej szczegółowo w sekcji *Konflikty interesów* niniejszego raportu.

Ponadto, można zauważyć, że podejmuje się różne działania na rzecz pełniejszej realizacji zasady dobra dziecka w decyzjach dotyczących imigracji. Projekty te mogą być inspiracją do przenoszenia tego rodzaju działań na inne dziedziny, takie jak kontekst rodzinny. Intensywność wysiłków na rzecz dzieci cudzoziemskich bez opieki można wyjaśnić presją, jaką wywarł Komentarz ogólny nr 6 (CRC/GC/2005/6) w sprawie traktowania dzieci pozbawionych opieki poza krajem pochodzenia, który zawiera zapis, że wszystkie decyzje dotyczące dzieci cudzoziemskich bez opieki powinny się opierać na ocenie ich najlepiej pojętego interesu. W tym wypadku osoby, które tradycyjnie dbają o interes dzieci – np. rodzice, opiekunowie prawni lub bliscy krewni – nie zawsze są obecne, co może wyjaśniać podejmowanie rozmaitych inicjatyw na rzecz tej grupy. Z analizy macierzy wynika przy tym, że projekty na rzecz dzieci cudzoziemskich bez opieki prowadzą do powstawania ogólnych wytycznych i wezwań do działania, potrzebnych jest jednak więcej inicjatyw zmierzających do

---

5 Według Brems (2014) zaangażowanie przynajmniej trzech stron (dziecka, opiekuna i państwa), określanych przez nią mianem „relacji trójkątnej”, jest typowe dla spraw dotyczących praw dziecka. W bardziej ogólnych kwestiach praw człowieka w owej relacji nie bierze udziału opiekun; w takich wypadkach najważniejszymi interesariuszami są jednostka i państwo (Brems, 2014).

realizacji tych wytycznych w polityce i w praktyce. Odkrycie to może świadczyć o tym, że ocena najlepiej pojętego interesu dziecka w konkretnych przypadkach nadal jest trudna, pomimo ogromnej pracy wykonanej w tym obszarze. Dlatego w sekcji *Praktyczna użyteczność ogólnego, niejednoznacznego pojęcia* niniejszego raportu omówiono bardziej szczegółowo trudności związane z praktyczną implementacją zasady dobra dziecka.

Można także zauważyć, że duża liczba projektów koncentruje się na zagadnieniu uczestnictwa. Pojęcie to zostało zoperacjonalizowane w różny sposób w poszczególnych projektach, co wskazuje na istnienie szerokiego zakresu formatów i rozwiązań mogących stanowić inspirację dla decydentów, którzy chcieliby przyjąć podejście partycypacyjne w ocenie dobra dzieci. W analizowanych projektach nie odnajdujemy jednak konkretnego opisu sposobu, w jaki można wyważyć poglądy dziecka z poglądami osoby dorosłej kierującej procesem oceny najlepiej pojętego interesu dziecka. Tym oraz innym trudnościom związanym z praktyką uczestnictwa przyjrzymy się bliżej w sekcji *Wysłuchanie głosu dziecka – zapewnienie sprawiedliwego i równego uczestnictwa* niniejszego raportu.

Wreszcie, ustalono, że w różnych krajach i regionach podejmuje się inicjatywy służące ochronie interesów dzieci w skali makro – przez kształtowanie przyjaznych dziecku ram legislacyjnych, czemu służy ocena wpływu decyzji ustawodawczych na prawa dzieci, wprowadzanie standardów dotyczących dzieci oraz innych instrumentów mających na celu maksymalizowanie pozytywnych skutków nowych aktów prawnych lub decyzji (dotyczących polityki) oraz minimalizowanie ich negatywnego wpływu na dzieci i młodzież. Takie przyjazne dzieciom ramy prawne są podstawą oceny najlepiej pojętego interesu dziecka w konkretnych przypadkach, a co za tym idzie – wywierają pośredni wpływ na poszczególne dzieci. Owe instrumenty w skali makro oraz ich związek z oceną najlepiej pojętego interesu dziecka w konkretnych przypadkach omówiono w sekcji *Ocena oddziaływania na prawa dzieci na poziomie polityki* niniejszego raportu.

Analiza. Dobro dziecka – od teorii do praktyki: problemy

Ogólny opis rozmaitych projektów ujętych w inwentarzu zasygnalizował kilka ważnych tematów do dyskusji, takich jak uczestnictwo, określenie najlepiej pojętego interesu dziecka w konkretnych sprawach (sądowych) i decyzjach, a także sprzeczne wyobrażenia na temat tego, co leży w najlepiej pojętym interesie dzieci.

Zagadnieniom tym przyjrzano się wnikliwiej na podstawie analizy treściowej projektów ujętych w inwentarzu. Ujawniła ona następujące problemy lub napięcia: 1) problem dotyczący praktycznej użyteczności ogólnego pojęcia, 2) napięcie związane z interesami innych stron, 3) problem dotyczące sprawiedliwego, równego uczestnictwa dzieci w procesie oceny ich interesów, 4) zależności między określaniem najlepiej pojętego interesu dzieci w skali mikro (na poziomie indywidualnym) i makro (na poziomie polityki krajowej)⁶.

Należy podkreślić, że opisane napięcia to problemy, które wyłoniły się wyłącznie z analizy inwentarza praktyk dotyczących zasady dobra dziecka, a co za tym idzie – są ściśle związane z przekładaniem pojęcia dobra dziecka (najlepiej pojętego interesu dziecka) z teorii na praktykę. Napięcia i problemy związane z dyskusjami teoretycznymi dotyczącymi zasady dobra dziecka – np. napięcia między ogólnymi instrumentami prawnymi dotyczącymi praw dziecka a pojęciem dobra dziecka, omówione przez Freemana (2007:32) – nie zostały uwzględnione w niniejszym raporcie.

Praktyczna użyteczność ogólnego, niejednoznacznego pojęcia

Stosowanie zasady dobra dziecka w konkretnych sytuacjach jest wyzwaniem, któremu próbowano sprostać poprzez rozmaite „metody określania najlepiej pojętego interesu dziecka” i „oceny najlepiej pojętego interesu dziecka” wśród projektów ujętych w inwentarzu. Jaki jest, przykładowo, najlepiej pojęty interes dwunastoletniego chłopca, którego rodzice spierają się o prawo do opieki? Jak można go właściwie ocenić? Archard i Skivenes (2009, inicjatywa nr 7 w sekcji „Uczestnictwo” w macierzy) w tym wypadku dokonują rozróżnienia pomiędzy elementami sprawy, które są normatywne, a co za tym idzie – jednoznacznie zdefiniowane przez akty prawne – a tymi, które są pozostawione do racjonalnego uzgodnienia. Ta druga część – osiągnięcie „racjonalnego porozumienia” – pozostawia margines swobodnego uznania, zapewniając Państwu-Stronom oraz osobom podejmującym decyzje w poszczególnych przypadkach pewien stopień swobody w ocenie sytuacji. Niesie to ze sobą pewne korzyści – np. umożliwia włączenie czynników kulturowych do zasady dobra dziecka (Alston, 1994; Freeman, 2007:35) – ale jednocześnie utrudnia jednoznaczną realizację tej zasady. Ponadto treść, znaczenie i praktyczne zastosowanie zasady dobra dziecka są niejasne, co utrudnia jej realizację w praktyce. Jaki model można

---

6 Ocenę najlepiej pojętego interesu dziecka można przeprowadzić na poziomie mikro (ocena sytuacji konkretnego dziecka), na poziomie mezo (ocena sytuacji grupy dzieci) oraz na poziomie makro (ocena na poziomie polityki). W niniejszym raporcie omówiono wszystkie trzy poziomy oceny.

stworzyć, aby pojęcie to nie stało się puste i pozbawione znaczenia oraz by jego stosowanie nie było tylko symbolicznym gestem (Archard, Skivenes, 2010; Freeman, 2007; Tobin, 2011; Wolfson, 1992; zob. też: Cantwell [2014], inicjatywa nr 10 w sekcji „Piecza zastępcza: opieka prawna / adopcja”)?

Elementy merytoryczne i proceduralne oceny najlepiej pojętego interesu dziecka

Archard i Skivenes (2009, inicjatywa nr 7 w sekcji „Uczestnictwo” w macierzy) nie tylko odróżniają elementy normatywne od tych pozostawionych do interpretacji w procesie oceny najlepiej pojętego interesu dziecka. Dokonują także rozróżnienia między elementami merytorycznymi a proceduralnymi. Elementy merytoryczne obejmują to, co uważa się za leżące w najlepiej pojętym interesie dziecka zgodnie z obowiązującym prawem bądź z ogólnymi założeniami (np. przekonaniami dotyczącymi „idealnego” modelu rodziny). Elementy proceduralne odnoszą się sposobu, w jaki określa się najlepiej pojęty interes dziecka w konkretnych przypadkach. To rozróżnienie w pewnym stopniu pokrywa się z podziałem na tematy “merytoryczne” i “przekrojowe” we wstępnym opisie projektów ujętych w inwentarzu (sekcja *OPIS. PROJEKTY ODNOSZĄCE SIĘ DO ZASADY DOBRA DZIECKA – W POLITYCE I W PRAKTYCE*).

Zgodnie z owym podziałem na elementy merytoryczne i proceduralne w Komentarzu ogólnym nr 14 Komitet Praw Dziecka udziela praktycznych wskazówek w postaci listy czynników, które należy wziąć pod uwagę w procesie oceny najlepiej pojętego interesu dziecka. Jeśli chodzi o elementy merytoryczne, Komitet kładzie nacisk na poglądy i tożsamość dziecka, ochronę środowiska rodzinnego oraz podtrzymanie relacji z bliskimi, opiekę, ochronę i bezpieczeństwo dziecka, jego bezbronność, a także prawo dziecka do opieki zdrowotnej i edukacji jako najważniejsze czynniki, które należy uwzględnić w tym procesie. Jeśli chodzi o zabezpieczenia proceduralne, Komitet zwraca uwagę na prawo dziecka do wyrażania swoich poglądów (uczestnictwa), rzetelnej oceny faktów, unikania zwłoki w podejmowaniu decyzji, zaangażowania wykwalifikowanych profesjonalistów, reprezentacji prawnej i uzasadnienia prawnego, istnienia mechanizmów przeglądu lub weryfikacji decyzji oraz – w bardziej ogólnym ujęciu – stworzenia rzetelnych metod oceny oddziaływania na prawa dzieci, które pozwolą na wypracowanie przyjaznej dzieciom polityki, w której ramach będzie można określić najlepiej pojęty interes dziecka. Ponieważ ów komentarz ogólny stanowi ważną wskazówkę pomocną w ocenie dobra dziecka w praktyce, nie dziwi, że pewna liczba wymienionych w nim elementów pojawi się w tematach do dyskusji wyłożonych przez analizę treściową.

Elementy merytoryczne: wybór podstawowej perspektywy

Podanie konkretnej i uniwersalnej definicji tego, co leży w najlepiej pojętym interesie dziecka, jest trudne, ponieważ – jak się powszechnie uznaje – interesy dzieci mogą się różnić w zależności od sytuacji, kontekstu, kultury (Thomson, 2005), okresu historycznego oraz sposobu rozumienia dzieciństwa (Freeman, 2007). Smeyers (2010) twierdzi, że w konsekwencji jednoznaczna interpretacja zasady dobra dziecka jest niemożliwa. Mimo tych zastrzeżeń Kalverboer i Zijlstra (2006, inicjatywa nr 8 w sekcji „Określenie najlepiej pojętego interesu dziecka” w macierzy) opracowały rozbudowany model interpretacyjny, aby „obiektywnie” realizować zasadę dobra dziecka w praktyce na podstawie jasnego, merytorycznego ujęcia tej zasady. Zaproponowana przez autorki operacjonalizacja opiera się na paradygmacie behawioralnym, a w szczególności na zapisanym w Konwencji prawie dziecka do rozwoju. Pierwszych siedem warunków, które zdaniem tych autorek należy wziąć pod uwagę w ocenie najlepiej pojętego interesu dziecka (na podstawie przeprowadzonej przez nie analizy), odnosi się do sytuacji rodzinnej. Należą do nich: dostępność odpowiedniej opieki fizycznej, bezpieczne bezpośrednie środowisko fizyczne, atmosfera czułości, wspierający, elastyczny model wychowawczy, pozytywny przykład dawany dziecku przez rodziców, zainteresowanie oraz ciągłość warunków wychowawczych i perspektyw na przyszłość.

Pozostałe wymienione przez nie warunki dotyczą szerszego społeczeństwa. Są to: szacunek, sieć społeczna, edukacja, kontakt z rówieśnikami, pozytywne przykłady w społeczeństwie oraz stabilność sytuacji życiowej. Te tematy wskazują na taką interpretację zasady dobra dziecka, która obejmuje zarówno ochronę (np. „bezpieczne środowisko fizyczne”), jak i prawa dziecka do zapewnienia określonych dóbr i aktywności (np. „kontakt z rówieśnikami”). Na podstawie tej operacjonalizacji Kalverboer i Zijlstra (2006) opracowały kwestionariusz do oceny najlepiej pojętego interesu dziecka – *Best Interests of the Child Questionnaire* (BIC-Q), który można stosować w procesie podejmowania decyzji mających istotny wpływ na sytuację życiową dziecka (np. decyzji o umieszczeniu dziecka w placówce opiekuńczej). Chociaż Kalverboer i Zijlstra (2006) przetestowały swój kwestionariusz i uznały, że jest on rzetelnym narzędziem do oceny sytuacji rozwojowej dzieci, waga różnych tematów może się różnić w zależności od okoliczności społecznych, kulturowych i indywidualnych, a pewne tematy związane z dobrem dziecka mogą pozostać pod powierzchnią (np. zdrowie psychiczne, samostanowienie, prawo do informacji; poza tym, jak zdefiniować pierwszych siedem warunków w wypadku dzieci, które dorastają bez rodziny?).

Mimo tych zastrzeżeń praca Kalverboer i Zijlstry (2006) udowadnia, że można dokonać konkretnej operacjonalizacji opartej na jednoznacznej interpretacji pojęcia

dobra dziecka (w tym wypadku na rozumieniu dobra lub najlepiej pojętego interesu dziecka jako ekspresji prawa do rozwoju) oraz na systematycznej (naukowej) metodologii – pod warunkiem, że podejście stanowiące podstawę owej operacjonalizacji zostanie jasno zakomunikowane wszystkim zainteresowanym. Ponadto przy użyciu tej metodologii można stworzyć kulturowo wrażliwą interpretację zasady dobra dziecka poprzez wybór podejścia dostosowanego do warunków kulturowych jako punktu wyjścia. Kalverboer i Zijlstra (2006) zaczęły od prawa dziecka do rozwoju, ale jako punkt wyjścia można również wybrać inną perspektywę – np. zasady ochrony, zapewnienia i uczestnictwa zawarte w Konwencji. Ta możliwość dostosowania kulturowego pozostaje w zgodzie z postulatem Thomsona (i innych), że należy uwzględniać czynniki kulturowe w ocenie najlepiej pojętego interesu dzieci (zob. też: Brems, 2001; Donnelly, 2013).

Elementy merytoryczne: unikanie interpretacji merytorycznej poprzez wskazywanie elementów negatywnych, ocenę ryzyka i koncentrację na elementach proceduralnych

Poza pracą Kalverboer i Zijlstry (2006), analiza treściowa wykazała, że w praktyce można uniknąć sformułowania pozytywnej interpretacji merytorycznej poprzez określenie, co nie leży w najlepiej pojętym interesie dziecka. Na przykład Freeman (2007:51) uważa, że w uwagach końcowych do raportów krajowych Komitet Praw Dziecka koncentruje się na tym, co nie leży w najlepiej pojętym interesie dziecka, a tym samym opowiada się za negatywną, a nie pozytywną definicją tego pojęcia. Podobne podejście polega na ograniczeniu „tego, co najlepsze dla dziecka” od „ochrony dziecka”. W elementach merytorycznych wymienionych w Komentarzu ogólnym nr 14 zachowano równowagę między zapewnieniem a ochroną: zarówno poglądy i tożsamość dziecka, jak i jego ochrona i narażenie na negatywne doświadczenia zdefiniowano w nim jako elementy, które należy wziąć pod uwagę w ocenie najlepiej pojętego interesu dziecka. Analiza treściowa projektów ujętych w inwentarzu ujawnia jednak, że dobro dziecka bywa definiowane w kategoriach oceny ryzyka (zob. też: Archard, 2006:v). Przykład takiego podejścia można znaleźć w raporcie *Returning Home From Care: What's Best For Children* (Powrót do domu z pieczy zastępczej – co jest najlepsze dla dzieci), opracowanym w 2012 r. przez *National Society for the Prevention of Cruelty to Children* – stowarzyszenie na rzecz przeciwdziałania okrucieństwu wobec dzieci (NSPCC, Wielka Brytania, inicjatywa nr 3 w sekcji „Opis problemu” w macierzy). Raport ten koncentruje się na wspieraniu „efektywnego podejmowania decyzji dotyczących tego, czy powrót do rodziny biologicznej leży w najlepiej pojętym interesie dziecka, oraz zapewnieniu dzieciom wysokiej

jakości wsparcia i ochrony przed dalszym krzywdzeniem” (Andrew Flanagan, NSPCC, 2012:3). W raporcie NSPCC przedstawiono model oceny ryzyka zaniedbywania i krzywdzenia w środowisku rodzinnym. W owym modelu istotę oceny, czy powrót do rodziny biologicznej leży w interesie dziecka, stanowią dowody wskazujące na możliwość krzywdzenia lub zaniedbywania w przyszłości oraz ocena potencjału zmiany u rodziców.

Wreszcie, można zauważyć, że różne projekty ujęte w macierzy próbują sobie poradzić z trudnościami ze sformułowaniem jednoznacznej definicji dobra dziecka poprzez zaproponowanie stabilnych strategii proceduralnych pomocnych w ustaleniu, co jest najlepsze dla konkretnego dziecka lub dla określonej grupy dzieci. Na przykład zalecenia Międzynarodowego Komitetu Ratunkowego (IRC; 2007, inicjatywa nr 5 w sekcji „Określenie najlepiej pojętego interesu dziecka” w macierzy) dotyczące określania najlepiej pojętego interesu dzieci cudzoziemskich bez opieki, na podstawie doświadczeń dzieci ze Sierra Leone w Gwinei, zawierają wyłącznie wskazówki proceduralne, takie jak wprowadzenie formalnych procesów BID dopasowanych do szerszej strategii programowej oraz podjęcie takich działań na jak najwcześniejszym etapie. Opierając się na idei, że jasno określona metodologia powinna obejmować jak najszerszy zakres czynników związanych z dobrem dziecka, nawet jeśli brakuje konkretnej definicji tego pojęcia, w analizie treściowej położono nacisk na trzy strategie:

1. opracowanie i precyzyjne objaśnienie struktury podejmowania decyzji,
2. zapewnienie decydom odpowiedniego przeszkolenia i ogólnej wiedzy w zakresie psychologii i rozwoju dziecka,
3. wykorzystanie mechanizmów mediacyjnych jako innowacyjnych technik realizacji najlepiej pojętego interesu dziecka.

Elementy proceduralne: jasno określona struktura podejmowania decyzji

Silna koncentracja na aspektach proceduralnych oceny najlepiej pojętego interesu dziecka może kompensować trudności w stworzeniu jednoznacznej definicji mającej zastosowanie do szerokiego zakresu sytuacji indywidualnych. Skivenes (2010, inicjatywa nr 5 w sekcji „Opis problemu” w macierzy) wysuwa pięć sugestii zmierzających do stworzenia racjonalnych podstaw procesów decyzyjnych: 1) określenie, które względy są ważne w ocenie najlepiej pojętego interesu dziecka, 2) unikanie nieuzasadnionych założeń dotyczących zasady dobra dziecka (Skivenes podaje tu przykład założeń dotyczących więzów krwi, traktowanych jako norma społeczna), 3) opracowanie przemyślanych procesów podejmowania decyzji, opartych na rzetelnej wiedzy na temat sytuacji wszystkich zainteresowanych, wnikliwej analizie możliwych decyzji i ich konsekwencji oraz monitorowaniu sytuacji po podjęciu decyzji – wewnętrznie,

ale także poprzez procesy publiczne (Skivenes zwraca uwagę na rolę funkcji monitorowania poprzez podkreślenie wagi publicznej kontroli orzeczeń sądów), 4) traktowanie perspektywy dziecka jako podstawy decyzji oraz 5) śledzenie nowej wiedzy i ustaleń naukowych w obszarach istotnych dla podejmowania decyzji dotyczących najlepiej pojętego interesu dziecka, np. na temat potrzeb dziecka, przywiązania itp. (Skivenes, 2010).

Niektóre z tych elementów, np. uczestnictwo dziecka oraz znaczenie wysokiej jakości informacji, znajdują także odzwierciedlenie w zabezpieczeniach proceduralnych zawartych w Komentarzu ogólnym nr 14 Komitetu Praw Dziecka. Podobnie, konieczność aktualizowania wiedzy i unikania uprzedzeń wydaje się dość oczywista. Sugestia Skivenes (2010), że należy opracować szczegółowe procedury (procesy) podejmowania decyzji, wyróżnia się w jej artykule. Nawiązuje ona do bardziej ogólnych rozważań dotyczących stworzenia przejrzystych struktur decyzyjnych jako warunku koniecznego podejmowania spójnych decyzji (grupowych; Goodwin, Wright, 2009; Op de Beeck, Put, Tans, Pleysier, Hermans, 2014). Wydaje się zrozumiałe, że decyzje powinny być podejmowane przy użyciu rzetelnej metodologii lub procedur, aby uniknąć niespójności, arbitralności, bądź też (nadmiernego) subiektywizmu. Goodwin i Wright (2009) opisują takie metodologie lub procedury jako „zbiór ogólnie przyjętych propozycji, bądź też «sformalizowanie zdrowego rozsądku»” (Goodwin, Wright, 2009: 31). Dzięki sformalizowaniu i starannej realizacji kolejnych kroków w procesie decyzyjnym refleksje, które na ogół pozostają podświadome, stają się przedmiotem świadomej uwagi. Ponieważ owe refleksje zostają ujawnione przez ustrukturyzowany proces, prawdopodobieństwo pojęcia decyzji intuicyjnej – a nie racjonalnej – istotnie spada. Podobnie ryzyko tego, że uprzedzenia będą wpływać na podejmowane decyzje – przed czym Skivenes (2010) przestrzega w drugiej sugestii – istotnie się zmniejsza dzięki zastosowaniu jasno określonej procedury podejmowania decyzji (Op de Beeck i in., 2014).

W tradycyjnym ujęciu na procedurę podejmowania decyzji składa się kilka podstawowych kroków: 1) faza wstępna (eksploracyjna), w której definiuje się problem, omawia kontekst i cele podjęcia decyzji oraz gromadzi istotne dane; 2) analiza problemu i wskazanie rozmaitych możliwych decyzji; 3) ewaluacja możliwych decyzji poprzez ocenę ich konsekwencji; 4) rozważenie różnych konsekwencji i wybór najlepszego rozwiązania; oraz 5) realizacja i monitorowanie (Byrd, Moore, 1982; Clemen, 1991; Op de Beeck i in., 2014). Na przykład Freeman (2007), powołując się na Parkera (1994), twierdzi, że w sporach o prawo do opieki nad dzieckiem osoba podejmująca decyzję musi przynajmniej znać wszystkie możliwości, potencjalne skutki każdej z nich, a także prawdopodobieństwo i wartość każdego z tych skutków.

W tym wypadku wyraźnie widać podobieństwo do kroków składających się na tradycyjną procedurę podejmowania decyzji. W procesie oceny najlepiej pojętego interesu dziecka możliwe są jednak również inne struktury decyzyjne.

Element proceduralne: zastosowanie mechanizmów mediacyjnych w celu zrozumienia różnych punktów widzenia i ustalenia, co jest najlepsze dla dziecka

W 2007 r. Instytut Assera w Hadze opracował raport wyjaśniający, w jaki sposób sankcje finansowe wobec rodziców naruszających uzgodnienia rozwodowe – np. obniżenie alimentów otrzymywanych przez rodzica, który nie respektuje prawa drugiego rodzica do odwiedzin – często pozostają w konflikcie z dobrem dziecka, ponieważ mogą w dużej mierze uderzyć w dziecko (inicjatywa nr 1 w sekcji „Opis problemu” w macierzy). W raporcie Instytutu podkreślono niedoskonałości obecnej sytuacji prawnej krajów europejskich, m.in. środki przymusu wobec mienia w sprawach rodzinnych, które mogą mieć negatywny wpływ na sytuację dziecka. Ponadto sam spór między rodzicami oraz będąca jego następstwem sprawa sądowa mogą wywrzeć niekorzystny wpływ na dziecko. Jako jedno z możliwych rozwiązań Instytut wskazuje inwestowanie w mechanizmy mediacyjne, powołując się na argument, że mediacja pozwala na poznanie poglądów i interesów dziecka związanych z sytuacją. Dzięki mediacji skonfliktowane strony mogą zrozumieć, że realizacja ich osobistych dążeń i życzeń nie musi być zgodna – a nawet bywa sprzeczna – z tym, co jest najlepsze dla dziecka (dzieci). Instytut nie traktuje więc mediacji jako metody osiągnięcia jasno określonego porozumienia między stronami, lecz jako sposób uruchomienia procesu wzajemnego zrozumienia między uczestnikami sporu i oceny najlepiej pojętego interesu z różnych perspektyw. Podobnie mediację zaleca van Rooijen (2007, inicjatywa nr 2 w sekcji „Opis problemu” w macierzy) – która badała realizację zasady dobra dziecka w sprawach sądowych dotyczących sposobu sprawowania opieki nad dzieckiem w Holandii – jako metodę zapewnienia dziecku najlepszego rozwiązania w sprawach rozwodowych. W tym celu autorka zaleca utworzenie ośrodków doradczych ds. mediacji rozwodowych i opiekuńczych, które koncentrowałyby się na pomocy rodzinom w trakcie rozwodu i działałyby niezależnie od ogólniejszych organizacji pomocy dzieciom.

Propozycja Instytutu Asera (2007) i van Rooijen (2007), aby w ocenie dobra dziecka wykorzystać mechanizmy mediacji⁷, pozostaje w zgodzie ze wspomnianą wcześniej sugestią, żeby koncentrować się na elementach proceduralnych, a nie merytorycznych (sekcja *Praktyczna użyteczność ogólnego, niejednoznacznego pojęcia*).

---

7 W tym wypadku mediacja jest traktowana jako środek do osiągnięcia lepszego zrozumienia różnych punktów widzenia, w tym perspektywy dziecka.

Ponadto ich propozycja jest zgodna z ideą zachęcania stron zaangażowanych w proces decyzyjny do refleksji nad czynnikami poznawczymi wpływającymi na ich ocenę najlepiej pojętego interesu dziecka oraz na ich decyzję (por. sekcję *Element proceduralne: zastosowanie mechanizmów mediacyjnych w celu zrozumienia różnych punktów widzenia i ustalenia, co jest najlepsze dla dziecka*). Dzięki sięgnięciu po techniki mediacji proces poszukiwania tego, co jest najlepsze dla dziecka, może zainspirować strony sporu do próby spojrzenia na sytuację z punktu widzenia innych osób (stron), w tym również z perspektywy dziecka. Propozycja Instytutu Assera (2007) i van Rooijen (2007) nasuwa również pytanie, w jakim stopniu obecne metody mediacji zaczerpnięte z kryminologii, nauk społecznych i psychologii, można przenieść na grunt oceny i realizacji najlepiej pojętego interesu dziecka. Oczywistymi przykładami wydają się tutaj metody rozmów indywidualnych (np. mediacja „jeden na jeden”), konferencji grupowych (np. grupowa konferencja rodzinna, komisje/rady środowiskowe itp.) oraz programy wspomagania komunikacji, w których uczestnicy uczą się przyjmowania perspektywy innych stron.

W tym miejscu należy jednak zwrócić uwagę na dwie istotne kwestie. Po pierwsze, nasuwa się pytanie dotyczące faktycznego zaangażowania dziecka w tego rodzaju mechanizmy mediacyjne. Czy lepiej włączyć w proces mediacji samo dziecko, czy też wesprzeć rodziców, aby stali się rzecznikami najlepiej pojętego interesu dziecka (Herbots, Roevens, Put, 2011)? Z jednej strony odpowiedź na to pytanie może zależeć od sytuacji. Jeśli np. dziecko popełniło przestępstwo, to jego bezpośredni udział w procesie mediacji wydaje się mniej dyskusyjny niż w wypadku mediacji prowadzonych między rozwodzącymi się rodzicami. Z drugiej strony, w świetle zaleceń zawartych w Komentarzu ogólnym nr 14 oraz wielkiej wagi przywiązywanej do uczestnictwa, która znalazła odzwierciedlenie w inwentarzu (sekcja *Tematy przekrojowe* niniejszego raportu), można zakładać, że mediacje z udziałem dziecka są bardziej pożądane niż mediacje skoncentrowane na dziecku (przy uwzględnieniu aktualnych możliwości dziecka). Pytania odnoszące się do tego rodzaju mediacji z udziałem dziecka są ściśle powiązane z ogólniejszymi problemami dotyczącymi wysłuchania głosu dziecka w procesie oceny jego najlepiej pojętego interesu, które omówiono szczegółowo w sekcji *Wysłuchanie głosu dziecka – zapewnienie sprawiedliwego i równego uczestnictwa* niniejszego raportu.

Po drugie – na marginesie – można zauważyć, że mediacje są przedstawiane nie tylko jako metoda określenia, co jest najlepsze dla dziecka, ale także jako sposób realizacji zasady dobra dziecka w praktyce. Do przykładów należy postulat Tomkinga (2009, inicjatywa nr 1 w sekcji „Rodzice pozbawieni wolności” w macierzy) dotyczący stworzenia kreatywnych, środowiskowych, naprawczych sankcji prawnych wobec

rodziców, którzy popełnili przestępstwo. Takie rozwiązania pozwalają na utrzymanie regularnego kontaktu między rodzicami a ich dziećmi – dla dobra dzieci. Ponadto mediacje są często zalecane w wypadku dzieci i młodych ludzi, którzy wchodzą w konflikt z prawem. Mediacje pozwalają na lepsze zabezpieczenie interesów dzieci, ponieważ dzieci uczą się przyjmować odpowiedzialność i zmieniać swoje zachowanie; unika się stygmatyzacji i negatywnych skutków pozbawienia wolności; a dziecko czuje się szanowane i wysłuchane w toku tego procesu (SRSG on Violence against Children, 2013; Vanfraechem, Walgrave, 2004a, 2004b).

Elementy proceduralne: znaczenie szkolenia interdyscyplinarnego, edukacji i monitorowania

Jednym z ważnych aspektów proceduralnych oceny najlepiej pojętego interesu dziecka jest rola specjalistycznej wiedzy profesjonalistów, którzy są proszeni o przedstawienie swojej opinii na temat tego, co jest najlepsze dla dziecka – zwykle na podstawie interakcji z dzieckiem i ważnymi osobami z otoczenia dziecka. W sekcji *Elementy proceduralne: jasno określona struktura podejmowania decyzji* niniejszego raportu wspomniano o pracy Skivenes (2010), która podkreśla znaczenie odpowiedniej wiedzy w prawidłowej ocenie najlepiej pojętego interesu dziecka. W tym celu często korzysta się ze specjalistycznej wiedzy pracowników socjalnych, psychologów oraz innych specjalistów. Zarówno Komitet Praw Dziecka, jak i UNHCR podkreślają znaczenie edukacji dla profesjonalistów, którzy na co dzień pracują z dziećmi lub dokonują oceny najlepiej pojętego interesu dzieci (Freeman, 2007; UNHCR, 2008). Z tego powodu agencja UNHCR – we współpracy z Międzynarodowym Komitetem Ratunkowym – opracowała podręcznik prezentujący wiedzę niezbędną do prawidłowej oceny najlepiej pojętego interesu dzieci cudzoziemskich bez opieki, który zawiera obszerny rozdział poświęcony komunikacji z dziećmi (2011, inicjatywa nr 4 w sekcji „Określenie najlepiej pojętego interesu dziecka” w macierzy).

Na podstawie analizy treściowej projektów można wnioskować, że w tym wypadku potrzebna jest wiedza z różnych dziedzin, ponieważ prawidłowa ocena najlepiej pojętego interesu dziecka wymaga wielorakich kompetencji. Na przykład w wypadku decyzji dotyczących prawa do opieki nad dzieckiem potrzeba jest nie tylko specjalistyczna wiedza psychologiczna lub wiedza z zakresu ochrony zdrowia psychicznego, do podjęcia właściwej decyzji mogą być również niezbędne informacje na temat dynamiki rodzinnej lub sytuacji życiowej. Potrzebę dokonania holistycznej oceny podkreślono m.in. w zaleceniach Międzynarodowego Komitetu Ratunkowego (2007, inicjatywa nr 5 w sekcji „Określenie najlepiej pojętego interesu dziecka” w macierzy) oraz w raporcie NSPCC *Returning Home From Care: What's Best For Children* (Powrót

do domu z pieczy zastępczej – co jest najlepsze dla dzieci; inicjatywa nr 3 w sekcji „Opis problemu” w macierzy), w którym zastrzeżono, że powrót dziecka umieszczonego w pieczy zastępczej do rodziców biologicznych powinien nastąpić tylko pod warunkiem, że przeprowadzono kompleksową ocenę potrzeb dziecka. Taka kompleksowa ocena – podkreśla NSCPP – wymaga udziału profesjonalistów z różnych dyscyplin, specjalnie przeszkolonych w zbieraniu danych pomocnych w ocenie tego, co leży w najlepiej pojętym interesie dziecka. „Nowa służba wspierająca rozwiązywanie sporów rodzinnych (*Family Justice Service*) musi zadbać o to, aby sędziowie specjalizujący się w prawie rodzinnym zostali przeszkoleni w zakresie rozwoju dziecka oraz implikacji powrotu do domu z pieczy zastępczej” (s. 15). Zgodnie z tym zastrzeżeniem, NCPP zaleca poprawę jakości materiału dowodowego poprzez stworzenie narzędzi oceny, które byłyby osadzone w praktyce, oraz edukowanie profesjonalistów na temat tego, kiedy i jak powinni używać tych narzędzi (s. 14). Krótko mówiąc, autorzy raportu podkreślają, że istotne są nie tylko narzędzia oceny, ale także – przede wszystkim – umiejętności i kompetencje osób, które się nimi posługują.

Innymi słowy, określone umiejętności i kompetencje uważa się za niezbędne do prawidłowego zbierania informacji od dzieci i na temat dzieci, ich sytuacji oraz tego, co jest dla nich najlepsze, poprzez wzięcie pod uwagę ich potrzeb, życzeń oraz kontekstu (zob. inicjatywy nr 3 i 4 w sekcji „Opis problemu” w macierzy). Badanie przeprowadzone w Regionie Flamandzkim ujawniło, że sędziowie i inni profesjonalści są świadomi znaczenia tych umiejętności, zwłaszcza jeśli chodzi o dobrą komunikację z dziećmi (Herbots, Roevens, Put, 2011, 2012). Mimo to zdaniem części autorów decydentom i osobom pełniącym funkcję doradczą w procesie oceny najlepiej pojętego interesu dzieci często brakuje odpowiednich kompetencji. Na przykład Scott i Emery (2013, inicjatywa nr 4 w sekcji „Opis problemu” w macierzy) twierdzą, że ani sędziowie, ani biegli psychologowie i psychiatry nie mają odpowiednich kwalifikacji do realizacji standardu dobra dziecka w poszczególnych przypadkach. Wiedza na temat tego, jak przesłuchiwać dzieci, w jaki sposób uwzględniać ich opinie i refleksje (zob. też: sekcja *Tryby uczestnictwa oraz ich związek z rozwijającymi się zdolnościami dziecka* niniejszego raportu) itp., nie jest podstawowym elementem wiedzy wymaganej od sędziego⁸ – który często podejmuje decyzje mogące wywierać istotny wpływ na życie dzieci – ani od innych specjalistów (pracownika socjalnego, psychologa, biegłego

8 Na przykład sędziowie sądów rodzinnych uczestniczą w specjalnym programie szkoleniowym dotyczącym dzieci, ale sędziowie zajmujący się sprawami imigracyjnymi – którzy decydują o deportowaniu dzieci cudzoziemskich do kraju pochodzenia – nie przechodzą takich szkoleń, co sprawia, że w tego rodzaju decyzjach dobro dzieci nie zawsze jest traktowane jako cel nadrzędny, jak twierdzą Kalverboer i Zijlstra (2008, inicjatywa nr 16 w sekcji „Imigracja / dzieci cudzoziemskie bez opieki” w macierzy).

psychiatry), którzy są proszeni o wydanie opinii w danej sprawie na podstawie swojej specjalistycznej wiedzy, ale mogą być niezdolni do przedstawienia wszechstronnej interpretacji tego, co jest najlepsze dla dziecka. Argumenty tych autorów są zgodne z wynikami otrzymanymi przez Herbots i in. (2011), którzy wykazali, że część flamandzkich mediatorów rozwodowych, którzy w wielu wypadkach pracują z dziećmi, nie zna Konwencji o prawach dziecka lub nie rozumie leżącej u jej podstaw wizji dotyczącej pozycji dzieci i młodych ludzi w społeczeństwie. Chociaż większość mediatorów uczestniczących w tym badaniu uznała zasadę dobra dziecka za bardzo istotną w swojej pracy, ich interpretacja tej zasady często opierała się na intuicji, zdrowym rozsądku, doświadczeniu i względach praktycznych (Herbots i in., 2011, 2012).

Aby zaspokoić to zapotrzebowanie na edukację, opracowano wiele specjalistycznych programów szkoleniowych dla profesjonalistów, którzy pracują z dziećmi – co ujawniła analiza treściowa projektów z inwentarza. Wśród przykładów można wymienić program „Dobro dziecka: prawa i potrzeby”, oferowany przez Uniwersytet im. Radbouda w Nijmegen, który koncentruje się na interpretacji pojęcia dobra dziecka (najlepiej pojętego interesu dziecka) w odniesieniu do konkretnych zagadnień, takich jak paternalizm lub konflikt między autonomią a opieką (inicjatywa nr 10 w sekcji „Określenie najlepiej pojętego interesu dziecka” w macierzy), oraz belgijskie szkolenie dla pełnomocników prawnych dzieci i młodych ludzi, opisane przez Flamandzką Koalicję na Rzecz Praw Dzieci (2010, inicjatywa nr 7 w sekcji „Opis problemu” w macierzy). W macierzy występuje nawet konkretny „pakiet szkoleniowy dla policji”, opracowany przez Konsorcjum na Rzecz Dzieci Ulicy (2005) i mający pomagać policjantom w rozwijaniu wiedzy, postaw i kompetencji niezbędnych do tego, aby zawsze działali w najlepiej pojętym interesie dziecka (inicjatywa nr 6 w sekcji „Przestępczość / wymiar sprawiedliwości dla nieletnich / krzywdzenie dzieci / wiktyimizacja” w macierzy). Jeśli chodzi o samo przeprowadzenie BID – oceny najlepiej pojętego interesu dziecka – Międzynarodowa Katolicka Komisja ds. Migracji (International Catholic Migration Commission – ICMC) opowiada się za powoływaniem „ekspertów/biegłych w dziedzinie ochrony dzieci”, którzy byłiby nie tylko przeszkoleni w przeprowadzaniu oceny najlepiej pojętego interesu dziecka, ale także przygotowani do edukowania lokalnych partnerów w tym zakresie (inicjatywa nr 7 w sekcji „Określenie najlepiej pojętego interesu dziecka” w macierzy)⁹. Ta

---

9 Warto zauważyć, że określając tych profesjonalistów mianem „ekspertów w dziedzinie ochrony dzieci”, ICMC również interpretuje zasadę dobra dziecka przede wszystkim w kategoriach ochrony (por. sekcja Elementy merytoryczne: unikanie interpretacji merytorycznej poprzez wskazanie elementów negatywnych, ocenę ryzyka i koncentrację na elementach proceduralnych niniejszego raportu).

praktyka zwraca uwagę na aspekty szkoleń dla trenerów lub edukatorów (*train the trainer*) w programach edukacyjnych dotyczących najlepiej pojętego interesu dzieci – poprzez zawarcie w takich programach części, w której uczestnicy uczą się, jak przekazywać wiedzę swoim współpracownikom. Dzięki takiej różnorodności inicjatyw szkoleniowych i edukacyjnych istnieje zbiór dobrych praktyk, z których mogą korzystać jednostki lub organizacje pragnące tworzyć własne programy edukacyjne w zakresie rozwoju kompetencji swoistych dla pracy z dziećmi.

Wreszcie, ważny element pogłębiania wiedzy na temat najlepiej pojętego interesu dzieci – jak wynika z analizy treściowej – wiąże się z monitorowaniem i informacją zwrotną po podjęciu decyzji. W rozważaniach na temat budowania struktury podejmowania decyzji (sekcja *Elementy proceduralne: jasno określona struktura podejmowania decyzji* niniejszego raportu), dalszą obserwację i monitorowanie przedstawiono jako ostatnią, lecz niezwykle ważną część prawidłowego procesu decyzyjnego. Ów ostatni krok wydaje się mniej widoczny w dotychczasowej literaturze i praktykach związanych z najlepiej pojętym interesie dziecka. Tymczasem informacje zwrotne *ex post* mogą być źródłem cennych informacji dla osoby podejmującej decyzję, ponieważ stymulują tworzenie zasobów specjalistycznej wiedzy, które w przyszłości umożliwią podejmowanie lepszych decyzji, co wyraźnie podkreślono w ewaluacjach wpływu określonych decyzji i polityki na prawa dzieci (CRIA; inicjatywa nr 4 w sekcji „Ocena oddziaływania na dzieci” w macierzy, która zostanie omówiona w sekcji *Ocena oddziaływania na prawa dzieci na poziomie polityki* niniejszego raportu). Ponadto ewaluacja *ex post* może zwiększać korzystne skutki oceny dokonanej przez podjęciem decyzji. Świadomość, że owa ocena zostanie porównana z rzeczywistym wynikiem podjętej decyzji, może prowadzić do wyższej jakości oceny, a ewaluacja *ex post* ułatwia identyfikację potencjalnych błędów systematycznych (Van Humbeeck w: Desmet, Op de Beeck i Vandenhole, w druku, inicjatywa nr 4 w sekcji „Ocena oddziaływania na dzieci” w macierzy). Raport NSPCC (inicjatywa nr 3 w sekcji „Opis problemu” w macierzy) wzmacnia tę argumentację, pokazując, że informacje zwrotne po podjęciu decyzji stanowią ważny element doświadczenia uczenia się z myślą o przyszłych procesach decyzyjnych. Autorzy tego raportu interpretują ocenę najlepiej pojętego interesu dziecka jako dynamiczny proces, który obejmuje nie tylko ocenę *ex ante*, ale także ewaluację *ex post*. Wreszcie, jak wspomniano w sekcji *Elementy proceduralne: jasno określona struktura podejmowania decyzji*, kontrola publiczna oraz możliwość odwołania się od decyzji i zweryfikowania decyzji, która została zakwestionowana, stanowią ważny element demokratycznego podejmowania decyzji dotyczących dobra dziecka (zob. np. Skivenes, 2010, inicjatywa nr 5 w sekcji „Opis problemu” w macierzy). Co za tym idzie – ten element procesu decyzyjnego

można efektywnie realizować tylko wtedy, gdy istnieją odpowiednie mechanizmy ewaluacji *ex post*.

Dokonanie użytecznej ewaluacji *ex post* wymaga wdrożenia rzetelnych systemów monitorowania. Na przykład w swoim planie działania na rzecz dzieci cudzoziemskich bez opieki Komisja Europejska (2010, inicjatywa nr 4 w sekcji „Określenie najlepiej pojętego interesu dzieci” w macierzy) zachęca państwa członkowskie do opracowania systemów monitorowania skutków decyzji podejmowanych w sprawie dzieci cudzoziemskich bez opieki. W ten sposób można lepiej kontrolować opiekę prawną nad tymi dziećmi, bardziej skutecznie zapobiegać krzywdzeniu i, ogólnie rzecz biorąc, lepiej zabezpieczać interesy dzieci. Ten plan działania stał się inspiracją dla wielu praktyk monitorowania w sytuacji powrotu dzieci migrantów do kraju pochodzenia. Do interesujących przykładów europejskich w tym zakresie należą: 1) fiński „Program wspomaganego dobrowolnego powrotu (*assisted voluntary return program* – AVR), który przewiduje przejrzysty system integracji i monitoringu, a także zapewnienie ochrony rodzicowi (rodzicom) w kraju ojczystym przed powrotem dzieci; 2) hiszpański program powrotów do kraju pochodzenia, który monitoruje wspomagane powroty dzieci, efektywne połączenie z rodziną lub dostępność odpowiedniej opieki dla dziecka; oraz 3) projekt „Monitorowanie Dzieci po Powrocie”, stworzony przez fundację HIT (na zlecenie Komisji Europejskiej), który bada, czy decyzja o odesłaniu dziecka do kraju pochodzenia rzeczywiście okazała się służyć dobru dziecka, oraz gromadzi wiedzę pozwalającą na podejmowanie bardziej przemyślanych i skutecznych decyzji w przyszłości (inicjatywa nr 12 w sekcji „Imigracja / dzieci cudzoziemskie bez opieki” w macierzy).

Podsumowanie: Praktyczna użyteczność ogólnego pojęcia

Ważny problem, jaki wyłania się z analizy treściowej, stanowią trudności ze sformułowaniem konkretnej interpretacji „zasady dobra dziecka”, którą można by stosować w rozmaitych sytuacjach. Oto jakie podejścia wykorzystuje się w praktyce, aby poradzić sobie z tym problemem. 1) Sformułowanie konkretnej interpretacji na podstawie rzetelnej metodologii naukowej. Taka interpretacja może być dostosowana do warunków kulturowych i ogranicza się do określonych zasad, na których opierała się przeprowadzona analiza i które muszą zostać jasno zakomunikowane wszystkim zainteresowanym. 2) Unikanie problemu poprzez skupienie się na elementach ochrony lub postępowanie się negatywną definicją najlepiej pojętego interesu dziecka (określenie, co zdecydowanie nie leży w najlepiej pojętym interesie dziecka). 3) Koncentracja na elementach proceduralnych oceny najlepiej pojętego interesu dziecka, na podstawie założenia, że wysoka jakość oceny jest efektem

dobrej procedury. W ramach tego podejścia wskazano następujące ważne elementy: 3a) opracowanie przejrzystej struktury procesu podejmowania decyzji, aby ograniczyć wpływ irracjonalnych lub podświadomych założeń. 3b) Wykorzystanie mechanizmów mediacji, aby zapewnić zrozumienie perspektywy dziecka. W tym wypadku ocenę dobra dziecka interpretuje się wprost z perspektywy uczenia się. 3c) Opracowanie i rekrutacja uczestników specjalnych programów edukacyjnych i szkoleniowych, na podstawie założenia, że nie samo narzędzie, ale sposób, w jaki jest ono wykorzystywane, ma decydujące znaczenie w ocenie najlepiej pojętego interesu dziecka. W sytuacji idealnej integralną częścią podejścia edukacyjnego jest monitorowanie i zbieranie informacji zwrotnych dotyczących skutków podjętej decyzji. Te ostatnie podejścia zawierają w sobie akceptację niejednoznaczności zasady dobra dziecka oraz pozostawionego przez nią „marginesu swobodnej interpretacji”. Dzięki zabezpieczeniom proceduralnym przeciwdziałającym niekorzystnym skutkom tej niejednoznaczności, ogólny charakter zasady dobra dziecka może zostać uznany za jej zaletę, zmusza bowiem naukowców, twórców polityki i strategii oraz praktyków do indywidualnej oceny najlepiej pojętego interesu dziecka w poszczególnych przypadkach, a także do ciągłego zastanawiania się nad znaczeniem tego pojęcia. Takie refleksje, jak się wydaje, nie byłyby równie wyraziste, gdyby zasada dobra dziecka zapewniała jednolitą interpretację i oczywiste standardy postępowania.

Konflikty interesów

Odnosząc się do art 3 pkt 1 Konwencji o prawach dziecka, Smeyers (2010: 277) stwierdza, że „oczywiście ten wymóg nie może być egzekwowany bez uwzględnienia interesów osób dorosłych”. Również Eekelaar (2005) zauważa krytycznie, że z powodu silnej koncentracji na dobru dziecka nie poświęca się należytej uwagi interesom pozostałych stron. Obaj ci autorzy wprowadzają drugi problem omówiony w niniejszym raporcie, który staje się jeszcze bardziej widoczny, kiedy przyglądamy się inicjatywom ujętym w inwentarzu. Projekty te pokazują, w jaki sposób pojęcie „dobra dziecka” lub „najlepiej pojętego interesu dziecka” może być przywłaszczane lub niewłaściwie wykorzystywane w obronie interesów innych osób.

Rodzice i dzieci

Bliska rodzina – zwłaszcza rodzice – stanowi ważny kontekst, w którym określa się, co leży w najlepiej pojętym interesie dziecka. Uważa się, że poza samym dzieckiem to jego rodzice wiedzą najlepiej, co jest dla dziecka najlepsze, co odzwierciedla art. 5

Konwencji¹⁰ oraz zalecenie zawarte w Komentarzu ogólnym nr 14, aby podtrzymywać związki dziecka z najbliższymi dla jego dobra. Przykładem ilustrującym tę ideę w praktyce jest projekt SOS Wiosek Dziecięcych (2008, inicjatywa nr 3 w sekcji „Piecza zastępcza: opieka instytucjonalna” w macierzy), w którym rodziny biologiczne są w możliwie największym stopniu włączane w opiekę nad dzieckiem. W wypadku dzieci rozdzielonych z rodziną organizacja ta zaleca umieszczenie dziecka w rodzinnej formie pieczy zastępczej, aby mogło dorastać w zastępczym środowisku rodzinnym.

Mimo oczywistego związku między dążeniami dziecka i jego rodziców, w niektórych sytuacjach ich interesy są ze sobą sprzeczne. Na podstawie analizy treściowej w kolejnych akapitach przedstawiono cztery przykłady konfliktów między interesami dzieci a ich rodziców: 1) kwestia opieki nad dzieckiem w sprawach rozwodowych, 2) decyzje dotyczące umieszczenia w pieczy zastępczej lub powrotu do domu z pieczy zastępczej, 3) dzieci, których rodzice przebywają w więzieniu, 4) władza rodzicielska w procesie podejmowania decyzji dotyczących zdrowia dziecka oraz 5) decyzje w sprawach imigracyjnych.

Scott i Emery (2013, inicjatywa nr 4 w sekcji „Opis problemu” w macierzy) omawiają niewłaściwe zastosowanie standardów dobra dziecka w sprawach rozwodowych rozpatrywanych przez sąd. Na przykład jedna ze stron może twierdzić, że z perspektywy dobra dziecka więź z matką jest ważniejsza niż więź z ojcem – tylko po to, aby to matce przyznano prawo do opieki nad dzieckiem (Scott, Emery, 2013). W takim wypadku zasada dobra dziecka może być wykorzystywana do obrony interesów rodzica związanych z prawem do opieki nad dzieckiem. Konflikt między dobrem dziecka a interesem jego rodziców w wypadku decyzji dotyczących umieszczenia dziecka w pieczy zastępczej albo jego powrotu do domu z pieczy zastępczej opisano w raporcie NSPCC „Powrót do domu z pieczy zastępczej – co jest najlepsze dla dzieci” (inicjatywa nr 3 w sekcji „Opis problemu” w macierzy). Raport ten pokazuje, w jaki sposób zasada dobra dziecka jest przywoływana w sytuacji, gdy rodzice nie chcą, aby ich dziecko zostało umieszczone w pieczy zastępczej, albo gdy pragną, aby wróciło do domu. W takich wypadkach argument dobra dziecka może być wykorzystywany do odzyskania dziecka, nawet jeśli w rzeczywistości oznacza to powrót do sytuacji krzywdzenia lub zaniedbywania.

W tym kontekście należy również wspomnieć o małych dzieciach, których rodzice zostali pozbawieni wolności. Czy w takich wypadkach w najlepiej pojętym

---

10 Dorośli opiekunowie mają prawo i obowiązek zapewnić dziecku, w sposób odpowiadający rozwojowi jego zdolności, możliwości ukierunkowania go i udzielenia mu rad przy korzystaniu przez nie z należnych mu praw (art. 5 Konwencji o prawach dziecka).

interesie dziecka leży zamieszkanie dziecka w więzieniu – w świetle zalecenia, aby nie rozdzielać dziecka z rodzicami (w szczególności z matką)? A może w interesie dziecka leży spędzenie pierwszych lat życia w mniej zamkniętym środowisku? W ramach przygotowań do dnia debaty ogólnej Komitetu Praw Dziecka w 2011 roku, który koncentrował się na dzieciach rodziców odbywających karę więzienia, twórcy nowozelandzkiego Projektu Equal Justice, Zespołu do Spraw Działań na Rzecz Dzieci i Młodzieży, oraz autorzy inicjatywy „Dzieci więźniów Europy” (inicjatywa nr 3 w sekcji „Rodzice pozbawieni wolności” w macierzy) stwierdzili, że dobro dzieci powinno zawsze być sprawą nadrzędną w decyzjach dotyczących matek osadzonych w więzieniu. Chociaż te organizacje formułują swoje zalecenia na podstawie założenia, że nierozdzielanie matki i dziecka – np. przystosowanie infrastruktury (m.in. „otwarte więzienia” dla matek z dziećmi) i edukowanie personelu więziennego, aby pozwalał małym dzieciom zostać z matką – leży w najlepiej pojętym interesie dziecka, jednocześnie krytykują brak rzetelnych danych i badań dotyczących rodziców i dzieci przebywających razem w więzieniu. Argumenty przeciwko osadzaniu dzieci w ośrodkach zamkniętych w przypadkach przestępczości nieletnich i imigracji (zob. np. Corlett i in., 2012, inicjatywa nr 15 w sekcji „Imigracja / dzieci cudzoziemskie bez opieki” w macierzy) potwierdzają postulat Projektu Equal Justice, że należy zgromadzić więcej danych dotyczących pozbawiania wolności z perspektywy dzieci.

Moodley, Hardie, Selgelid, Waldman, Strebel, Rees i Durheim (2013, inicjatywa nr 3 w sekcji „Zdrowie” w macierzy) omawiają konflikty między interesami dzieci i rodziców w sprawie szczepienia dzieci. Autorzy ci krytykują to, że niektórzy rodzice odmawiają szczepienia swoich dzieci, mimo że szczepienia są nieodzowne, aby zmniejszyć śmiertelność wśród dzieci. Autorzy sugerują, aby respektować odmowę rodziców tylko wtedy, gdy choroba, której zapobiega dana szczepionka, jest mniej poważna, a prawdopodobieństwo zachorowania – niewielkie. To zalecenie stanowi część ogólniejszej sugestii, że dobro dziecka powinno przeważać nad władzą rodzicielską w sytuacjach poważnego zagrożenia zdrowia dziecka. Wreszcie, Kalverboer i Zijlstra (2008, inicjatywa nr 16 w sekcji „Imigracja / dzieci cudzoziemskie bez opieki” w macierzy) twierdzą, że w holenderskich procedurach imigracyjnych nie bierze się pod uwagę interesu dzieci – ich dobro jest rozumiane jako całkowicie zgodne z interesem ich rodziców, mimo że w niektórych wypadkach występuje konflikt interesów. Dlatego Kalverboer i Zijlstra (2008) zalecają oddzielanie dobra dzieci od interesu ich rodziców w procedurach prawnych.

Wszystkie te przykłady pokazują, że chociaż na ogół przyjmuje się założenie, iż rodzice w pierwszym rzędzie będą bronić interesu swoich dzieci, zasada dobra dziecka może wchodzić w konflikt z życzeniami i potrzebami rodziców albo z sytuacją, w jakiej

oni się znaleźli. Bonthuys (2005, inicjatywa nr 6 w sekcji „Opis problemu” w macierzy) posuwa się jeszcze dalej: twierdzi, że zasada dobra dziecka może być (niewłaściwie) wykorzystywana do artykułowania praw rodziców, a nawet do ukrycia nieznajomości podstawowych praw przysługujących dzieciom. Aby najlepiej pojęty interes dziecka był w pełni uwzględniany w sądzie – uważa Bonthuys (2005) – należy poświęcać równie dużo uwagi interesom rodziców i innych stron. Dzięki temu, jej zdaniem, nie będzie już potrzeby wykorzystywania dobra dziecka jako parasola chroniącego potrzeby i życzenia pozostałych osób. W ten sposób dobro dzieci może zostać w pełni uwzględnione – obok praw pozostałych członków rodziny (Bonthuys, 2005).

Dzieci, rząd i społeczeństwo

Jeśli chodzi o konflikty interesów, to w analizie treściowej ujawniły się nie tylko interesy rodziców lub innych członków rodziny. Zdarzają się również konflikty między dobrem dzieci a interesem rządu. W krótkiej analizie zatytułowanej *In the Child's Best interest? The consequences of losing a lawful immigrant parent to deportation* (W najlepiej pojętym interesie dziecka? Konsekwencje utraty rodzica – legalnego imigranta wskutek deportacji) autorzy z Instytutu Earla Warrena i Kliniki Prawa Imigracyjnego (2010, USA, inicjatywa nr 10 w sekcji „Opis problemu” w macierzy) omawiają konflikt między interesami dzieci a rządu w sprawach deportacyjnych rodziców mających prawo stałego pobytu w Stanach Zjednoczonych. Według autorów deportacja takich osób może pozostawać w konflikcie z dobrem ich zasymilowanych dzieci, które w ten sposób zostają rozdzielone z rodzicami. Autorzy twierdzą, że szkody wyrządzone tym dzieciom są nieproporcjonalnie duże w porównaniu z interesami chronionymi przez państwo poprzez deportację. Co za tym idzie – apelują o staranne wyważanie interesów dzieci będących obywatelami Stanów Zjednoczonych z interesami rządu w decyzjach dotyczących deportacji osób z prawem stałego pobytu. W tym celu zalecają prowadzenie szeroko zakrojonych szkoleń dla sędziów zajmujących się sprawami imigracyjnymi oraz stworzenie jasnych wytycznych, które stanowiłyby podstawę decyzji dotyczących deportacji.

Osiągnięcie równowagi między dobrem dzieci a interesami innych stron może być trudne również w ogólniejszych kontekstach. Przykładem jest korzystanie z przestrzeni publicznej. Jak mają się interesy dzieci do interesów innych użytkowników tej przestrzeni? Pleysier, Put, Cops i Op de Beeck (2012) opisują zmianę w sposobie regulowania zachowań dzieci i młodych ludzi – od podejścia moralistycznego i paternalistycznego do szerszego paradygmatu zarządzania oraz kontroli, w którym centralne miejsce zajmują postulaty zapewnienia bezpieczeństwa i powstrzymania zagrożeń. Ta przemiana stała się inspiracją społecznej konstrukcji populacji ryzyka

oraz identyfikacji jednostek i grup mogących zagrazać bezpieczeństwu publicznemu, co wiąże się z zastosowaniem środków prewencyjnych ograniczających pewne zachowania dzieci i młodzieży, które wcześniej nie były ograniczane. Zwłaszcza w przestrzeni publicznej, w której dzieci i młodzi ludzie przebywają bez nadzoru opiekunów (takich jak rodzice), ich zachowanie może podlegać nadmiernej regulacji wskutek wspomnianych zmian. Chociaż Pleysier i in. (2012) nie wiążą tych ustaleń wprost z zasadą dobra dziecka, można sobie wyobrazić potencjalny konflikt z najlepiej pojętym interesem dzieci w tym kontekście, co ilustruje opracowanie „planów przestrzeni dla dzieci” w Regionie Flamandzkim (w Belgii) i w Holandii (inicjatywa nr 2 sekcji „Przestrzeń [publiczna]” w macierzy). Plany te mają na celu włączenie interesów dzieci do debaty publicznej i zintegrowanie ich z innymi, często pozostającymi z nimi w konflikcie interesami dotyczącymi korzystania z przestrzeni publicznej.

Podsumowanie: konflikty interesów

Zdarzają się konflikty między interesem dzieci a interesami innych osób (stron) w bliskim otoczeniu dziecka lub w społeczeństwie. Z jednej strony analiza treściowa wykazała, że interes dzieci nadal bywa interpretowany jako przedłużenie interesów ich rodziców. Z drugiej strony ujawniła, że zasada dobra dziecka może być wykorzystywana jako swego rodzaju tarcza chroniąca interesy innych stron. Rozwiązanie zaproponowane na podstawie praktyki polega na wyraźnym oddzieleniu interesów dzieci od interesów ich rodziców lub innych stron. Osiągnięcie tego celu wymaga jasnego określenia interesów pozostałych stron oraz opracowania odpowiednich metod zabezpieczenia tych interesów. W ten sposób można zmniejszyć ryzyko tego, że pojęcie dobra dziecka będzie wykorzystywane jako „pojęcie parasolowe” – do ochrony interesów innych stron.

Wysłuchanie głosu dziecka – zapewnienie sprawiedliwego i równego uczestnictwa

Ważnym zagadnieniem związanym z najlepiej pojętym interesem dziecka, które nie tylko jest szeroko omawiane w teorii i ustawodawstwie, ale także pojawiało się często w analizie treściowej projektów ujętych w inwentarzu, jest „uczestnictwo”¹¹. Zasada dobra dziecka jest nierozzerwalnie związana z zasadą respektowania

---

¹¹ Pojęcie uczestnictwa – w najszerszym znaczeniu – implikuje udział dzieci i młodych ludzi we wszystkich aspektach (aktywności) społeczeństwa. Jednak w kontekście niniejszego badania dotyczącego zasady dobra dziecka pojęcie to jest rozumiane wężej – jako prawo dzieci i młodych ludzi do

poglądów dziecka. Poprzez podpisanie i ratyfikowanie Konwencji o prawach dziecka kraje członkowskie Rady Europy zobowiązały się do respektowania zarówno najlepiej pojętego interesu dziecka, jak i jego poglądów we wszystkich sprawach dotyczących dzieci. Ponadto w Komentarzu ogólnym nr 14 Komitetu Praw Dziecka, dotyczącym prawa dziecka do tego, by jego dobro było traktowane jako sprawa nadrzędna, a także w wytycznych UNHCR (2008) w sprawie określenia najlepiej pojętego interesu dziecka, wysłuchanie dziecka jest uważane za kwestię o decydującym znaczeniu w ocenie tego, co leży w jego interesie – jako warunek konieczny określenia najlepiej pojętego interesu z perspektywy dziecka.

Uczestnictwo pozostaje w zgodzie z aktami prawnymi dotyczącymi praw dziecka, które podkreślają podmiotowość dzieci i młodych ludzi poprzez uznanie ich rozwijających się zdolności do wyrażania własnej opinii na temat tego, co leży w ich najlepiej pojętym interesie. Pojęcie uczestnictwa nasuwa kilka istotnych pytań (zob. np. Archard i Skivenes, 2010; Detrick, 1999; Eekelaar, 1994; Freeman, 2007; Tobin, 2011). Jak można stosować zasadę uczestnictwa w poważny i wyważony sposób, tak by zmienić dotychczasowy układ sił społecznych i zapewnić dzieciom dobrostan? Jak wygląda optymalny przebieg uczestnictwa dziecka w kontekście rozpoznania, co leży w jego najlepiej pojętym interesie? Czy lepsze jest uczestnictwo bezpośrednio czy pośrednie (poprzez reprezentację)? Jeżeli wybieramy reprezentację – kto jest najlepiej przygotowany do tego, by stać się głosem dziecka? Jak dużą wagę możemy i powinniśmy przywiązywać do opinii dziecka? Jak włączyć ewoluujące zdolności dziecka do metodologii uczestnictwa? Kwestiom tym przyjrzymy się wnikliwiej na podstawie analizy treściowej.

Mimo że uczestnictwo jest po części proceduralnym elementem oceny najlepiej pojętego interesu dziecka, a co za tym idzie – może być rozpatrywane w kontekście sekcji *Praktyczna użyteczność ogólnego, niejednoznacznego pojęcia* niniejszego raportu, kwestie dotyczące tego pojęcia są traktowane jako odrębny problem w zawartych w tym raporcie rozważaniach na temat dobra dziecka. Tę decyzję uzasadniają dwa argumenty. Po pierwsze, jak już wspomniano, uczestnictwa nie można traktować wyłącznie jako metody pomocnej w trafnej ocenie najlepiej pojętego interesu dziecka. Zarówno uczestnictwo, jak i dobro dziecka (najlepsze zabezpieczenie jego interesów) są podstawowymi zasadami KPD i mają w tym względzie równy status i jednakową moc (Archard, Skivenes, 2009; zob. też: Cantwell [2014], inicjatywa nr 10 w sekcji „Piecza zastępcza: opieka prawna / adopcja” w macierzy). Uczestnictwo jest więc

---

wyrażania swoich poglądów i do tego, aby ich opinia była brana pod uwagę, zwłaszcza w wypadku decyzji, które dotyczą ich bezpośrednio lub pośrednio.

czymś więcej niż tylko elementem proceduralnym. Po drugie, niektórzy autorzy – np. Freeman (2007) – nadal opisują zasadę dobra dziecka jako pojęcie paternalistyczne, ponieważ – jak uważają – jest ona spostrzegana wyłącznie z perspektywy dorosłych. Na przykład Archard (2006) uznaje różnicę między uczestnictwem a zasadą dobra dziecka, zawartą w KPD, jako istotny problem, interpretując zasadę dobra dziecka jako wyraz prawa dziecka do ochrony oraz łącząc zasadę uczestnictwa z prawem dziecka do zapewnienia (dóbr i aktywności). Mimo że w niniejszym raporcie nie przyjęto podobnej interpretacji, ów dualizm zachęca do odrębnej dyskusji na temat pojęcia uczestnictwa i jego związku z zasadą dobra dziecka.

Ta część analizy treściowej opiera się na omówieniu tak zwanego „dysku uczestnictwa” (*participation disc*) autorstwa Herbots i Puta (2014). Autorzy ci analizują pojęcie uczestnictwa na podstawie czterech głównych elementów składowych: celu uczestnictwa, jego kontekstu, zaangażowanych stron (interesariuszy) oraz trybu uczestnictwa. W swoim artykule analizują oni zapisy KPD dotyczące uczestnictwa przez pryzmat tych czterech elementów. W niniejszym raporcie przeprowadzono podobną analizę projektów ujętych w inwentarzu, aby uzyskać przegląd praktyk partycypacyjnych – zwłaszcza tych zmierzających do wysłuchania opinii dziecka – wykorzystywanych w najlepiej pojętym interesie dzieci.

Cel

W odniesieniu do najlepiej pojętego interesu dziecka cel uczestnictwa jest dwojaki, jak podkreślono kilkakrotnie w niniejszym raporcie. Z jednej strony uczestnictwo jest wykorzystywane do oceny lub określenia tego, co leży w najlepiej pojętym interesie dziecka, przy założeniu, że wkład lub refleksje samego dziecka zawierają w sobie informacje niezbędne do dokonania takiej oceny. Z drugiej strony, uczestnictwo jest traktowane jako cel sam w sobie, ponieważ (dobrowolne!) wyrażenie własnych poglądów, jak się uważa, zawsze leży w najlepiej pojętym interesie dziecka (por. Herbots, Put, 2014). Kolejne akapity koncentrują się jednak na instrumentalnym celu uczestnictwa, ponieważ większość inicjatyw ujętych w inwentarzu traktuje uczestnictwo lub wysłuchanie głosu dziecka jako metodę pomocną w trafnej ocenie najlepiej pojętego interesu dziecka.

Kontekst

Jeśli chodzi o kontekst uczestnictwa, to można wskazać jego dwie istotne cechy. Dziecko może uczestniczyć w podejmowaniu decyzji mających istotny wpływ na jego sytuację życiową, ale inicjatywy partycypacyjne powstają również w procesie oceny najlepiej pojętego interesu dzieci w bardziej codziennych decyzjach. Ponadto

można zauważyć rozróżnienie między uczestnictwem na poziomie mezo – na którym określa się interesy grup dzieci – a uczestnictwem na poziomie indywidualnym, w procesie podejmowania decyzji mających wpływ na jedno, konkretne dziecko.

Decyzje życiowe a decyzje codzienne

Po pierwsze, inicjatywy dotyczące uczestnictwa są organizowane w procesie podejmowania poważnych decyzji, które mogą istotnie zmienić życie dziecka. Do przykładów zawartych w inwentarzu należą „rozmowy z dziećmi”, prowadzone w procesach przyznawania azylu w Norwegii i Szwecji (Lidén, Rusten, 2007, inicjatywa nr 4 w sekcji „Uczestnictwo” w macierzy), oraz ustawodawstwo belgijskie zapewniające dzieciom – niezależnie od wieku – okazję do przedstawienia ich opinii (w kwestiach, które ich dotyczą) w sprawach rozwodowych (inicjatywa nr 10 w sekcji „Przestępczość / wymiar sprawiedliwości dla nieletnich / krzywdzenie dzieci / wiktymizacja” w macierzy). Podobnie, zalecenia Archarda i Skivenes (2009, inicjatywa nr 7 w sekcji „Uczestnictwo” w macierzy) dotyczące wysłuchania dziecka oraz sugestie Kancelarii Premiera i Wicepremiera, że należy rozwijać mentoring rówieśniczy i niezależne usługi pomocowe, aby wzmacniać dzieci oraz młodych ludzi w pieczy zastępczej oraz zapewnić ich aktywny udział w procesie oceny, czy system opieki działa skutecznie i w ich najlepiej pojętym interesie (2006, inicjatywa nr 6 w sekcji „Uczestnictwo” w macierzy), można uznać za przykłady projektów partycypacyjnych mających na celu wspomaganie decyzji wywierających istotny wpływ na życie dzieci.

Część takich inicjatyw spotkała się jednak z krytyką. Chociaż idea leżąca u ich podstaw może być pozytywna, rzeczywistość pokazuje, że faktyczne uczestnictwo jest trudne do osiągnięcia. Na przykład Lidén i Rusten (2007, inicjatywa nr 4 w sekcji „Uczestnictwo” w macierzy) doszli do wniosku – na podstawie swojej analizy wspomnianych wcześniej rozmów z dziećmi w procesie rozpatrywania wniosków o azyl – że takie rozmowy przyjmują formę „pozorowanego działania na rzecz realizacji praw [dziecka] zapisanych w Konwencji” (s. 281). Na podstawie swoich ustaleń Lidén i Rusten (2007) wymieniają kilka wyzwań związanych z zapewnieniem prawdziwego uczestnictwa dzieci – m.in. konieczność przeszkolenia osób prowadzących tego rodzaju sprawy (tzw. kierowników przypadków) w zakresie przesłuchiwania dzieci i badania ich sytuacji (sprawdzania, czy padły ofiarą prześladowania). Ich argumenty są zgodne z zastrzeżeniami Van Gilsa i Vanderstedego (2009, inicjatywa nr 11 w sekcji „Opis problemu” w macierzy), którzy krytykują wady „pozornego” (symbolicznego) uczestnictwa. W procesie partycypacyjnym należy poważnie traktować wkład dzieci i młodych ludzi, a co za tym idzie – niezbędne jest odpowiednie przygotowanie oraz integracja opinii wyrażonych przez dziecko z informacjami uzyskanymi

od pozostałych stron (por. sekcja *Konflikty interesów*). Ponadto Van Gils i Vanderstede (2009) podkreślają, że uczestnictwa w żadnym wypadku nie można wykorzystywać jako sposobu przerzucenia odpowiedzialności za trudne decyzje na same dzieci lub młodych ludzi (uczestnictwo negatywne). Uczestnictwo służy angażowaniu dzieci i młodych ludzi w ekspresję ich najlepiej pojętego interesu, ale odpowiedzialność za realizację tego interesu nigdy nie powinna spoczywać wyłącznie na barkach dziecka (por. KeKi, 2013a).

Uczestnictwo jest wykorzystywane nie tylko w sytuacjach, które mogą zmienić życie dziecka. Ścieżki partycypacyjne opracowuje się również w procesie podejmowania bardziej codziennych decyzji. Przykładem z inwentarza jest organizacja „konferencji dziecięcych”, podczas których wysłuchuje się opinii dzieci i młodych ludzi, aby uwzględnić ich interesy w strategicznych inicjatywach politycznych (np. flamandzkie konferencje „Klets”, „Jet” i „Youth Pact”, inicjatywa nr 5 w kategorii „Uczestnictwo” w macierzy).

Poziom mikro i mezo

Część procesów partycypacyjnych zawartych w inicjatywach ujętych w inwentarzu lokuje się na poziomie mezo. Kiedy podejmowane są decyzje dotyczące (konkretnych) grup dzieci, przedstawiciele danej grupy (grup) zaprasza się do udziału w procesie decyzyjnym. Przykładami takich projektów są wspomniane wcześniej inicjatywy nr 5 i 6 w sekcji „Uczestnictwo” w macierzy. Inne projekty koncentrują się na uczestnictwie konkretnego dziecka w określonym procesie decyzyjnym. Do ich przykładów należą wspomniane wcześniej inicjatywy nr 4 i 7 w sekcji „Uczestnictwo” w macierzy.

Jeśli chodzi o uczestnictwo na poziomie mezo, istotne wydają się dwa zastrzeżenia. Po pierwsze, Van Gils i Vanderstede (2009; inicjatywa nr 11 w sekcji „Opis problemu” w macierzy) przestrzegają przed nadmiernym wypytywaniem dzieci oraz podkreślają, że dzieci i młodzi ludzie powinni mieć prawo do odmówienia udziału w partycypacyjnych inicjatywach rządowych. Ich przestroga pozostaje w zgodzie z argumentem Herbots i Puta (2014), że uczestnictwo jest prawem, a nie obowiązkiem, a co za tym idzie – dziecko może odmówić uczestnictwa. Druga krytyczna uwaga dotycząca uczestnictwa na poziomie mezo wiąże się z trudnościami z dotarciem do części dzieci. Według badań społecznych dotyczących dzieci i młodzieży, w wypadku dużych projektów partycypacyjnych istnieje duże ryzyko tego, że dzieci i młodzież z grup najbardziej upośledzonych społecznie (najstańszych) nie będą nimi objęte z powodów strukturalnych (takich jak problemy językowe), trudności z dojazdem albo ogólniejszych barier kulturowych (np. dzieci z rodzin z klasy średniej mogą być bardziej motywowane przez swoich rodziców, kiedy zostają zaproszone

do udziału w projekcie partycypacyjnym; Op de Beeck, Vandenhole i Desmet, 2012). Te trudności mogą być źródłem problemów z angażowaniem dzieci z najślabszych grup, co sprawia, że ich głos pozostaje niesłyszalny. Aby zapewnić proporcjonalną reprezentację dzieci, na które może wpływać dana decyzja, należy podjąć dodatkowe wysiłki, by dotrzeć do owych najślabszych grup.

Konkretne wskazówki, jak to zrobić, można znaleźć w Op de Beeck i in. (2012) oraz KeKi (2013a). Publikacje te zostały zainspirowane przez projekty UNICEF Belgia, „Co o tym myślisz?”, w których pyta się o zdanie dzieci z najślabszych grup. Projekty te są przeznaczone dla dzieci niepełnosprawnych, dzieci uchodźców, dzieci dorastających w ubóstwie i dzieci hospitalizowanych. UNICEF Belgia stosuje rozmaite metodologie, aby do nich dotrzeć. UNICEF współpracuje z organizacjami działającymi w konkretnych obszarach (np. pracującymi na rzecz dzieci żyjących w ubóstwie), aby dotrzeć do dzieci i stworzyć odpowiednio dostosowane metody zapobiegające wykluczeniu lub „wypadnięciu” z projektu. Przykład takiej metodologii można znaleźć w publikacji Buysschaert (2007), która włączyła do swojego badania 23 dzieci z poważnymi zaburzeniami mowy i komunikacji poprzez zaangażowanie studentów ortopedagogiki, którzy zastosowali metody niewerbalne oraz techniki wspomagające komunikację (takie jak wszechstronne obserwacje, język ciała i język znaków, pytania typu „tak-nie”, narzędzia wspomagające komunikację itp.), aby poznać punkt widzenia tych dzieci. Inne przykłady można znaleźć u Buysschaert, Dominicy i Wautelet (2010). Autorzy ci zastosowali wywiad z użyciem obrazków, filmy dokumentalne, piosenki rap i sesje zdjęciowe, aby poznać perspektywę dzieci.

Nie tylko belgijski UNICEF eksperymentował z różnymi metodami angażowania dzieci, do których na ogół trudno dotrzeć. Można tutaj również przywołać projekty w dziedzinie badań społecznych. Na przykład Zing, Chen i Xia (2009) zastosowali technikę doboru warstwowego, aby wyłonić reprezentatywną próbę dzieci i młodych ludzi, którzy mieli wziąć udział w prowadzonym przez nich badaniu grup fokusowych. Najpierw określili kilka ważnych cech, takich jak miejsce zamieszkania, wiek, płeć itd. Dla każdej z cech wyodrębnili różne kategorie (np. „miejsce zamieszkania” można podzielić na kategorie „wieś” i „miasto”). Na podstawie tych cech i kategorii badacze stworzyli „macierz” pozwalającą ustalić, jaką liczbę dzieci należy wylosować dla poszczególnych kombinacji kategorii, aby uzyskać zrównoważoną próbę, w której będą reprezentowane wszystkie interesujące ich grupy (tab. 2). Zing i in. (2009) nie są jedynymi badaczami wykorzystującymi tę technikę. Można ją również znaleźć w innych projektach (zob. np. Mortelmans [2007:153] oraz van Beek i Rutjes [2009]). Ponadto w literaturze z dziedziny badań społecznych można zapewne znaleźć kilka innych metod docierania do dzieci z najślabszych grup.

Tabela 2. Macierz doboru reprezentatywnej próby

				Zhejiang	Pekin	Chongqing	Qinghai	Liaoning	
Miasto	Dzieci (120)	12-14	Chłopiec	6	6	6	6	6	
			Dziewczynka	6	6	6	6	6	
		15-17	Chłopiec	6	6	6	6	6	
			Dziewczynka	6	6	6	6	6	
	Dorośli (28)			Nauczyciel	1	1	1	1	1
				Rodzic	2	2	2	2	2
				Pracownik socjalny	1	1	1	1	1
				Decydent polityczny	1	4	1	1	1
Wieś	Dzieci (120)	12-14	Chłopiec	6	6	6	6	6	
			Dziewczynka	6	6	6	6	6	
		15-17	Chłopiec	6	6	6	6	6	
			Dziewczynka	6	6	6	6	6	
	Dorośli (28)			Nauczyciel	1	1	1	1	1
				Rodzic	2	2	2	2	2
				Pracownik socjalny	1	1	1	1	1

Źródło: Zing i in. (2009)

Interesariusze

Trzecim ważnym elementem oceny najlepiej pojętego interesu dziecka są interesariusze – zaangażowane strony. Z punktu widzenia uczestnictwa dzieci w naturalny sposób są zaangażowane w ten proces. Istotną rolę mogą też odgrywać rodzice, pozostali członkowie rodziny lub inni dorośli, a także oficjalni decydenci. Jakkolwiek większość tych osób działa dla dobra dziecka, ich główne cele mogą także pozostawać w konflikcie z najlepiej pojętym interesem dziecka, jak pokazano w sekcji *Konflikty interesów* niniejszego raportu.

Niezależnie od potencjalnych konfliktów interesów, poglądy pozostałych zaangażowanych stron na temat tego, co jest najlepsze dla dziecka, mogą się różnić od opinii samego dziecka na ten temat. Smeyers (2010) zauważa: „Istnieją jednak dodatkowe trudności z interpretacją «dobra dziecka» – czy należy je zdefiniować jako coś, czego dziecko pragnęłoby dla siebie w określonych hipotetycznych okolicznościach, czy też jako to, co jest w rzeczywistości dla niego najlepsze?” Chociaż te słowa są wyrazem dość paternalistycznego punktu widzenia – ponieważ opierają się na założeniu, że dziecko nie wie, co leży w jego najlepiej pojętym interesie – zwracają jednak uwagę, że może wystąpić rozbieżność między opinią dziecka (zależną od jego dojrzałości, rozumienia sytuacji i zdolności do podejmowania decyzji) a zdaniem innych zaangażowanych stron.

Świadomi tego problemu Archard i Skivenes (2009) twierdzą, że uczestnictwo dziecka w procesie podejmowania decyzji może spełniać funkcję konsultacyjną lub autorytatywną. Im bardziej dojrzałe jest dziecko, a co za tym idzie – im bardziej kompetentnie potrafi wyrażać swoje poglądy w procesie decyzyjnym, tym bardziej autorytatywny powinien być jego głos, dodają cytowani badacze. To kontinuum między konsultacją a autoryzacją jest ściśle powiązane z trybem uczestnictwa wybranym w procesie partycypacyjnym.

Tryby uczestnictwa oraz ich związek z rozwijającymi się zdolnościami dziecka

W piśmiennictwie można znaleźć rozmaite typologie opisujące możliwe formy uczestnictwa (Herbots, Put, 2014). Chociaż Herbots i Put (2014) przestrzegają przed hierarchiczną interpretacją różnych trybów uczestnictwa opisanych w tych typologiach, można zauważyć pewną sekwencję różnych form partycypacji, w zależności od wagi przywiązywanej do opinii dziecka w tym procesie.

W niniejszym raporcie zaczniemy od omówienia typologii zaproponowanej przez Herbots i Puta (2014), ponieważ jej autorzy opierają się na kilku tradycyjnych typologiach (takich jak model Harta z 1992 r.), ale włączają do nich „elementy upodmiotowienia (*empowering*), poprzez które można ocenić stopień uczestnictwa dziecka w procesie podejmowania decyzji” (Herbots, Put, 2014:x). W ten sposób nie tylko potwierdzone zostaje silne zaangażowanie dziecka w proces decyzyjny, ale także jego upodmiotowienie (uprawomocnienie) w tym procesie, czy też możliwość rozwoju sprawczości, podmiotowości i samorealizacji dziecka poprzez proces partycypacyjny. Herbots i Put (2014) wyróżniają następujące tryby uczestnictwa: inicjacyjny (dziecko – samo lub wspólnie z dorosłym – inicjuje proces decyzyjny), informacyjny (dziecko gromadzi i otrzymuje potrzebne informacje), konsultacyjny (dziecko może wyrazić swoje poglądy i opinie), zaangażowany (poglądy dziecka zostają wzięte pod

uwagę, dziecko działa wspólnie z innymi uczestnikami procesu decyzyjnego) oraz decyzyjny (dziecko podejmuje – w całości lub w części – decyzję, samodzielnie albo z wspólnie z osobą dorosłą).

Wspomnianą typologię wykorzystano jako standard w tej części analizy treściowej. W kolejnych akapitach przyjrzymy się dotychczasowym wytycznym i projektom z inwentarza na podstawie wymienionych w niej trybów uczestnictwa.

Typologia Herbots i Puta (2014) w projektach ujętych w inwentarzu

W rekomendacji CM/Rec(2012)2 dla państwa członkowskich, dotyczącej uczestnictwa dzieci i młodzieży poniżej 18 roku życia (inicjatywa nr 2 w sekcji „Uczestnictwo” w macierzy), Komitet Ministrów wyraża pogląd, że wysłuchanie dzieci i młodych ludzi oraz uwzględnienie ich opinii – zgodnie z ich wiekiem i poziomem dojrzałości – jest niezbędne dla skutecznej realizacji ich prawa do tego, aby ich dobro było traktowane jako sprawa nadrzędna. Wytyczne Komitetu Ministrów Rady Europy w sprawie wymiaru sprawiedliwości przyjaznego dzieciom (2010, inicjatywa nr 3 w sekcji „uczestnictwo” w macierzy) opierają się na idei, że zapewnienie dzieciom możliwości przedstawienia ich opinii w sprawach, które ich dotyczą, jest nieodzowne dla zabezpieczenia interesów dzieci. Komentarz ogólny nr 14 opisuje uczestnictwo jako procedurę komunikacyjną, która „obejmuje informowanie dzieci o tym procesie i o możliwych zrównoważonych rozwiązaniach i usługach, a także zbieranie informacji od dzieci i zapoznawanie się z ich poglądami.” (s. 18). Takie opisy sugerują, że ani „inicjacja”, ani „decyzja” nie są uznawane za tryby uczestnictwa przez autorów tych dokumentów. Komentarz ogólny nr 14 pokrywa się z trybem informacyjnym i konsultacyjnym w klasyfikacji Herbots i Puta (2014), podczas gdy CM/Rec(2012)2 i Wytyczne w sprawie wymiaru sprawiedliwości przyjaznego dzieciom wydają się koncentrować na zaangażowaniu.

Jeśli chodzi o inicjatywy dotyczące najlepiej pojętego interesu dziecka w praktyce, Van Gils i Vanderstede (2009, inicjatywa nr 11 w sekcji „Opis problemu” w macierzy) uważają, że obecnie wysłuchanie opinii dzieci spełnia wyłącznie funkcję konsultacyjną. Bliższe spojrzenie na inicjatywy w macierzy ujawnia jednak również bardziej autorytatywne projekty, w których zastosowano tryb zaangażowania. Wspomniany wcześniej irlandzki projekt mentoringu rówieśniczego ma na celu wzmocnienie i upodmiotowienie dzieci w instytucjach opiekuńczych (inicjatywa nr 6 w sekcji „Uczestnictwo” w macierzy). Podobny – lecz bardziej skonkretyzowany – projekt jest realizowany w Szwecji, a jego adresatami są dzieci cudzoziemskie bez opieki. W projekcie „Prate med oss, inte om oss” („Rozmawiajcie z nami, nie o nas”; inicjatywa nr 14 w sekcji „lmigracja / dzieci cudzoziemskie bez opieki” w macierzy) dzieci

cudzoziemskie bez opieki tworzą własną, niezależną organizację, w której starsze dzieci – już zadomowione – wspierają nowych przybyszy poprzez mentoring i działania *peer-to-peer*. Ponadto organizacja ta podejmuje działania rzecznicze wobec dzieci cudzoziemskich bez opieki poprzez kontakty ze społecznością lokalną, przy wsparciu innych organizacji oraz różnych agend rządowych. Przez takie działania organizacja ta może osiągnąć więcej, niż tylko zadbać o to, aby opinie jej członków zostały wysłuchane – może naprawdę zmieniać realia polityki i praktyki, opierając się wkładzie swoich członków, a tym samym osiągając „zaangażowany” lub „decyzyjny” tryb uczestnictwa.

Ocena stopnia dojrzałości dziecka

Ważny problem związany z różnymi trybami uczestnictwa wynika z tego, że „punktem odniesienia pozostają zdolności i możliwości dziecka, jego wiek i poziom dojrzałości” (Herbots, Put, 2014: x), zwłaszcza w wypadku zaangażowanego lub decyzyjnego trybu uczestnictwa. Najważniejsza trudność polega na tym, że (ewoluujących) zdolności i dojrzałości dziecka nie można zdefiniować „domyślnie”. Dojrzałości nie można łączyć z progami wiekowymi, ponieważ jest to proces rozwojowy, w którego toku u jednostki stopniowo kształtują się racjonalne myślenie, perspektywa długoterminowa, a także kompetencje moralne, emocjonalne i społeczne (Herbots, Put, 2014). Ogólna wiedza na temat rozwoju może stanowić źródło ogólnych wytycznych, ale korelacja między wiekiem a kompetencjami nie jest wystarczająco silna, aby można było uznać wiek za decydujące kryterium (Archard, Skivenes, 2009). Ponieważ nie można określić standardowych, z góry ustalonych kryteriów dojrzałości, poziom dojrzałości dziecka w każdym wypadku należy ocenić indywidualnie. Pozostaje pytanie, w jaki sposób w konkretnych sytuacjach można wyważyć owe „rozwijające się zdolności” z poziomem uczestnictwa dziecka w procesie podejmowania decyzji lub z wagą przypisaną jego opinii. W macierzy odnajdujemy pewną inspirację w poszukiwaniu odpowiedzi na to pytanie.

Przede wszystkim, trafna ocena dojrzałości konkretnego dziecka lub jego umiejętności podejmowania decyzji wymaga odpowiedniego przeszkolenia – jak podkreślają Herbots i Put (2014) (zob. też: sekcja *Elementy proceduralne: znaczenie szkolenia interdyscyplinarnego, edukacji i monitorowania* niniejszego raportu). Po drugie, Archard i Skivenes (2009, inicjatywa nr 7 w sekcji „Uczestnictwo” w macierzy) wypracowali podstawowy model, który może stanowić źródło wskazówek w tym wypadku. Według tych autorów ocenę poziomu dojrzałości dziecka należy wyraźnie oddzielić od oceny jego opinii. Może się wydawać oczywiste, że dziecka nie można uznać za „zbyt niedojrzałe”, aby mogło uczestniczyć w procesie decyzyjnym, tylko dlatego, że

jego opinia różni się od poglądów innych stron, ale – zgodnie z rozważaniami dotyczącymi stworzenia jasno określonej struktury decyzyjnej (zob. sekcja *Elementy proceduralne: jasno określona struktura podejmowania decyzji*) – warto wyraźnie rozdzielić obie te oceny, aby uniknąć potencjalnych (podświadomych) interakcji. Ponadto Archard i Skivenes (2009) uważają, że oceniając poziom dojrzałości dziecka i jego zdolność do podjęcia decyzji, należy wziąć pod uwagę liczbę możliwości, spośród których dziecko dokonuje wyboru, a także wpływ każdej z tych możliwości na jego życie. Autorzy ci przekonują, że powody powątpiewania w zdolność dziecka do podjęcia decyzji nie powinny być inne niż w wypadku osoby dorosłej. Przeciwnie – przekonują Archard i Skivenes (2009) – oczekiwanie, że dzieci będą bardziej kompetentne w podejmowaniu decyzji niż dorośli, byłoby niesprawiedliwe. Herbots i Put (2014) odnoszą się do uczestnictwa w rozumieniu KPD.

Wreszcie, Archard i Skivenes (2009) podsumowują zbiór spostrzeżeń, które mogą wskazywać na brak dojrzałości lub niedostateczne kompetencje decyzyjne dziecka. Według tych autorów następujące ustalenia można traktować jako uzasadnione powody powątpiewania w kompetencje dziecka w zakresie podejmowania decyzji: niewiedza, słabe rozumienie sytuacji, brak niezależności decyzyjnej, nadmierne poleganie na sądach innych, lub niespójność dokonywanych ocen. Aby odkryć tego rodzaju problem – sugerują autorzy – należy zwrócić szczególną uwagę na spójność, z jaką dziecko wyraża swoje opinie, i sposób, w jaki je uzasadnia, a także ocenić, w jakim stopniu dziecko jest świadome konsekwencji swojej opinii.

Uczestnictwo bezpośrednio i pośrednie

W kontekście rozmaitych trybów i możliwości uczestnictwa należy również wspomnieć o różnicy między uczestnictwem bezpośrednim a uczestnictwem pośrednim. Dziecko może uczestniczyć w procesie decyzyjnym osobiście lub może być reprezentowane przez dorosłego, który komunikuje jego poglądy, potrzeby i życzenia. Większość projektów w macierzy koncentruje się na bezpośrednim zaangażowaniu dziecka, czasami przy wsparciu niezależnego pełnomocnika prawnego, specjalnie przeszkolonego w pracy z dziećmi (jak zalecono w inicjatywach nr 3 i 7 w sekcji „Opis problemu” oraz w inicjatywie nr 4 w sekcji „Uczestnictwo”). W tym wypadku ważne jest, aby dziecko otrzymało potrzebne informacje w swoim języku i w sposób dostosowany do jego możliwości oraz poziomu rozumienia.

Jeśli natomiast dziecko nie osiągnęło wystarczającego poziomu dojrzałości, aby uczestniczyć bezpośrednio w procesie podejmowania decyzji, inną możliwością jest uczestnictwo pośrednie poprzez reprezentację. W tym wypadku rodzice lub specjalnie przeszkolony profesjonalista mogą być orędownikami interesów dziecka na

podstawie swojej komunikacji z dzieckiem. Autorzy dwóch projektów w macierzy formułują interesujące uwagi na marginesie, dotyczące takiej reprezentacji. Raport NSPCC (inicjatywa nr 3 w sekcji „Opis problemu” w macierzy) zwraca uwagę, że sposób, w jaki pracownik socjalny lub innych specjalista komunikuje opinie dziecka, może ulegać wpływowi poglądów tej osoby dotyczących danej sprawy. Argument ten jest zgodny z omówioną wcześniej tezą, że poglądy na temat tego, co jest najlepsze dla dziecka, a także rozumienie sytuacji przez poszczególne strony, w pewnych okolicznościach mogą być sprzeczne (zob. sekcje *Konflikty interesów* i *Interesariusze*). Bilson i White (2005, inicjatywa nr 7 w sekcji „Przestępczość / wymiar sprawiedliwości dla nieletnich / krzywdzenie dzieci / wiktymizacja” w macierzy) ustalili – na podstawie międzynarodowego badania porównawczego – że prawnik jest lepszym gwarantem uczestnictwa i właściwej reprezentacji dziecka w procedurach prawnych niż opiekun, którego zadanie polega na ocenie najlepiej pojętego interesu dziecka i komunikowaniu jego poglądów.

Drugi argument uzasadniający reprezentację (uczestnictwo pośrednie) odnosi się w szczególności do uczestnictwa w podejmowaniu decyzji na poziomie mezo i makro. Analiza treściowa ujawniła, że w takich sytuacjach reprezentacja może być dobrym rozwiązaniem z powodów pragmatycznych. Na przykład w ewaluacji flamandzkiego mechanizmu CRIA (oceny oddziaływania decyzji i ustawodawstwa na prawa dzieci; inicjatywa nr 4 w sekcji „Ocena oddziaływania na dzieci” w macierzy) podkreślono, że w tym wypadku bezpośrednie konsultacje z dziećmi i młodymi ludźmi mogłyby się okazać niewykonalne, ponieważ większość urzędników administracji państwowej nie ma doświadczenia potrzebnego do stworzenia procesów partycypacyjnych z udziałem dzieci, a jednocześnie dostępne są organizacje wyspecjalizowane w reprezentowaniu poglądów dzieci i młodzieży, takie jak Rada Młodzieżowa. W takim wypadku jest jednak ważne, aby organizacje reprezentujące dzieci mogły komunikować poglądy reprezentatywne dla różnych grup (i podgrup) dzieci i młodzieży (por. sekcja *Kontekst*).

Podsumowanie: wysłuchanie głosu dzieci

Zarówno w teorii, jak i w praktyce uczestnictwo dzieci i młodych ludzi uważa się za nierozzerwalnie związane z ich najlepiej pojętym interesem. Chociaż uczestnictwo bywa traktowane jako zarówno środek, jak i cel sam w sobie (w kontekście dobra dziecka), okazało się, że w projektach ujętych w inwentarzu stosowano je najczęściej jako praktykę instrumentalną. Ponadto analiza treściowa wykazała, że uczestnictwo na ogół jest interpretowane jako sposób wysłuchania głosu dzieci w sprawach, które ich dotyczą. W takim wypadku za punkt wyjścia przyjmuje się perspektywę

podmiotu, któremu przysługują pewne prawa (czyli dziecka), lub też „perspektywę osoby z wewnątrz” (insider perspective). Oto problemy i napięcia, jakie się tutaj pojawiają. 1) Uczestnictwo, które nie jest właściwie przygotowane lub zrealizowane i które służy jedynie wywiązaniu się z obowiązku konsultacji lub uczestnictwa, a nie rzeczywistemu poznaniu poglądów dziecka (uczestnictwo pozorne lub symboliczne). 2) Wykorzystanie uczestnictwa do przerzucenia odpowiedzialności za realizację interesów dziecka na samo dziecko (uczestnictwo negatywne). 3) Nadmierne wypytywanie dzieci (na poziomie mezo): uczestnictwo jest prawem, a nie obowiązkiem. 4) Niewystarczająca reprezentacja dzieci z najsłabszych grup społecznych (na poziomie mezo). 5) Brak wystandaryzowanych kryteriów dojrzałości dziecka, co sprawia, że trzeba ją oceniać indywidualnie w każdym przypadku. 6) Związane z pkt 5 trudności w ocenie, czy bardziej właściwe jest uczestnictwo bezpośrednie czy pośrednie. Jeśli chodzi o uczestnictwo pozorne lub negatywne, a także nadmierne wypytywanie dzieci, to sama świadomość tych błędów może wystarczyć do ich uniknięcia. Jeśli chodzi o inne problemy, analiza praktyk ujętych w inwentarzu ujawniła konkretne strategie ich rozwiązywania. W odniesieniu do dojrzałości dziecka przywołuje się przede wszystkim propozycje Archarda i Skiveness (2009). Zalecają oni oddzielenie oceny dojrzałości dziecka od oceny jego najlepiej pojętego interesu oraz przyjrzenie się sposobowi, w jakie dzieci wyrażają swoje opinie, ich rozumowaniu oraz świadomości konsekwencji różnych decyzji. Na podstawie takiej oceny poziomu dojrzałości można wybrać konkretny tryb uczestnictwa bezpośredniego lub pośredniego (poprzez reprezentację). Ponadto w wypadku decyzji na poziomie mezo wskazana może być reprezentacja przez wyspecjalizowane organizacje młodzieżowe. Wreszcie, w odniesieniu do ocen dokonywanych na poziomie mezo omówiono różne techniki służące osiągnięciu lepszej (bardziej proporcjonalnej) reprezentacji dzieci i młodych ludzi, takie jak współpraca z organizacjami pracującymi z konkretnymi grupami albo tworzenie zindywidualizowanych metodologii i technik doboru reprezentatywnych prób.

Ocena oddziaływania na prawa dzieci na poziomie polityki

Ostatnia ważna kwestia w przekładaniu zasady dobra dziecka z teorii na praktykę wiąże się z oceną najlepiej pojętego interesu dziecka na poziomie polityki. W niniejszym raporcie związek między oceną oddziaływania na prawa dzieci (CRIA) na poziomie polityki a oceną najlepiej pojętego interesu dziecka nie został omówiony jako jedno z napięć (problemów). Omówiono w nim natomiast trzy trudności związane z CRIA, ponieważ mogą się one łączyć z oceną najlepiej pojętego interesu dziecka na

poziomie indywidualnym, a propozycje sposobów radzenia sobie z tymi trudnościami mogą być możliwe do przeniesienia na ocenę najlepiej pojętego interesu dzieci.

Ocena najlepiej pojętego interesu dzieci nie odbywa się w próżni, jak już kilkakrotnie wspomniano w niniejszym raporcie. Istotną rolę odgrywają rozmaite okoliczności społeczne i prawne. W rozważaniach na temat możliwych konfliktów interesów (sekcja *Konflikty interesów*) lub różnych poglądów na temat tego, co jest najlepsze dla dziecka (punkt 3.3), podkreślono rolę najbliższego kręgu rodzinnego jako kontekstu o doniosłym znaczeniu. Ważnym aktorami są również rząd i całe społeczeństwo, o czym była mowa w sekcji *Dzieci, rząd i społeczeństwo*. Istotne znaczenie rozmaitych kontekstów i okoliczności znalazło odzwierciedlenie w Komentarzu ogólnym nr 14 Komitetu Praw Dziecka. Uznaje on kontekst polityczny i prawny dostosowany do zasady dobra dziecka za ważną proceduralną gwarancję zabezpieczenia najlepiej pojętego interesu dzieci. Zapisy prawne i ramy polityczne, w których dokonuje się oceny tego, co leży w interesie dzieci, w istotnej mierze determinują takie procesy oceny. Dlatego w Komentarzu ogólnym nr 14 Komitet zaleca: „W odniesieniu do środków wykonawczych, zapewnienie przestrzegania najlepiej pojętego interesu dziecka jako sprawy nadrzędnej w ustawodawstwie, polityce i jej realizacji na wszystkich szczeblach władz wymaga stałej oceny ich wpływu na prawa dziecka (CRIA – *child rights impact assessment*), w celu przewidzenia oddziaływania wszelkich proponowanych praw, polityki lub propozycji budżetowych na dzieci i egzekwowanie ich praw, oraz ogólnej oceny ich wpływu na prawa dziecka, w celu oszacowania faktycznego wpływu ich realizacji” (s. 10). Innymi słowy Komentarz ogólny nr 14 opisuje CRIA jako instrument niezbędny do stworzenia optymalnych ram odniesienia dla oceny najlepiej pojętego interesu dziecka na poziomie indywidualnym.

Ponadto procesy CRIA łączą się z indywidualnymi ocenami najlepiej pojętego interesu dziecka na poziomie proceduralnym. CRIA oceniają wpływ ustawodawstwa na dzieci i młodzież oraz – co najważniejsze – na prawa dzieci. Obejmują proces *ex ante* – refleksję nad tym, w jaki sposób planowana decyzja polityczna lub ustawodawcza będzie oddziaływać na dzieci i młodzież, udokumentowaną w pisemnym raporcie. Jeśli dana decyzja pociąga za sobą negatywne implikacje dla dzieci i młodzieży, to decydent musi opracować lepsze rozwiązanie (Desmet i Op de Beeck, 2014). Ponadto „Szwedzka analiza oddziaływania na dzieci”, „Walijska ocena oddziaływania na prawa dzieci” i „Flamandzki raport na temat wpływu ma dzieci i młodych ludzi” (JoKER) odwołują się do art. 3 Konwencji o prawach dziecka jako zasady podstawowej (inicjatywa nr 4 w sekcji „Ocena oddziaływania na dzieci” w macierzy).

Te ściśle powiązania sugerują, że ocena oddziaływania na prawa dziecka i ocena najlepiej pojętego interesu dziecka mogą się nawzajem wzmacniać jako praktyki

pokrewne – poprzez dostarczanie dodatkowych rozwiązań istniejących problemów. Z tego powodu CRIA i pokrewne narzędzia realizacji zasady dobra dziecka w decyzjach prawnych i politycznych – takie jak budżetowanie na rzecz dzieci – zostały ujęte w inwentarzu (inicjatywy nr 1, 2, 3 i 4 w sekcji „Ocena oddziaływania na dzieci” w macierzy). Flamandzka ocena oddziaływania na prawa dziecka, zatytułowana „Raport na temat wpływu na dzieci i młodzież” (JoKER) została ostatnio poddana wszechstronnej ewaluacji (Desmet, Op de Beeck i Vandenhole, 2012, inicjatywa nr 4 w sekcji „Ocena oddziaływania na dzieci” w macierzy). Ewaluacja ujawniła kilka istotnych problemów w funkcjonowaniu JoKER, które w szerszym ujęciu odnoszą się do wszystkich CRIA, jako że program JoKER jest uważany za międzynarodowy przykład dobrej praktyki (Desmet, Op de Beeck i Vandenhole, 2014). W dalszej części raportu przyjrzymy się bliżej trzem głównym ustaleniom poczynionym w toku tej ewaluacji i porównamy je z ocenami najlepiej pojętego interesu dzieci, zgodnie z ideą, że nowe rozwiązania w ocenie najlepiej pojętego interesu dziecka mogą być inspirowane przez problemy i napięcia występujące w treści i metodologii CRIA.

Po pierwsze, ważnym problemem ujawnionym przez wspomnianą ewaluację była jakość JoKER, która wydawała się zmienna i częściowo zależna od urzędnika państwowego przeprowadzającego ocenę JoKER. Ponadto specjalistyczna wiedza i kompetencje urzędników państwowych w zakresie przeprowadzenia oceny JoKER okazały się niewystarczające. Z tego powodu zalecono stworzenie specjalnej komórki JoKER, w której wiedza na temat tego procesu byłaby scentralizowana i dostępna dla wszystkich zainteresowanych. Komórka JoKER powinna oferować przejrzystą instrukcję przeprowadzenia oceny JoKER. Ponadto powinna być dostępna online, aby zapewnić łatwy dostęp do informacji. Wreszcie, zasugerowano dodanie do owej bazy wiedzy ukończonych raportów JoKER, których urzędnicy służby cywilnej mogliby używać jako przykładów, opracowując własną ocenę JoKER.

Propozycja scentralizowania zgromadzonej wiedzy jest interesująca w kontekście oceny najlepiej pojętego interesu dzieci. Ogólny przegląd projektów ujętych w inwentarzu (zob. sekcja *Tematy przekrojowe*) ujawnił, że nie tylko istnieją różne interpretacje treści zasady dobra dziecka, ale także projekty dotyczące tego zagadnienia różnią się pod względem formy i skali: powstają jasne i zwarte „zestawienia” „standardy” i „listy zadań” (np. inicjatywa nr 8 w sekcji „Piecza zastępcza: opieka prawna/adopcja”; inicjatywa nr 7 w sekcji „Uczestnictwo”; inicjatywa nr 8 w sekcji „Określenie najlepiej pojętego interesu dziecka”; inicjatywa nr 2 w sekcji „Zdrowie” w macierzy), opracowuje się rozmaite programy szkoleniowe dotyczące tej kwestii (zob. sekcja *Elementy proceduralne: znaczenie szkolenia interdyscyplinarnego, edukacji i monitorowania* niniejszego raportu), ustanawia się różne ścieżki lub trajektorie uczestnictwa

(zob. sekcja *Wysłuchanie głosu dziecka – zapewnienie sprawiedliwego i równego uczestnictwa* niniejszego raportu) i tak dalej. Chociaż opublikowano kilka ogólnych wytycznych (takich jak Komentarz ogólny nr 14, czy też podręcznik opracowany przez UNHCR i organizację Safe the Children, inicjatywa nr 10 w sekcji „Imigracja / dzieci cudzoziemskie bez opieki” w macierzy), wskazówki te są rozproszone, dostępne na różnych stronach internetowych i różnych nośnikach informacji. Dlatego propozycja zintegrowania wiedzy wydaje się wartościowa. Dzięki przyjaznej dla użytkownika stronie internetowej, na której dostępne byłyby najważniejsze założenia teoretyczne i podstawy prawne, a także baza „dobrych praktyk” dotyczących najlepiej pojętego interesu dziecka, możliwych do zastosowania w różnych sytuacjach, międzynarodowi interesariusze poszukujący inspiracji do opracowania własnego projektu w tej dziedzinie, będą mogli znaleźć to, co jest im potrzebne.

W podobnym duchu, można zauważyć, że w rządzie Regionu Flamandzkiego istnieje sieć „punktów informacyjnych dotyczących praw dzieci” – po jednym punkcie dla każdej dziedziny – których zadanie obejmuje przyglądanie się ocenom JoKER w danym obszarze polityki. Punkty informacyjne odpowiadają na pytania urzędników państwowych dotyczące oceny JoKER; wspierają tych, którzy przeprowadzają taką ocenę, i są rzecznikami procesów JoKER w danym obszarze polityki. Wydaje się, że ów system można byłoby rozszerzyć na praktykę oceny najlepiej pojętego interesu dziecka. Poprzez powołanie krajowych i regionalnych punktów informacyjnych do spraw dobra dziecka, które dysponowałyby aktualną wiedzą pochodzącą z badań dotyczących (rozwoju) dziecka, można by poprawić jakość i spójność oceny najlepiej pojętego interesu dziecka. Takie punkty informacyjne mogłyby udzielać wsparcia lokalnym interesariuszom potrzebującym informacji na temat oceny najlepiej pojętego interesu dziecka, ale także promować zasadę dobra dziecka w sądowych i pozasądowych procesach decyzyjnych w swoim rejonie.

Ponadto, podobnie jak w wypadku szkoleń i edukacji dotyczących najlepiej pojętego interesu dziecka – o czym była mowa w sekcji *Elementy proceduralne: znaczenie szkolenia interdyscyplinarnego, edukacji i monitorowania* niniejszego raportu – z badania procesu JoKER wynika zalecenie prowadzenia ewaluacji *ex post* w celu poprawienia jakości CRIA w długiej perspektywie czasowej. Zalecenie to jest powiązane z propozycją zapewnienia zewnętrznej kontroli oceny JoKER. Takie mechanizmy kontrolne mogą nie mieć zastosowania do indywidualnych ocen najlepiej pojętego interesu dziecka – niektóre z tych ocen mają miejsce w kontekście wymiaru sprawiedliwości, a zewnętrzna kontrola mogłaby ograniczyć niezawistość sędziego. Ów brak kontroli nad procesem oceny najlepiej pojętego interesu dzieci można jednak zrekompensować poprzez ułatwienie kontroli publicznej nad decyzjami sądów

i zapewnienie możliwości odwoływania się od tych decyzji – także przez dzieci – o czym była mowa w sekcji *Praktyczna użyteczność ogólnego, niejednoznacznego pojęcia* niniejszego raportu. Wprowadzenie mechanizmu wnoszenia skarg, przewidzianego przez Protokół fakultatywny do Konwencji o prawach dziecka w sprawie składania zawiadomień – który zapewnia dzieciom oraz ich reprezentatom możliwość wnoszenia skarg do Komitetu Praw Dziecka ONZ – można uznać za szczególny rodzaj mechanizmu kontroli (inicjatywa nr 1 w sekcji „Uczestnictwo” w macierzy).

W ewaluacji omówiono nie tylko jakość oceny JoKER; jej autorzy przyjrzeni się również zakresowi tej formy CRIA i uznali, że jest on zbyt wąski: obowiązek przeprowadzenia oceny JoKER dotyczy jedynie projektów ustaw mających bezpośredni wpływ na dzieci i młodzież (Desmet, Op de Beeck, Vandenhoele, 2014). Na podstawie przeprowadzonej ewaluacji zasugerowano rozszerzenie zakresu JoKER na decyzje, które wywierają pośredni wpływ na dzieci. Tej sugestii nie można zastosować do zasady dobra dziecka, rozumianej tak, jak definiuje ją Komentarz ogólny nr 14, w którym czytamy: „każde działanie dotyczące dziecka lub dzieci musi uwzględniać ich najlepiej pojęty interes jako sprawę nadrzędną. Pojęcie «działanie» nie odnosi się tylko do decyzji, ale także do wszystkich aktów, postępowań, propozycji, usług, procedur i innych środków” (s. 10). Komitet stwierdza również, że ocena najlepiej pojętego interesu dziecka jest konieczna w pierwszej kolejności [w wypadku] środków i decyzji bezpośrednio dotyczących dziecka, dzieci jako grupy lub dzieci w ogóle, a w drugiej – [w wypadku] innych środków, które mają wpływ na dziecko, dzieci jako grupę lub dzieci w ogóle, nawet jeżeli w przypadku danego środka nie stanowią one bezpośredniej grupy docelowej” (s. 10). Innymi słowy, Komentarz ogólny nr 14 zaleca szeroki zakres interpretacji pojęcia najlepiej pojętego interesu dziecka.

W kontekście zakresu oceny warto odwołać się do sekcji *Konflikty interesów* niniejszego raportu, dotyczącego możliwych konfliktów między interesami dzieci a interesami innych zaangażowanych stron. Rozważania te mogą być szczególnie istotne w odniesieniu do decyzji, które nie koncentrują się na dzieciach jako na głównej grupie docelowej lub które wpływają na dzieci tylko pośrednio, ponieważ w takich wypadkach interesy pozostałych stron mogą się wysuwać na pierwszy plan. Ponadto ów szeroki zakres może utrudniać rozstrzygnięcie, kiedy ocena najlepiej pojętego interesu dziecka jest konieczna, zwłaszcza w wypadku decyzji, które tylko pośrednio dotyczą jednego lub większej liczby dzieci. Przykłady można znaleźć w działaniach związanych z planowaniem budżetu na rzecz dzieci, w których często podkreśla się tę trudność (inicjatywa nr 3 w sekcji „Ocena oddziaływania na dzieci” w macierzy). Na przykład w jakim stopniu ocenę najlepiej pojętego interesu dzieci należy uwzględnić w decyzjach dotyczących, dla przykładu, bezpieczeństwa na drogach

(D'Hondt, Van de Weyer, 2014; Op de Beeck, Desmet, 2014)? Ta refleksja wiąże się z wcześniejszymi rozważaniami na temat konfliktów interesów (sekcja *Dzieci, rząd i społeczeństwo*), w których przywołano przykład korzystania z przestrzeni publicznej.

Po trzecie, ewaluacja procesu JoKER przyniosła kilka interesujących rekomendacji dotyczących procesu oceny, z których jedna może mieć zastosowanie do oceny najlepiej pojętego interesu dziecka. Otóż badanie JoKER ujawniło „nadmierną koncentrację na JoKER jako produkcie, a zbyt małą na JoKER jako procesie (Desmet i in., 2014: xx). Ta dysproporcja jest zresztą widoczna w samej nazwie: «Raport dotyczący wpływu na dzieci i młodzież». Desmet i in. (2014) podkreślają, że aspekt procesualny oceny JoKER powinien się znaleźć na pierwszym planie, ponieważ jej głównym celem jest skłonienie decydentów do refleksji na temat możliwego wpływu ich decyzji na dzieci i młodzież. Ostatecznym celem oceny JoKER jest uświadomienie decydentowi potencjalnie negatywnych konsekwencji jego decyzji dla dzieci i młodych ludzi oraz – jeśli takie się ujawnią – zmotywowanie go do poszukania mniej uciążliwych rozwiązań. Samo wypełnienie dokumentu JoKER nie wystarcza do osiągnięcia tego celu. Taka świadomość może powstać wyłącznie w toku wnikliwego procesu refleksji. Nawiązując do wcześniej omówionych wyników analizy treściowej, ta rekomendacja współgra z ogólnym zaleceniem, aby skupić się na proceduralnych aspektach określenia najlepiej pojętego interesu dziecka – na podstawie założenia, że spójna i rzetelna metodologia prowadzi do lepszych wyników.

Podsumowanie: ocena oddziaływania na prawa dzieci na poziomie polityki

Oceny oddziaływania na prawa dziecka (CRIA) zostały uwzględnione w inwentarzu projektów dotyczących najlepiej pojętego interesu dzieci na podstawie argumentu, że 1) zapisy prawne i kontekst polityczny tworzą ramy odniesienia, które nieuchronnie wpływają na indywidualne oceny najlepiej pojętego interesu dziecka oraz 2) indywidualne oceny najlepiej pojętego interesu dziecka są proceduralnie powiązane z CRIA, ponieważ oba te instrumenty mają na celu przewidzenie wpływu różnych możliwych decyzji na dzieci i młodzież i – ostatecznie – podjęcie decyzji najlepiej dostosowanej do życzeń i potrzeb dziecka. Przy założeniu, że te dwa instrumenty mogą się nawzajem wspierać, przyjrzano się niedawnej ewaluacji jednej z międzynarodowych „dobrych praktyk” w dziedzinie oceny oddziaływania na prawa dziecka, co pozwoliło na uzyskanie dodatkowej wiedzy na temat oceny najlepiej pojętego interesu dzieci i potwierdzenie części wcześniejszych wyników analizy treściowej. Z dokonanego w ten sposób porównania wyłoniło się kilka ważnych rekomendacji. 1) Scentralizowanie wiedzy dotyczącej oceny najlepiej pojętego interesu dziecka i udostępnienie jej online oraz za pośrednictwem sieci punktów informacyjnych. 2) Ułatwienie kontroli nad

decyzjami, które wywierają bezpośredni i pośredni wpływ na dzieci, oraz zapewnienie możliwości odwoływania się od takich decyzji. 3) Uwzględnienie kontekstu społecznego dziecka w ocenie jego najlepiej pojętego interesu. Zwłaszcza w decyzjach, które dotyczą dzieci tylko pośrednio, wyważenie interesów różnych zaangażowanych stron może być nader trudnym zadaniem. 4) Skupienie się na procesualnym charakterze oceny najlepiej pojętego interesu dziecka – nie jej ostateczny wynik, lecz prowadzące do niego refleksje mają decydujące znaczenie.

Zakończenie

Na podstawie ograniczonego inwentarza międzynarodowych projektów dotyczących najlepiej pojętego interesu dziecka, realizowanych od roku 2004, przeprowadzono analizę treściową (analizę zawartości), która ujawniła cztery główne problemy lub napięcia w przekładaniu zasady dobra dziecka z teorii na praktykę. Są to: praktyczna użyteczność ogólnego, niejednoznacznego pojęcia, konflikty interesów, wysłuchanie głosu dzieci oraz ocena oddziaływania na prawa dzieci na poziomie polityki. Niektóre z projektów dostarczyły wartościowych sposobów radzenia sobie z tymi trudnościami. Podejścia te zostały bardziej wnikliwie przeanalizowane i omówione w niniejszym raporcie przy założeniu, że dobre praktyki mogą służyć jako inspiracja do dalszego rozwijania i promowania instrumentów pomocnych w realizacji zasady dobra dziecka, użytecznych w codziennych realiach życia dzieci.

Okazało się, że trudno sformułować konkretną interpretację zasady dobra dziecka, która miałaby zastosowanie do szerokiego zakresu indywidualnych sytuacji, ponieważ zasada ta wydaje się ze swej natury niejednoznaczna, elastyczna, dynamiczna, uzależniona od poziomu rozwoju i specyficzna dla kontekstu. Utrudnia to tworzenie konkretnych narzędzi do oceny najlepiej pojętego interesu dzieci w rozmaitych sytuacjach. Kalverboer i Zijlstra (2006) pokazały, że sformułowanie konkretnej interpretacji, opartej na solidnej metodologii naukowej, nie jest niemożliwe, chociaż należy jasno określić ograniczenia takiej interpretacji i podstawy, na których się opiera. Mocną stroną ich modelu jest możliwość zastosowania zaproponowanej metodologii w celu uzyskania interpretacji wrażliwej kulturowo – lub interpretacji różnych tematów merytorycznych, takich jak dobro dziecka w sytuacji pozbawienia wolności – poprzez wykorzystanie podejścia wrażliwego kulturowo jako punktu wyjścia.

Poza propozycją Kalverboer i Zijlstry (2006), analiza treściowa wykazała, że pracując w obszarze najlepiej pojętego interesu dziecka, w wielu wypadkach trzeba po prostu zaakceptować brak jednoznacznej, uniwersalnej interpretacji i skoncentrować

się na elementach proceduralnych, aby dokonać właściwej oceny. Zgodnie z tym spostrzeżeniem i na podstawie wyników analizy treściowej w niniejszym raporcie zasugerowano, że decyzję w sprawie najlepiej pojętego interesu dziecka najlepiej traktować jako zakończenie procesu uczenia się (a nie wynik końcowy zastosowania konkretnego narzędzia), w którym dorośli oraz dzieci wspólnie dochodzą do tego, co jest najlepsze dla dziecka. Aby zapewnić takie doświadczenie uczenia się, warto szukać inspiracji w mechanizmach i praktykach mediacyjnych, których istotą jest poznanie punktu widzenia drugiej strony. Zważywszy, że praktyki mediacyjne powstały w kontekście rozwiązywania konfliktów, propozycja ich zastosowania w ocenie najlepiej pojętego interesu dziecka wydaje się współgrać z obserwacją, iż interesy dzieci czasami mogą pozostawać w konflikcie z interesami innych zaangażowanych stron. Ponadto zasugerowano, że należy również jasno określić interesy pozostałych stron – np. rodziców – i stworzyć mechanizmy zabezpieczenia tych interesów. W ten sposób można uniknąć wykorzystywania zasady dobra dziecka jako koncepcji „parasolowej”, służącej obronie wszystkich interesów występujących w danej sprawie.

Ponadto – mimo że istotne znaczenie edukacji i szkoleń może się wydawać oczywiste – wyniki analizy treściowej wskazują, że przygotowanie, wiedza i umiejętności komunikacyjne osoby, która przeprowadza ocenę najlepiej pojętego interesu dziecka, mogą być ważniejsze niż zastosowane narzędzie. Ocena najlepiej pojętego interesu dziecka wymaga czegoś więcej niż tylko zastosowania określonego narzędzia albo wypełnienia konkretnej listy zadań. Indywidualna wiedza, przygotowanie i cechy osobowości specjalisty, który dokonuje takiej oceny, mogą odgrywać w tym procesie decydującą rolę.

Ta refleksja nie unieważnia krytycznych uwag Smeyersa (2010) na temat niemożności sformułowania „obiektywnej” interpretacji zasady dobra dziecka, ale próbuje rozwiązać ten problem poprzez położenie nacisku na szkolenie i edukację, które wyposażą specjalistów w kompetencje potrzebne do dokonania możliwie trafnej i holistycznej oceny. Zwłaszcza w sytuacji, gdy ważne decyzje są podejmowane przez osoby, których zasadnicze doświadczenie i kompetencje nie wiążą się bezpośrednio z dziećmi – np. decyzje dotyczące powrotu do kraju pochodzenia podejmowane przez sędziów zajmujących się sprawami imigracyjnymi – szkolenia pogłębiające wiedzę w zakresie psychologii i rozwoju dziecka lub perspektywy praw dziecka mogą przynieść istotną wartość dodaną. Analiza treściowa ujawniła, że już teraz istnieje wiele programów edukacyjnych i praktycznych pakietów szkoleniowych adresowanych do różnych grup zawodowych. Te programy mogą być inspiracją dla twórców polityki lub praktyków, którzy chcieliby zainicjować program skoncentrowany na pracy z dziećmi. Ponadto absolwenci tzw. studiów dziecięcych (*childhood studies* lub

children's studies) – interdyscyplinarnych programów skoncentrowanych na rozwoju dziecka oraz życiu dzieci z perspektywy socjologicznej, psychologicznej, kulturowej, ekonomicznej itd. – mogliby brać udział w stworzeniu takiego programu. Wreszcie, monitorowanie i informacje zwrotne okazały się ważnymi procesami w kształceniu decydentów. System ewaluacji *ex post* (weryfikacji na podstawie informacji zwrotnych) pozwala decydentowi poznać konsekwencje podjętej decyzji. W ten sposób nabywa on wiedzę i doświadczenie pozwalające na podejmowanie bardziej trafnych decyzji w przyszłości. Co za tym idzie – monitorowanie i informacje zwrotne są uważane za ważny (ostatni) element procedur decyzyjnych. Opracowanie i doprecyzowanie przejrzystej procedury lub struktury podejmowania decyzji było jednym z zaleceń wynikających z niniejszego raportu, na podstawie założenia, że objaśnienie, w jaki sposób należy przeprowadzić ocenę najlepiej pojętego interesu dziecka, może być bardziej wykonalne niż określenie (z góry) konkretnych elementów, które powinny się w niej znaleźć. Takie postępowanie zmniejsza prawdopodobieństwo podjęcia arbitralnej decyzji poprzez uwidocznienie przyjętych z góry założeń, osłabienie roli intuicji i, ogólnie rzecz ujmując, zracjonalizowanie procesu decyzyjnego. Wyniki analizy treściowej pokazały, że struktura decyzyjna powinna przynajmniej dokonać wyraźnego rozróżnienia między 1) oceną poziomu dojrzałości dziecka, niezbędną do wyważenia opinii dziecka w procesie decyzyjnym a 2) oceną najlepiej pojętego interesu dziecka, która zdeterminuje ostateczną decyzję. Tradycyjne struktury decyzyjne na ogół obejmują: 1) fazę wstępną (eksploracyjną), w której gromadzi się istotne informacje, 2) analizę problemu i wskazanie możliwych rozwiązań, 3) ocenę konsekwencji różnych możliwych decyzji, 4) ewaluację i wybór jednej z możliwości, oraz 5) realizację i monitorowanie. Dostępne mogą być jednak również inne procedury podejmowania decyzji.

Perspektywa osoby z wewnątrz, którą można uzyskać dzięki uczestnictwu samych osób posiadających prawa – czyli dzieci – jest uważana za istotną w procedurze oceny najlepiej pojętego interesu dziecka. W projektach ujętych w inwentarzu pojęcie uczestnictwa na ogół interpretuje się jako „wysłuchanie opinii dzieci”. Uczestnictwo jest wykorzystywane w sposób instrumentalny, jako środek do uzyskania wiedzy na temat tego, co zdaniem dziecka leży w jego najlepiej pojętym interesie. W tym celu ważne jest odpowiednie informowanie dzieci (ich językiem i w sposób dostosowany do ich możliwości rozumienia). Waga, jaką należy przywiązywać do opinii dziecka, jest ściśle powiązana z poziomem jego dojrzałości. Ponieważ wiek nie jest trafnym kryterium oceny umiejętności podejmowania decyzji, należy ją oceniać indywidualnie w każdym przypadku. Jak wskazówkę można tu wykorzystać zwłaszcza sposób, w jaki dzieci wyrażają swoje opinie, ich zdolność logicznego rozumowania oraz

stopień, w jakim rozumieją konsekwencje różnych możliwych decyzji. W zależności od wyniku tego testu dojrzałości, przeprowadzonego przez osobę dysponującą aktualną wiedzę w zakresie rozwoju dziecka, dziecko należy zaprosić do osobistego udziału w procesie decyzyjnym, na równi z pozostałymi zaangażowanymi osobami, bądź też zapewnić mu możliwość uczestnictwa przez przedstawiciela – bliskiego krewnego albo przeszkolonego specjalisty – który będzie wyrażał jego życzenia i potrzeby na podstawie swojej komunikacji z dzieckiem.

Wysłuchanie głosu dzieci uważa się za ważne nie tylko w wypadku decyzji indywidualnych; opinie dzieci mają również doniosłe znaczenie w procesie podejmowania decyzji grupowych (np. decyzji politycznych wpływających na życie większej liczby dzieci). W tym wypadku ważnym wyzwaniem, jakie ujawniło się w analizie treściowej, jest zapewnienie równej reprezentacji. Zwłaszcza dzieci z najłabszych grup społecznych są narażone na większe ryzyko wykluczenia z procesów partycypacyjnych ze względu na rozmaite bariery strukturalne. Na podstawie dotychczasowych praktyk i badań społecznych zaproponowano pewną liczbę sposobów rozwiązania tego problemu, takich jak współpraca z organizacjami działającymi na rzecz określonych grup docelowych, czy też opracowanie dostosowanych metodologii i technik doboru próby. Ponadto w kontekście rzeczywistego, istotnego uczestnictwa różni autorzy i praktycy przestrzegają przed działaniami pozorowanymi, uczestnictwem negatywnym i nadmiernym wypytywaniem dzieci.

Wreszcie, w analizie ujęto rozmaite oceny oddziaływania decyzji politycznych i ustawodawczych na (prawa) dzieci (CRIA) jako przykłady oceny najlepiej pojętego interesu dzieci na poziomie makro. Ta decyzja opierała się na dwóch założeniach: 1) W Komentarzu ogólnym nr 14 CRIA zostały opisane jako instrumenty niezbędne do stworzenia optymalnych ram odniesienia dla indywidualnych ocen najlepiej pojętego interesu dzieci; 2) CRIA są proceduralnie związane z ocenami najlepiej pojętego interesu dzieci, ponieważ jedne i drugie obejmują proces refleksji *ex ante* nad wpływem ważnych decyzji na życie dzieci. Dlatego uważa się, że CRIA i oceny najlepiej pojętego interesu dzieci mogą się nawzajem wzbogacać poprzez dostarczanie oryginalnych rozwiązań istniejących problemów. Ponieważ tematem niniejszego raportu jest praktyka oceny najlepiej pojętego interesu dzieci, ta część analizy koncentrowała się na sposobach, w jakie CRIA mogą wspierać ocenę najlepiej pojętego interesu dziecka. Na podstawie porównania z wszechstronną analizą flamandzkiego projektu CRIA zaproponowano kilka interesujących rekomendacji. Po pierwsze, zalecono scentralizowanie specjalistycznej wiedzy dotyczącej oceny najlepiej pojętego interesu dziecka i udostępnienie jej online oraz poprzez sieć punktów informacyjnych. Druga rekomendacja dotyczy ułatwienia kontroli nad decyzjami, które bezpośrednio

lub pośrednio wpływają na dzieci, oraz odwoływania się od takich decyzji. Po trzecie, badanie potwierdziło istotne znaczenie kontekstu społecznego dziecka. Zwłaszcza w wypadku decyzji, które wpływają na dzieci tylko pośrednio, wyważenie różnych interesów może być trudnym zadaniem. Wreszcie, zalecono położenie nacisku na procesualny charakter oceny najlepiej pojętego interesu dziecka – nie jej ostateczny wynik, lecz prowadzące do niego refleksje mają decydujące znaczenie.

Na zakończenie niniejszego raportu trzeba raz jeszcze podkreślić, że opisana w nim analiza była ograniczona przez kilka istotnych mankamentów, o których wspomniano w podrozdziale dotyczącym metodologii. Z powodu tych ograniczeń niniejszy raport opisuje zaledwie „wierzchołek góry lodowej” dotychczasowych inicjatyw dotyczących najlepiej pojętego interesu dzieci, a co za tym idzie – omawia jedynie najczęstsze i najbardziej widoczne problemy związane z przełożeniem zasady dobra dziecka z teorii na praktykę. Jednakże fakt, że nawet tak wąska strategia analityczna przyniosła sporą liczbę użytecznych rekomendacji i tematów do dyskusji, ukazuje wartość zbierania różnych spostrzeżeń i wiedzy, które wyłoniły się oddolnie z (lokalnej) polityki i praktyki. Przedstawiona analiza pokazuje, że praktycy na całym świecie nie zrazili się trudnościami teoretycznymi związanymi z zasadą dobra dziecka i opracowują twórcze sposoby efektywnego wykorzystania tej koncepcji w swojej praktyce zawodowej. Zasada dobra dziecka jest ze swej natury pojęciem niedookreślonym i dynamicznym, ale w tej niejednoznaczności tkwi również jej siła – niejednoznaczność zapobiega standaryzacji, uniformizacji i deprecjacji. Margines swobodnej interpretacji, jaki pozostawia ta koncepcja, zachęca praktyków i twórców polityki do nieustannej refleksji nad tym, co leży w najlepiej pojętym interesie dzieci i do poszukiwania innowacyjnych, lepiej dostosowanych sposobów rozumienia tej koncepcji. To odkrycie raz jeszcze pokazuje, że postęp w dziedzinie praw dziecka nie polega wyłącznie na tworzeniu nowych teorii i ustawodawstwa. Tylko dialog pomiędzy inspiracjami teoretycznymi a praktyczną kreatywnością może otworzyć drogi do rzeczywistego postępu i doskonalenia.

Bibliografia

- Alston, P. (1994). The Best Interests Principle: Towards A Reconciliation of Culture and Human Rights. *International Journal of Law and The Family*, 8 (1), 1–25.
- Archard, D. (2006). Preface. W: F. Ang, E. Berghmans, L. Catrijsse, I. Delens-Ravier, M. Delplace, V. Staelens, T. Vandewiele, C. Vandresse, M. Verheyde. *Participation rights* (s. v-vi). Antwerpia – Oxford: Intersentia.

- Archard, D., Skivenes, M. (2010). Deciding best interests: general principles and the cases of Norway and the UK. *Journal of Children's Services*, 5(4), 43–54.
- Brems, E. (2001). *Human Rights: Universality and Diversity*. Haga: Martinus Nijhoff Publishers.
- Brems, E. (2014). Between universalism and relativism. Presentation at HR4DEV course, an international training program on human rights in development with a focus on children's rights. Ghent (Belgia), 18 sierpnia 2014.
- Byrd, J. Jr., Moore, L. T. (1982). *Decision models for management*. Tokyo: McGraw-Hill, Inc.
- Buyschaert, G. (red.) (2007). *Wij zijn jongeren in de eerste plaats! Rapport van jongeren met een handicap over het respect voor hun rechten in België*. Bruksela: UNICEF België.
- Buyschaert, G., Dominicy, M., Wautelet, F. (2010). *Dat denken we ervan. Jongeren geraakt door armoede spreken over hun leven*. Bruksela: UNICEF België.
- Child Rights Information Network (CRIN) (2013). *CRC General Comment on the Best Interests of the Child*. Pobrane z: <http://www.crin.org/en/library/publications/crc-general-comment-best-interests-child>.
- Clemen, R.T. (1991). *Making hard decisions. An introduction to decision analysis*. Belmont: Duxbury Press.
- Committee on the Rights of the Child (2003). *General Comment No. 5 (2003) on general measures of implementation of the Convention on the Rights of the Child (arts. 4, 42 and 44, para. 6)*. UN Doc CRC/GC/2003/5, 27 November 2003.
- Committee on the Rights of the Child (2005). *General Comment No. 6 (2005) on the treatment of unaccompanied and separated children outside their country of origin*. UN Doc CRC/GC/2005/6, 3 June 2005.
- Committee on the Rights of the Child (2013). *General Comment No. 14 (2013) on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration (Art. 3, para. 1)*. UN Doc CRC/C/GC/14, 29 May 2013.
- Detrick, S. (1999). *A Commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child*. The Haga: Martinus Nijhoff Publishers.
- Donnelly, J. *Universal Human Rights in Theory and Practice, 3th edition*. Nowy Jork: Cornell University Press.
- Eekelaar, J. (2005). Deciding for Children. *Australian Journal of Professional and Applied Ethics*, 7(2), 66–82.
- Freeman, M. (2007). *A Commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child – Article 3: the best interests of the child*. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers.
- Goodwin, P., Wright, G. (2009). *Decision Analysis for Management Judgment. Fourth Edition*. Chichester: John Wiley & Sons Ltd.

- Hemrica, J., Heyting, F. (2004). Tacit notions of childhood. An analysis of discourse about child participation in decision-making regarding arrangements in case of parental divorce. *Childhood*, 11(4), 449–468.
- Herbots, K., Put, J. (2014). The participation disc. A concept analysis of (a) child ('s right to) participation. *Accepted for publication in the International Journal of Children's Rights*.
- Herbots, K., Roevens, E., Put, J. (2011). Participatierechten van kinderen in scheidingsituaties. Visie en praktijk van scheidingsbemiddelaars. *Tijdschrift voor Familie- en Jeugdrecht*, (11), 312–318.
- Herbots, K., Roevens, E., Put, J. (2012). Participatie van het kind in het gerechtelijk scheidingsproces: droombeeld of realiteit? *Tijdschrift voor Jeugd en Kinderrechten*, 13(1), 23–39.
- KeKi (2013a). *Achtergrondinformatie bij het advies voor bestek belevingsonderzoek inzake een Kindfocus in de stadsmonitor*. Gent: Kenniscentrum Kinderrechten vzw.
- KeKi (2013b). *Draft Omgevingsanalyse voor het Vlaams Jeugd en Kinderrechten Beleidsplan 2014–2019. Begeleidende uitleg bij het beleidsadvies van het Kenniscentrum Kinderrechten*. Gent: Kenniscentrum Kinderrechten vzw.
- Mortelmans, D. (2007). *Handboek kwalitatieve onderzoeksmethoden*. Leuven: Acco.
- Op de Beeck, H., Put, J., Tans, A., Pleysier, S., Hermans, K. (2004). *Samen werken tegen kindermishandeling. Het Protocol van Moed en de grenzen van het beroepsgeheim*. Leuven: LannooCampus.
- Op de Beeck, H., Vandenhole, W., Desmet, E. (2012). 'Meten' en 'Weten' voor een gefundeerd kinderrechtenbeleid. Een kritische reflectie over de zin en onzin van kinderrechtenindicatoren. Gent: Kenniscentrum Kinderrechten vzw.
- Pleysier, S., Put, J., Cops, D., Op de Beeck, H. (2012). De eeuw van het risicokind? Een criminologische bril in het jeugdonderzoek. W: M. De Bie, R. Roose, M. Vandebroeck, (red.), *Maatschappelijk engagement: een besef van kwetsbaarheid. Liber amicorum Nicole Vettenburg* (s. 319–332). Gent: Academia Press.
- Seymour, J. (2005). Parental Rights and the Protection of Children: A Presumption Against State Intervention. *Australian Journal of Professional and Applied Ethics*, 7(2), 16–30.
- Smeyers, P. (2010). Child rearing in the 'risk' society: on the discourse of rights and the 'best interests of a child'. *Educational Theory*, 60(3), 271–284.
- Special Representative of the Secretary-General (SRSG) on Violence against Children (2013). *Promoting Restorative Justice for Children*. Nowy Jork: United Nations.
- Thomson, D.M. (2005). Beyond the Rhetoric of Best Interests of the Child. *Australian Journal of Professional and Applied Ethics*, 7(2), 58–65.
- Tobin, J. (2011). *Understanding a Human Rights Based Approach to Matters Involving Children: Conceptual Foundations and Strategic Considerations*.

- W: A. Invernizzi, J. Williams, *The Human Rights of Children – From Visions to Implementation* (s. 61–98). Farnham: Ashgate.
- Vanfraechem, I., Walgrave, L. (2004a). Restorative conferencing in Belgium: can it decrease confinement of young offenders? *Corrections today*, 66 (7), 72–75.
- Vanfraechem, I., Walgrave, L. (2004b). Herstelgericht groepsoverleg voor jonge delinquenten in Vlaanderen: verslag van een actieonderzoek. *Panopticon*, 25 (6), 27–46.
- van Beek, F., Rutjes, L. (red.). (2009). *Kwaliteitsstandaarden jeugdzorg. Wat kinderen en jongeren belangrijk vinden als ze niet thuis wonen*. Houten (NL): Bohn Stafleu van Loghum.
- Ward, H., Brown, R., Westlake, D. (2012). *Safeguarding babies and very young children from abuse and neglect*. Londyn: Jessica Kingsley Publishers.
- Wolfson, S.A. (1992). Children's Rights: The Theoretical Underpinning of the 'Best Interests of the Child'. W: M. Freeman, P. Veerman (red.), *The Ideologies of Children's Rights* (s. 7–27). Dordrecht: Martinus Nijhoff Publishers.
- Zermatten, J. (2010). The Best Interests of the Child Principle: Literal Analysis and Function. *International Journal of Children's Rights*, 18(4), 483–499.
- Zing, Chen & Xia (2009). China. W: J. Mason, N. Bolzan, A. Kumaer (red.), *Children's Participation? Learning from children and adults in the Asia-Pacific region*. Australia: Common Ground Publishing Ply Ltd.
- Student rights and obligations in school statutes

Cytowanie:

Op de Beeck, H., Herbots, K., Lembrechts, S., Willems, N., Vlieghe, K. (2017). Najlepiej pojęty interes dziecka – między teorią a praktyką. *Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka*, 16(2).

Artykuł jest dostępny na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa–Użycie niekomercyjne–Bez utworów zależnych 3.0 Polska.

The child's best interest - between theory and practice

Article discuss frequently encountered tensions and possible solutions based on practices and strategies to safeguard the best interests of children since 2004.

A study conducted by the Children's Rights Knowledge Center on behalf of the Youth Department of the Flemish Region Government.

Załącznik. Podsumowanie przeglądu strategii i praktyk dotyczących najlepiej pojętego interesu dziecka od 2004 r.

Legenda kolorów

Opis problemów	Rzecznictwo w zakresie dobra dziecka
Rodzice pozbawieni wolności	Imigracja / dzieci cudzoziemskie bez opieki
Rozwód / ustalenie sposobu sprawowania opieki / władza rodzicielska	Przestępczość / wymiar sprawiedliwości dla nieletnich / krzywdzenie dzieci / wiktymizacja
Pieczą zastępczą: opieka prawna / adopcja	Opieka nad dziećmi
Pieczą zastępczą: opieka instytucjonalna	Media/reklama
Partycypacja/uczestnictwo	Przestrzeń (publiczna)
Określenie najlepiej pojętego interesu dziecka (dobra dziecka)	Zdrowie
Ocena oddziaływania na dzieci	Konkretne grupy mniejszościowe

Uwaga: Kolor w lewej kolumnie matrycy („główny temat”) oznacza kategorię, do której wstępnie przypisano projekt. Z uwagi na to, że wiele projektów może być przypisanych do więcej niż jednej kategorii, kolor w prawej kolumnie („uzasadnienie i podtemat”) oznacza kolejną kategorię.

Główny temat	Inicjatywa	Uzasadnienie i podtemat
Opis Problemu	<p>1. KRAJE: Europa. ODNIESIENIE: T. M. C. Asser Institute (2007). Comparative study on enforcement procedures of family rights, http://ec.europa.eu/civiljustice/publications/docs/family_rights/study_family_rights_synthesis_report_en.pdf. ZAWARTOŚĆ: Badanie pokazuje, jak sankcje finansowe wobec partnerów, którzy łamią postanowienia rozwodowe, często stoją w sprzeczności z najlepiej pojętym interesem dziecka (np. obniżanie wysokości alimentów dla rodzica, który nie przestrzega praw do odwiedzin drugiego rodzica). DZIEDZINA: prawo/edukacja. TEMAT: rozwód. ŹRÓDŁO: Komisja Europejska przez bazę danych Children's Rights Coalition.</p>	<p>Badanie podkreśla potrzebę działań zgodnych z najlepiej pojętym interesem dziecka w sytuacji rozwodu. Także: Rozwód / ustalenie sposobu sprawowania opieki / władza rodzicielska.</p>
	<p>2. KRAJ: Holandia. ODNIESIENIE: van Rooijen (2007). Scheiden zonder vrijheid. <i>Is gezamenlijk ouderlijk gezag na echtscheiding in het belang van het kind?</i> Nijmegen: Wolf Legal Publishers, http://www.wolfpublishers.com/docs/16.pdf. ZAWARTOŚĆ: Projekt wskazuje, że wspólna opieka nad dzieckiem po rozwodzie najczęściej jest zgodna z najlepiej pojętym interesem dziecka, jednak nie zawsze. Autor rekomenduje utworzenie centrów doradztwa i mediacji w sprawach opieki, które byłyby niezależne od Biur Opieki nad Dziećmi i Młodzieżą (Bureaus Jeugdzorg). DZIEDZINA: edukacja. TEMAT: Rozwód / ustalenie sposobu sprawowania opieki / władza rodzicielska. ŹRÓDŁO: Wolf Publishers przez Google.</p>	<p>Badanie podkreśla potrzebę niezależnych organizacji/działań w zakresie najlepiej pojętego interesu dziecka w sytuacji rozwodu. Interesujące rekomendacje w zakresie „prawa do rodziny” w praktyce. Także: Rozwód / ustalenie sposobu sprawowania opieki / władza rodzicielska.</p>
	<p>3. KRAJ: Wielka Brytania. ODNIESIENIE: National Society for the Prevention of Cruelty to Children (NSPCC) (2012). Returning Home from Care: What's Best For Children, http://www.crin.org/docs/returning-home-from-care_wdf88986.pdf. ZAWARTOŚĆ: Projekt wskazuje, że decyzje sądów o powrocie dziecka do rodziny biologicznej (po pobycie w pieczy zastępczej) nie zawsze są zgodne z najlepiej pojętym interesem dziecka. Czasem interes rodziców przeważa. DZIEDZINA: kryminologia/edukacja, TEMAT: umieszczanie w pieczy zastępczej. ŹRÓDŁO: CRIN przez bazę danych Children's Rights Coalition.</p>	<p>Opracowanie wskazuje na potrzebę instrumentów wspierających sędziów w podejmowaniu decyzji uwzględniających w pierwszej kolejności najlepiej pojęty interes dziecka. Także: Piecza zastępcza: opieka instytucjonalna.</p>

	<p>4. KRAJ: USA. ODNIESIENIE: Scott, Emery (2013). Gender Politics and Child Custody: The Puzzling Persistence of the Best Interest Standard. <i>Law and Contemporary Problems</i>, 52, http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2275581##. ZAWARTOŚĆ: Autorzy publikacji wskazują, że standardy dotyczące najlepiej pojętego interesu dziecka są często nieodpowiednio stosowane w sądach (np. w trakcie walki rodziców o opiekę) i że określenie najlepiej pojętego interesu dziecka zbyt często opiera się na opinii psychologów i specjalistów w dziedzinie zdrowia, którzy nie zawsze są w stanie ocenić istniejące problemy i dynamikę danej rodziny. Raport zawiera praktyczne wskazówki, jak ograniczyć ten problem. DZIEDZINA: prawo/edukacja. TEMAT: rozwód / ustalenie sposobu sprawowania opieki / władza rodzicielska. ŹRÓDŁO: Social Science Research Network przez Google.</p>	<p>Opracowanie podkreśla potrzebę nowych narzędzi, na których można oprzeć określenie najlepiej pojętego interesu dziecka w sądzie. Formuluje możliwe do zaadaptowania rekomendacje. Także: Rozwód / ustalenie sposobu sprawowania opieki / władza rodzicielska.</p>
	<p>5. KRAJ: Norwegia. ODNIESIENIE: *Skivenes (2010). <i>Judging the Child's Best Interests: Rational Reasoning or Subjective Presumptions?</i> Thousand Oaks (USA): SAGE Publications; *Skivenes (2010). Judging the child's best interests. <i>Acta Sociologica</i>, 53(4), 339–353. ZAWARTOŚĆ: Opierając się na analizie trzech przypadków wymuszonej adopcji rozstrzyganych przez Sąd Najwyższy w Norwegii, autorzy stwierdzają, że określenie najlepiej pojętego interesu dziecka odbywa się w sposób subiektywny, a nie racjonalny. W konsekwencji, wg autorów, decyzje sądu ww. sprawach nie są ani racjonalne, ani uzasadnione. DZIEDZINA: prawo. TEMAT: adopcja. ŹRÓDŁO: www.kekidatabank.be.</p>	<p>Opracowanie wskazuje na potrzebę wprowadzenia instrumentów wspierających sędziów w podejmowaniu decyzji dotyczących adopcji w celu ochrony najlepiej pojętego interesu dziecka. Także: Piecza zastępcza: opieka prawna / adopcja.</p>
	<p>6. KRAJ: RPA. ODNIESIENIE: Bonthuys (2005). The Best Interests of Children in the South African Constitution, http://www.childjustice.org/index.php/component/edocman/?view=document&id=184&Itemid=0. ZAWARTOŚĆ: Autor podkreśla, że w południowoafrykańskich sądach (rodzinnych) zasada najlepiej pojętego interesu dziecka jest najczęściej wykorzystywana do wyrażenia praw rodziców: dorosłe strony postępowania nie dowodzą najlepiej pojętego interesu dziecka oddzielnie od własnych interesów. Autor apeluje o to, by nie wykorzystywać zasady najlepiej pojętego interesu do mediacji w sporze o prawa innych członków rodziny, lecz by w pełni przestrzegać konstytucyjnych praw dzieci na równi z prawami innych członków rodziny. DZIEDZINA: prawo. TEMAT: ogólny. ŹRÓDŁO: Children's Rights International przez Google.</p>	<p>Prezentacja podkreśla istnienie niejasności między najlepiej pojętym interesem dziecka a interesami innych spokrewnionych stron. Także: Rozwód / ustalenie sposobu sprawowania opieki / władza rodzicielska.</p>

	<p>7) KRAJ: Belgia. ODNIESIENIE: Kinderrechtencoalitie (2010). Alternatief Rapport van de NGO's over de toepassing van het International Verdrag inzake de Rechten van het Kind in Belgium, http://www.kinderrechtencoalitie.be/uploads/documenten/Alternatief%20rapport%20Holandiastalig%20def.pdf. ZAWARTOŚĆ: Różne rady adwokackie organizują dotyczące postępowania w sprawach osób małoletnich programy szkoleniowe dla prawników, którzy chcą reprezentować takie osoby. Od roku 2005 sprawy dotyczące małoletnich powinny być prowadzone przez prawników, którzy przeszli taki program lub zobowiązują się do jego przejścia. Nie wszystkie rady stosują jednak te same wytyczne, co skutkuje różnicami w jakości usług oferowanych dzieciom. Ponadto w obecnej sytuacji nikt nie reprezentuje wyłącznie dobra dziecka w sądzie. Children's Rights Coalition podkreśla, że stała pomoc prawna ze strony adwokata wyspecjalizowanego w pomocy małoletnim jest konieczna, by zabezpieczyć najlepiej pojęty interes dziecka. W tym przypadku uwagę należy poświęcić jakości pomocy prawnej. DZIEDZINA: prawo. TEMAT: pomoc prawna. ŹRÓDŁO: baza danych Children's Rights Coalition.</p>	<p>Raport alternatywny podkreśla potrzebę stałego i spójnego programu szkoleniowego dla prawników reprezentujących małoletnich. Także: Przystępczość / wymiar sprawiedliwości dla nieletnich / / krzywdzenie dzieci / / wiktyimizacja.</p>
	<p>9. KRAJ: Belgia. ODNIESIENIE: *Kinderrechtencoalitie (2010). Alternatief Rapport van de NGO's over de toepassing van het International Verdrag inzake de Rechten van het Kind in Belgium, http://www.kinderrechtencoalitie.be/uploads/documenten/Alternatief%20rapport%20Holandiastalig%20def.pdf. ZAWARTOŚĆ: Children's Rights Coalition apeluje o pogłębioną refleksję nad zasadą najlepiej pojętego interesu dziecka. Debata społeczna poświęcona temu tematowi powinna umożliwić wyrażenie opinii wszystkim zainteresowanym stronom. DZIEDZINA: ogólna. TEMAT: ogólny. ŹRÓDŁO: baza danych Children's Rights Coalition.</p>	<p>Raport alternatywny podkreśla potrzebę jaśniejszej operacjonalizacji zasady najlepiej pojętego interesu dziecka. Także: Określenie najlepiej pojętego interesu dziecka (dobra dziecka).</p>
	<p>9. KRAJ: Holandia. ODNIESIENIE: Smyth (2013). The Common European Asylum System and the Rights of the Child. <i>Niepublikowana praca doktorska</i>, Uniwersytet w Leiden. ZAWARTOŚĆ: Praca podkreśla bogactwo i złożoność koncepcji najlepiej pojętego interesu dziecka w świetle Wspólnego Europejskiego Systemu Azylowego. DZIEDZINA: ogólna/prawo. TEMAT: ogólny/azyl. ŹRÓDŁO: komunikacja osobista.</p>	<p>Opracowanie przedstawia złożoność koncepcji najlepiej pojętego interesu dziecka. Także: Określenie najlepiej pojętego interesu dziecka (dobra dziecka).</p>

	<p>10. KRAJ: USA. ODNIESIENIE: International Human Rights Law Clinic, Chief Justice Earl Warren Institute on Race, Ethnicity and Diversity & Immigration Law Clinic (2010). In the Child's Best Interest? The consequences of losing a lawful immigrant parent to deportation. <i>Policy brief</i>, http://www.law.berkeley.edu/files/Human_Rights_report.pdf. ZAWARTOŚĆ: Przez interdyscyplinarną analizę, wytyczne te przyglądają się doświadczeniom dzieci-obywateli USA, których rodzice posiadający prawo do stałego pobytu zostali przymusowo deportowani, i proponują reformę amerykańskiego prawa według krajowych i międzynarodowych standardów mających na celu poprawę jakości życia dzieci. DZIEDZINA: prawo / praca socjalna. TEMAT: deportacja osób posiadających prawo do stałego pobytu. ŹRÓDŁO: Uniwersytet Berkeley przez Google.</p>	<p>Przymusowa deportacja rodziców, posiadających prawo do stałego pobytu, ze Stanów Zjednoczonych narusza najlepiej pojęty interes dziecka. Także: Konkretne grupy mniejszościowe.</p>
	<p>11. KRAJ: Belgia (Flandria). ODNIESIENIE: Van Gils, Vanderstede (2009). Kinder- en jongerenparticipatie: veradigingspunt bereikt? http://www.steunpuntjeugd.be/uploads/documents/Krax_92___DOSSIER4.pdf. ZAWARTOŚĆ: Autorzy krytycznie podchodzą do nadmiernego „przeptytywania” dzieci i młodzieży i do „pozornej partycypacji”, która nie jest niczym innym, jak przeniesieniem odpowiedzialności za trudne kwestie na dzieci i młodzież. Podkreślają, że dzieci i młodzież mają prawo zignorować inicjatywy partycypacyjne proponowane przez rząd. DZIEDZINA: praca socjalna / edukacja. TEMAT: partycypacja. ŹRÓDŁO: Krax przez bazę danych Children's Rights Coalition.</p>	<p>Ostrzeżenie przed nadmiernym „przeptytywaniem” i „pozorną partycypacją” w ustanawianiu metodologii partycypacji. Także: Partycypacja/ /uczestnictwo.</p>
	<p>12. KRAJE: Europa. ODNIESIENIE: Garde (2011). Advertising Regulation and the Protection of Children-Consumers in the European Union: In the Best Interests of... Commercial Operators? <i>International Journal of Children's rights</i>. ZAWARTOŚĆ: Mimo obietnicy wdrożenia zasady najlepiej pojętego interesu dziecka w polityki UE, Komisja Europejska nie odnosi sukcesów w ochronie dzieci na rynkach wewnętrznych i w zakresie polityki ochrony konsumentów. Przykładem może być dyrektywa o nieuczciwych praktykach handlowych czy dyrektywa o audiowizualnych usługach medialnych. DZIEDZINA: komunikacja/ekonomia. TEMAT: handel, media. ŹRÓDŁO: www.kekidatabank.be.</p>	<p>Autor twierdzi, że Komisja Europejska nie odnosi sukcesów w ochronie najlepiej pojętego interesu dziecka w swoich politykach ochrony konsumentów. Także: Media/Reklama.</p>

	<p>13. KRAJE: Europa. ODNIESIENIE: Hodson (2008). The rights of children raised in lesbian, gay, bisexual or transgender families: a European perspective, http://www.ilga-europe.org/ZAWARTOŚĆ/download/12754/76793/version/2/file/Children's+Report_03.pdf. ZAWARTOŚĆ: Autor twierdzi, że chociaż wiele z europejskich i międzynarodowych porozumień chroni prawo dzieci do rodziny, pojęcie rodziny nie zostało jasno zdefiniowane, co może powodować problemy w ochronie najlepiej pojętego interesu dziecka w rodzinach lesbijek, gejów, biseksualistów i osób transgenderowych (LGBT). Ponadto brak wytycznych na poziomie europejskim wiąże się z bardzo zróżnicowanym pojmowaniem prawa dzieci do rodziny w rodzinach LGBT w różnych krajach europejskich. By zapewnić przestrzeganie praw człowieka wobec wszystkich dzieci w równym stopniu, autor apeluje o wyraźniejsze wytyczne na poziomie europejskim w tym zakresie. DZIEDZINA: prawo. TEMAT: prawo do rodziny / rodzice LGTB. ŹRÓDŁO: International Lesbian and Gay Association (ILGA) przez Google.</p>	<p>Brak wytycznych na poziomie europejskim dotyczących interesów dzieci wychowujących się w rodzinach LGBT.</p>
<p>Rodzice pozbawieni wolności</p>	<p>1. KRAJE: Europa. ODNIESIENIE: Tomking (2009). Orphans of Justice. In search of the best interests of the child when a parent is imprisoned: Legal Analyses, http://www.crin.org/docs/Orphans%20of%20Justice.pdf. ZAWARTOŚĆ: W najlepszym interesie dzieci leży położenie większego nacisku na kreatywne, oparte na społeczności lokalnej i naprawcze sankcje dla rodziców, którzy popełnili przestępstwo. Jeśli to niemożliwe, pożądane jest zagwarantowanie jak najczęstszego kontaktu między rodzicami a dzieckiem podczas odbywania przez rodziców kary pozbawienia wolności. DZIEDZINA: prawo/kryminologia. TEMAT: rodzice pozbawieni wolności. ŹRÓDŁO: CRIN przez bazę danych Children's Rights Coalition.</p>	<p>WYTYCZNE/PLAN: Z uwagi na najlepiej pojęty interes dzieci, apel o działania alternatywne do kary pozbawienia wolności wobec rodziców, którzy popełnili przestępstwo.</p>
	<p>2. KRAJ: Belgia. ODNIESIENIE: Children's Rights Coalition (2010). Alternatief Rapport van de NGO's over de toepassing van het International Verdrag inzake de Rechten van het Kind in België, http://www.kinderrechtencoalitie.be/uploads/documenten/Alternatief%20rapport%20Holandiastalig%20def.pdf. ZAWARTOŚĆ: Członkowie Children's Rights Coalition podkreślają, że prawo dziecka do odwiedzin rodzica pozbawionego wolności powinno być przestrzegane, chyba że nie jest to zgodne z najlepiej pojętym interesem dziecka. DZIEDZINA: prawo/kryminologia. TEMAT: rodzice pozbawieni wolności. ŹRÓDŁO: baza danych Children's Rights Coalition.</p>	<p>WYTYCZNE/PLAN: Apel o przestrzeganie prawa do odwiedzin dla dzieci, których rodzice odbywają karę pozbawienia wolności.</p>

	<p>3. KRAJE: Międzynarodowe. ODNIESIENIE: *ACYA Committee (2011). Equal Justice project. Written contribution to the United Nations Committee on the Rights of the Child General Day of Discussion 2011: Children of Incarcerated Parents, http://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/CRC/Discussions/2011/Submissions/ACYA.doc; *Children of prisoners Europe. Children inside prison, http://childrenofprisoners.eu/?page_id=3631. ZAWARTOŚĆ: Sformułowane zostały różne rekomendacje mające na celu ochronę najlepiej pojętego interesu dzieci, których rodzice pozbawieni są wolności, takie jak 1) pozwolenie na przebywanie małych dzieci wraz z matkami w zakładzie karnym, 2) edukacja pracowników zakładów karnych i przygotowanie zakładów na przebywanie w nich małych dzieci, 3) przygotowanie jasnych wytycznych chroniących najlepiej pojęty interes dzieci podczas zatrzymania, aresztu, procesu rodziców (w tym ostatnim przypadku podano odniesienia do badań wskazujących, że uczestnictwo w procesie leży w najlepiej pojętym interesie dziecka). Komitet Zapobiegania Torturom apeluje także o to, by dobrostan dzieci był pierwszoplanowym uwarunkowaniem w podejmowaniu decyzji o pozbawieniu ich matek wolności. Dobre praktyki można znaleźć w Niemczech, Holandii, Anglii, gdzie istnieją „otwarte więzienia” dla matek z dziećmi. W Portugalii, Danii, Szwajcarii i Finlandii małe dzieci mogą przebywać wraz z matkami w zakładzie karnym. Ponadto krytyce poddano brak wiarygodnych danych dotyczących rodziców i dzieci w zakładach karnych. DZIEDZINA: kryminologia. TEMAT: rodzice pozbawieni wolności. ŹRÓDŁO: OHCHR en Eurochips przez bazę danych Children's Rights Coalition.</p>	<p>WDRAŻANIE: Rekomendacje i dobre praktyki w zakresie przyjaznych dziecku rozwiązań w przypadku pozbawienia ich rodziców wolności.</p>
	<p>4. KRAJ: Austria. ODNIESIENIE: Entwurf eines Bundesgesetzes, mit dem das Kindschaftsrecht im Allgemeinen Bürgerlichen Gesetzbuch und das Ausserstreitgesetz sowie das Ehegesetz geändert werden (2011). W: Agencja Praw Podstawowych (Fundamental Rights Agency, FRA) (2011). Fundamental rights: challenges and achievements in 2011, http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/2211-FRA-2012_Annual-Report-2011_EN.pdf. ZAWARTOŚĆ: Przez nowelizację prawa w zakresie zatrzymania i odwiedzin, Austria stawia sobie za cel uwzględnienie najlepiej pojętego interesu dziecka i zrównoważenie go z interesami rodziców. DZIEDZINA: prawo/kryminologia/edukacja. TEMAT: rodzice pozbawieni wolności / prawo do odwiedzin. ŹRÓDŁO: FRA przez bazę danych Children's Rights Coalition.</p>	<p>WDRAŻANIE: austriackie dobre praktyki w zakresie prawa dzieci do odwiedzin rodziców pozbawionych wolności.</p>

<p>Rozwód / Ustalenie sposobu sprawowania opieki / władza rodzicielska</p>	<p>1. KRAJE: Europa. ODNIESIENIE: Komisja Europejska (2013). Revision of EU legislation facilitating the recognition and enforcement of decisions on parental responsibility, http://www.kinderrechtcoalitie.be/uploads/documenten/Outcome%20Document_6th%20Regional%20Meeting_Final.pdf. ZAWARTOŚĆ: W „Agendzie UE na rzecz praw dziecka” Komisja Europejska apeluje o przyspieszenie procesów i stosowanie standardów przy podejmowaniu i egzekwowaniu decyzji dotyczących władzy rodzicielskiej, w celu ochrony najlepiej pojętego interesu dzieci. DZIEDZINA: edukacja / praca socjalna. TEMAT: władza rodzicielska. ŹRÓDŁO: Agencja Praw Podstawowych (FRA) przez bazę danych Children's Rights Coalition.</p>	<p>WYTYCZNE/PLAN: Jasne rekomendacje w zakresie ochrony najlepiej pojętego interesu dziecka w sprawach dotyczących władzy rodzicielskiej: przyspieszenie i stosowanie standardów.</p>
	<p>2. KRAJE: Europa. ODNIESIENIE: Rada Europy (2010). Building a Europe for and with children, http://www.coe.int/t/dg3/children/other%20langauges/TANGRAM%2005-10_en.pdf. ZAWARTOŚĆ: Rada Europy włącza rozwój polityk prorodzinnych opartych na najlepiej pojętym interesie dzieci i promocji pozytywnego rodzicielstwa w agendę Europejskiej Strategii na rzecz Praw Dzieci 2012–2015. DZIEDZINA: edukacja. TEMAT: rodzina/rodzicielstwo. ŹRÓDŁO: Rada Europy przez bazę danych Children's Rights Coalition.</p>	<p>WYTYCZNE/PLAN: Promowanie na poziomie europejskim włączenia pozytywnego rodzicielstwa i najlepiej pojętego interesu dziecka w polityki prorodzinne.</p>
	<p>3. KRAJE: Ameryka Północna (USA, Kanada) i Australia. ZAWARTOŚĆ: Szczególnie w USA najlepiej pojęty interes dziecka jest koncepcją prawie wyłącznie zarezerwowaną dla prawa rodzinnego przy podejmowaniu decyzji o opiece/władzy rodzicielskiej i adopcji. Jest to zgodne z Ustawą o prawie rodzinnym ustanawiającą, że współpraca i współodpowiedzialność rodziców powinna zawsze służyć najlepiej pojętemu interesowi dziecka. Omówione zostały różne czynniki, by upewnić się, że rodzice faktycznie stawiają na pierwszym planie najlepiej pojęty interes dziecka, m.in. w: *http://www.legis.state.la.us/lss/lss.asp?doc=108693, *http://www.jud.ct.gov/lawlib/Notebooks/Pathfinders/BestInterest.pdf; *http://definitions.uslegal.com/b/best-interest-of-the-child/; *http://www.legislature.mi.gov/(S(onzi3tyn3s3sbt2vo3cnmg45))/mileg.aspx?page=getObject&objectName=mcl-722-23; *http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1957143; *http://www.justicebc.ca/en/fam/basics/parent/best-interest.html; *http://www.alrc.gov.au/publications/16-childrens-involvement-family-law-proceedings/best-interests-principle. Zobacz również: Kohm, L. M. (2008). Tracing the Foundations of the Best Interests of the Child Standard in American Jurisprudence. <i>Journal of Law & Family Studies</i>, 10(2), 337–376. DZIEDZINA: prawo/edukacja. TEMAT: rozwód / prawo rodzinne / władza rodzicielska / opieka / adopcja. ŹRÓDŁO: Google.</p>	<p>WDRAŻANIE: anglosaskie wytyczne mające na celu określenie najlepiej pojętego interesu dziecka w sprawach rodzinnych (rozwód, adopcja). Także: Piecza zastępcza: opieka prawna / adopcja.</p>

	<p>4. KRAJ: nieznanym ODNIESIENIE: Bullens, de Ridder (2005). Omgang en 'het belang van het kind, <i>Tijdschrift voor Familie- en Jeugdrecht</i>. ZAWARTOŚĆ: Artykuł dotyczący najlepiej pojętego interesu dziecka w sprawach dotyczących opieki. DZIEDZINA: (prawo?). TEMAT: rozwód / opieka / władza rodzicielska. ŹRÓDŁO: www.kekidatabank.be.</p>	<p>WDRAŻANIE: Propozycja rekomendacji dotyczących przestrzegania najlepiej pojętego interesu dziecka w trakcie rozwodu.</p>
	<p>5. KRAJE: Europa. ODNIESIENIE: Eurochild (2007). Newsletter Winter 2006–2007, http://www.eurochild.org/fileadmin/user_upload/Newsletter/Eurochild_Newsletter_Winter_2006-2007.pdf. ZAWARTOŚĆ: Wraz z organizacją „Children in Northern Ireland”, Eurochild organizuje Members Exchange Seminar (seminarium wymiany między organizacjami członkowskimi) dotyczące wspierania rodziców, oparte na koncepcji pozytywnego rodzicielstwa zdefiniowanego przez najlepiej pojęty interes dziecka. DZIEDZINA: edukacja. TEMAT: rodzina/rodzicielstwo. ŹRÓDŁO: Eurochild przez bazę danych Children's Rights Coalition.</p>	<p>WDRAŻANIE: Wymiana dobrych praktyk dotyczących pozytywnego rodzicielstwa i najlepiej pojętego interesu dzieci w sprawach rodzinnych.</p>
<p>Pieczą zastępczą: opieka prawna / / adopcja</p>	<p>1. KRAJE: Europa. ODNIESIENIE: Komisja Europejska i Rada Europy (2009). Challenges in Adoption Procedures in Europe: Ensuring the Best Interests of the Child, http://ec.europa.eu/justice/fundamental-rights/files/8th_forum_background_paper_en.pdf. ZAWARTOŚĆ: Rada Europy i Komisja Europejska organizują konferencję o ochronie najlepiej pojętego interesu dzieci w procedurach adopcyjnych krajowych i międzynarodowych. Konferencja skupia się na wysłuchaniu głosu dzieci objętych procedurami adopcyjnymi. DZIEDZINA: prawo/edukacja. TEMAT: adopcja/partycypacja. ŹRÓDŁO: Komisja Europejska przez bazę danych Children's Rights Coalition.</p>	<p>WYTYCZNE/PLAN: Należy chronić najlepiej pojęty interes dzieci w procedurach adopcyjnych krajowych i międzynarodowych przez wysłuchanie głosu dzieci. Także: Partycypacja/uczestnictwo.</p>
	<p>2. KRAJE: Europa. ODNIESIENIE: Rada Europy – Zgromadzenie Parlamentarne (PACE). Resolution 1909: Intercountry adoption: ensuring that the best interests of the child are upheld, http://www.kekidatabank.be/docs/Instrumenten/RvE/2012_Resolution_1909_2012. DZIEDZINA: praca socjalna. TEMAT: adopcja. ŹRÓDŁO: www.kekidatabank.be.</p>	<p>WYTYCZNE/PLAN: Sugestie dotyczące ochrony najlepiej pojętego interesu dziecka w procedurach adopcyjnych.</p>

	<p>3. KRAJ: Holandia. ODNIESIENIE: Beleidsprogramma „beter beschermd” (2004), http://www.kinderrechten.nl/p/13/390/mo8-cgp17%7Ctxt=*belang*/belang-van-het-kind-in-beleidsprogramma-beter-beschermd. ZAWARTOŚĆ: W dokumencie, mającym na celu stworzenie efektywniejszego systemu pieczy, podkreślono, że decyzje dotyczące ustanawiania, prowadzenia i rozwiązywania pieczy powinny zawsze być oparte na najlepiej pojętym interesie dziecka. Program skupia się w szczególności na kwestiach opieki i pieczy prawnej. DZIEDZINA: prawo/edukacja/kryminologia. TEMAT: opieka/pieczą. ŹRÓDŁO: The Children's Rights Collective przez bazę danych Children's Rights Coalition.</p>	<p>WYTYCZNE/PLAN: Możliwa do powielania inicjatywa dotycząca ochrony najlepiej pojętego interesu dziecka w kwestiach dotyczących opieki i pieczy. Także: Rozwód / opieka / / władza rodzicielska.</p>
	<p>4. KRAJE: Europa. ODNIESIENIE: Brulard, Dumont, Moreau (2007). Comparative study relating to procedures for adoption among the member states of the European Union, practical difficulties encountered in this field by European citizens within the context of the European pillar of justice and civil matters and means of solving these problems and of protecting children's rights, http://ec.europa.eu/civiljustice/news/docs/study_adoption_legal_analysis_en.pdf. ZAWARTOŚĆ: Opracowanie przedstawia porównanie procedur ochrony dziecka i działań dotyczących ochrony najlepiej pojętego interesu dziecka w tych procedurach pomiędzy różnymi europejskimi krajami. Zobacz również: Kinderrechtencoalitie (2009). Memorandum van de kinderrechtenngo's aan de politieke partijen. Vlaamse verkiezingen 2009, http://www.kinderrechtencoalitie.be/uploads/documenten/Memorandum%20vlaamse%20verkiezingen%202009%20-%20definitief.pdf. DZIEDZINA: prawo/edukacja. TEMAT: adopcja. ŹRÓDŁO: Komisja Europejska przez bazę danych Children's Rights Coalition.</p>	<p>WDRAŻANIE: Międzynarodowe porównanie procedur adopcji. Raport może zawierać istotne praktyki/rekomendacje.</p>
	<p>5. KRAJ: nieznanymi. ODNIESIENIE: Vinke (2011). Het belang van het kind bij illegale adoptie. <i>Tijdschrift voor Familie- en Jeugdrecht</i>. ZAWARTOŚĆ: Artykuł poświęcony najlepiej pojętemu interesowi dziecka w przypadkach nielegalnej adopcji. DZIEDZINA: (prawo?). TEMAT: adopcja. ŹRÓDŁO: www.kekidatabank.be.</p>	<p>WDRAŻANIE: Potencjalnie możliwe do wdrożenia rekomendacje w zakresie najlepiej pojętego interesu dziecka w przypadkach nielegalnej adopcji.</p>

	<p>6. KRAJ: Kanada. ODNIESIENIE: Vandergrift, Milne, Rogerson, Wolff, Pollaert, Chan (2009). Best Interests of the Child: Meaning and Application in Canada. <i>Canadian Coalition for the Rights of Children, UNICEF Canada, Justice for Children and Youth, Faculty of Law and the David Asper Center for Constitutional Rights of the University of Toronto</i>: http://rightsofchildren.ca/wp-content/uploads/bic-report-eng-web.pdf. ZAWARTOŚĆ: Tekst zawiera rekomendacje dotyczące uwzględniania najlepiej pojętego interesu dziecka w praktyce. DZIEDZINA: ogólna. TEMAT: prawo rodzinne / adopcja. ŹRÓDŁO: CRIN przez bazę danych Children's Rights Coalition.</p>	<p>WDRAŻANIE: Potencjalnie możliwe do wdrożenia praktyki dotyczące adopcji i innych kwestii rodzinnych.</p>
	<p>7. KRAJ: Belgia (Flandria). ODNIESIENIE: Vlaamse overheid (2006). Jaarverslag jeugdbeleid en kinderrechten, http://www.sociaalcultureel.be/jeugd/kinderrechten/jaarverslag_JB_KR_2006.pdf. ZAWARTOŚĆ: Flandria wdrożyła szereg działań, stawiających najlepiej pojęty interes dziecka w centrum zainteresowania w trakcie procedur adopcyjnych. Flamandzkie Władze Centralne (Vlaamse Centrale Autoriteit, VCA) odpowiadają za przechowywanie i udzielanie dostępu do dokumentacji adopcyjnej. Cała dokumentacja adopcyjna musi być archiwizowana przez VCA. W ten sposób zagwarantowano prawo dzieci do poznania swoich korzeni. Dziecko adoptowane, które ukończyło 12 lat, może uzyskać dostęp do dokumentacji adopcyjnej. VCA współpracuje też przy przygotowaniu kursu dla sędziów rodzinnych nt. najlepiej pojętego interesu dzieci adoptowanych. DZIEDZINA: prawo / praca socjalna. TEMAT: adopcja. ŹRÓDŁO: Departament ds. Młodzieży Rządu Flamandzkiego przez bazę danych Children's Rights Coalition.</p>	<p>WDRAŻANIE: flamandzka dobra praktyka: wykorzystanie VCA do ochrony najlepiej pojętego interesu dzieci w sprawach adopcyjnych.</p>
	<p>8. KRAJ: USA. ODNIESIENIE: Child Welfare Information Gateway (2013). <i>Determining the best interests of the child</i>. Washington DC: U.S. Department of Health and Human Services, Children's Bureau, https://www.childwelfare.gov/systemwide/laws_policies/statutes/best_interest.cfm. ZAWARTOŚĆ: Opracowanie podsumowujące czynniki, które sądy powinny brać pod uwagę przy podejmowaniu decyzji o prawie do opieki, by w pełni uwzględnić najlepiej pojęty interes dziecka. DZIEDZINA: prawo/edukacja. TEMAT: opieka / władza rodzicielska. ŹRÓDŁO: Amerykański Departament Zdrowia i Pomocy Społecznej przez Google.</p>	<p>WDRAŻANIE: Potencjalnie możliwe do zaadoptowania opracowanie wyjaśniające szereg czynników, jakie należy uwzględnić przy podejmowaniu decyzji dotyczących najlepiej pojętego interesu dziecka w sprawach o opiekę. Także: Określenie najlepiej pojętego interesu dziecka (dobra dziecka).</p>

	<p>9. KRAJ: Dania. ODNIESIENIE: duńskie Ministerstwo Rodziny i Spraw Konsumentckich (2004). Duńska ustawa o adopcji http://www.childoneurope.org/issues/adoption/adoption_legislation/Denmark.pdf ZAWARTOŚĆ: Duńska ustawa o adopcji z 2004 r. przewiduje, że minister rodziny i spraw konsumentckich może zapobiec lub uchylić adopcję, jeśli zgodę wyrazi rodzic adopcyjny i adoptowane dziecko oraz jeśli uchylenie leży w najlepiej pojętym interesie dziecka. DZIEDZINA: edukacja/prawo. TEMAT: adopcja. ŹRÓDŁO: ONZ przez bazę danych Children's Rights Coalition.</p>	<p>WDRAŻANIE: duńska dobra praktyka w zakresie ochrony najlepiej pojętego interesu dziecka w sprawach adopcyjnych.</p>
	<p>10. KRAJ: zasięg międzynarodowy. ODNIESIENIE: Cantwell (2014).The Best Interests of the Child in Intercountry Adoption. <i>UNICEF Office of Research</i>, http://www.unicef-irc.org/publications/pdf/unicef%20best%20interest%20document_web_re-supply.pdf. ZAWARTOŚĆ: Opracowanie skupia się na jednym pytaniu: „Po czym można poznać, że jakiś dokument programowy, proces, decyzja czy działanie przestrzegają lub naruszają zasadę najlepiej pojętego interesu dziecka w procedurze adopcji międzynarodowej?”. To kluczowe pytanie opiera się na hipotezie, że brak międzynarodowego konsensusu co do zdefiniowania „najlepiej pojętego interesu dziecka” zagraża prawom dzieci. DZIEDZINA: prawo / praca socjalna. ŹRÓDŁO: Better care network przez Google.</p>	<p>WDRAŻANIE: Rekomendacje dotyczące uzgodnienia na arenie międzynarodowej sposobu określania najlepiej pojętego interesu dziecka w procedurach adopcji międzynarodowej. Także: Imigracja / dzieci cudzoziemskie bez opieki.</p>
<p>Pieczka zastępcza: opieka instytucjonalna</p>	<p>1. KRAJ: Belgia (Flandria). ODNIESIENIE: Vlaamse overheid (2011). Vlaams Actieplan Kinderrechten 2011–2014, http://www.socialcultureel.be/jeugd/covlaanderen_vak.aspx. ZAWARTOŚĆ: Komisarz ds. Praw Dziecka podkreślił, że czasem programy czy działania skoncentrowane na rodzinie mogą stać w sprzeczności z prawami dziecka (Jaarverslag, 2009–2010). Kwestie tę podjęto we flamandzkim Planie Działania na rzecz Praw Dziecka (Vlaams Actieplan Kinderrechten, VAK), przez wzmocnienie podejścia opartego na partycypacji w organizacjach młodzieżowych i domach opieki, w których dzieci są aktywnie włączane w podejmowanie dotyczących ich decyzji. DZIEDZINA: kryminologia/edukacja. TEMAT: praca z młodzieżą / partycypacja. ŹRÓDŁO: Departament ds. Młodzieży rządu flamandzkiego przez bazę danych Children's Rights Coalition.</p>	<p>WYTYCZNE/PLAN: flamandzka dobra praktyka: rozwijane jest podejście partycypacyjne w pracy z młodzieżą w celu ochrony najlepiej pojętego interesu dziecka. Także: Partycypacja/ /uczestnictwo.</p>

	<p>2. KRAJ: Belgia. ODNIESIENIE: Vlaams Parlement (2006). Decreet betreffende de rechtspositie van de minderjarige in de integrale jeugdhulp, http://wvg.vlaanderen.be/rechtspositie/05-publicaties/werkmap-decreet_en_memorie.pdf. ZAWARTOŚĆ: Dekret ten określa, że najlepiej pojęty interes dziecka powinien być najważniejszą przesłanką w podejmowaniu decyzji o opiece i być definiowany wspólnie z dzieckiem. Wdrożenie tego dekretu poddano ewaluacji: Zorginspectie en onderwijsinspectie (2010). Werk maken van kinderrechten. De decreten integrale jeugdhulp in de praktijk, http://www4wvg.vlaanderen.be/wvg/zorginspectie/publicaties/Documents/Rapport_werken_aan_kinderrechten.pdf. DZIEDZINA: edukacja/kryminologia TEMAT: piecza nad dziećmi. ŹRÓDŁO: www.kekidatabank.be.</p>	<p>WYTYCZNE/PLAN: flamandzka dobra praktyka dotycząca partycypacji dzieci i młodzieży w podejmowaniu decyzji o pieczy. Także: Partycypacja/uczestnictwo.</p>
	<p>3. KRAJE: zasięg międzynarodowy. ODNIESIENIE: SOS Children's villages (2008). A child's right to a family, <i>position paper</i>, http://www.sos-childrensvillages.org/getmedia/cfe77e1e-45e0-4585-9e76-72066d4a03cc/ChildsRighttoFamily.pdf?ext=.pdf. ZAWARTOŚĆ: Autorzy podkreślają, że wychowanie w rodzinie jest kluczem do ochrony najlepiej pojętego interesu dziecka. Dowodzą, że w pieczę nad dzieckiem powinni w jak największym stopniu być włączeni rodzice biologiczni. Ponadto dzieci, które są odbierane z rodzin, powinny być umieszczane w rodzinnych formach pieczy zastępczej. DZIEDZINA: edukacja. TEMAT: piecza nad dzieckiem. ŹRÓDŁO: SOS Children's Villages przez Google.</p>	<p>WDRAŻANIE: Praktyczny przykład, jak prawo do rodziny dla dzieci w pieczy zastępczej może być rozpatrywane w świetle najlepiej pojętego interesu dziecka.</p>
	<p>4. KRAJ: Belgia. ODNIESIENIE: Bouverne-De Bie, Roose (2007). Het belang van het kind of een vraag naar de legitimiteit van de jeugdbescherming en bijzondere jeugdbijstand, <i>TJK</i>. ZAWARTOŚĆ: Dokument przedstawia różne sposoby operacjonalizacji wskaźników dotyczących dobrostanu dzieci i młodzieży w oparciu o zasadę najlepiej pojętego interesu dziecka, poczynwszy od potrzeby większego dostosowania pieczy do konkretnej sytuacji problemowej. DZIEDZINA: prawo/edukacja. TEMAT: dzieci w pieczy. ŹRÓDŁO: www.kekidatabank.be.</p>	<p>WDRAŻANIE: Możliwe do zaadaptowania wskaźniki określania najlepiej pojętego interesu dziecka w decyzjach dotyczących pieczy. Także: Określanie najlepiej pojętego interesu dziecka (dobra dziecka).</p>

	<p>5. KRAJ: Malta. ODNIESIENIE: Bonello (2012). In the child's best interest. Managing contact between children in alternative care and their birth families in a Maltese context. <i>Prezentacja przedstawiona na konferencji organizowanej przez Eurochild w 2012 r.</i>, http://www.eurochild.org/fileadmin/Events/2012/10_AC_Sofia/Presentations/25_SV_D3_Bonello.pdf. ZAWARTOŚĆ: Prezentacja aktywistów formułująca wytyczne nt. zachowania kontaktu dzieci umieszczanych w pieczy zastępczej z ich rodzicami, w oparciu na zasadzie najlepiej pojętego interesu. Dużą wagę przykładają się przy tym do partycypacji dzieci. DZIEDZINA: praca socjalna / edukacja. TEMAT: piecza zastępcza / partycypacja. ŹRÓDŁO: Eurochild przez Google.</p>	<p>WDRAŻANIE: Apel o partycypację w celu ochrony najlepiej pojętego interesu dzieci umieszczanych w pieczy zastępczej. Także: Partycypacja / uczestnictwo.</p>
<p>Partycypacja / uczestnictwo</p>	<p>1. KRAJE: zasięg międzynarodowy. ODNIESIENIE: *ONZ (2011). Optional protocol to the Convention on the rights of the child on a communications procedure. https://treaties.un.org/doc/ŽRÓDŁO/signature/2012/ctc_4-11d.pdf; *Langford, Clark (2011). A Complaints Procedure for the Convention on the Rights of the Child: Commentary on the Second Draft, http://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/HRCouncil/WGCRC/Session2/NCHR_Commentary.pdf. ZAWARTOŚĆ: Protokół do Konwencji przewiduje, że dzieci i młodzież – lub osoby które je reprezentują – po wyczerpaniu wszystkich ścieżek prawnych i środków w swoim własnym kraju, mogą złożyć skargę do Komitetu Praw Dziecka pod egidą ONZ w przypadku, gdy ich prawa nie są przestrzegane. DZIEDZINA: prawo. TEMAT: partycypacja. ŹRÓDŁO: ONZ.</p>	<p>WYTYCZNE/PLAN: Operacjonalizacji poddano partycypację w świetle zasady najlepiej pojętego interesu dzieci.</p>
	<p>2. KRAJE: Europa. ODNIESIENIE: Rada Europy (2012). Recommendation CM/Rec(2012)2 of the Committee of Ministers to member States on the participation of children and young people under the age of 18, http://www.kinderrechtencoalitie.be/ZAWARTOŚĆ.aspx?l=006.007.005. ZAWARTOŚĆ: W dokumencie uznano, że wysłuchanie i uwzględnienie głosu dzieci i młodzieży – w zależności od ich wieku i dojrzałości – jest niezbędne do efektywnego wdrożenia prawa dzieci do uwzględniania ich najlepiej pojętego interesu. DZIEDZINA: ogólna. TEMAT: partycypacja. ŹRÓDŁO: baza danych Children's Rights Coalition.</p>	<p>WYTYCZNE/PLAN: Ogólne uzasadnienie dla metod partycypacyjnych w określaniu najlepiej pojętego interesu dziecka. Także: Określanie najlepiej pojętego interesu dziecka (dobra dziecka).</p>

	<p>3. KRAJE: Europa. ODNIESIENIE: Komitet Ministrów Rady Europy (CoE) (2010). Guidelines on child-friendly justice, http://ec.europa.eu/justice/fundamental-rights/rights-child/friendly-justice/index_en.htm. ZAWARTOŚĆ: Wytyczne opierają się na założeniu, że umożliwienie dzieciom przedstawienia ich opinii w decyzjach, które ich dotyczą, jest kluczowe dla ochrony ich najlepiej pojętego interesu. Wytyczne kładą duży nacisk na partycypację dzieci i młodzieży w kwestiach prawa oraz wymiaru sprawiedliwości. DZIEDZINA: prawo/kryminologia. TEMAT: partycypacja. ŹRÓDŁO: Komisja Europejska przez bazę danych Children's Rights Coalition.</p>	<p>WYTYCZNE/PLAN: Najlepiej pojęty interes dziecka można chronić w sądzie przez umożliwienie dziecku przedstawienia własnego oglądu sprawy. Także: Przemoc / wymiar sprawiedliwości dla nieletnich / / krzywdzenie dzieci / / wiktymizacja.</p>
	<p>4. KRAJE: Norwegia i Szwecja. ODNIESIENIE: Lidén, Rusten (2007). <i>Asylum, Participation and the Best Interests of the Child: New Lessons from Norway</i>. Hoboken (USA): Wiley-Blackwell. ZAWARTOŚĆ: Władze norweskie wdrożyły Konwencję do prawa migracyjnego, w szczególności prawo do wysłuchania dziecka w procedurze uchodźczej, przez wprowadzenie „rozmów z dzieckiem” w tym procesie. DZIEDZINA: prawo/edukacja. TEMAT: partycypacja. ŹRÓDŁO: www.kekidatabank.be.</p>	<p>WDRAŻANIE: „Rozmowy z dzieckiem” jako praktyka możliwa do zaadaptowania w wymiarze sprawiedliwości. Także: Imigracja / dzieci cudzoziemskie bez opieki.</p>
	<p>5. KRAJ: Belgia (Flandria). ODNIESIENIE: *Vlaamse overheid (2007). Jaarverslag jeugdbeleid en kinderrechten, http://www.sociaalcultureel.be/jeugd/kinderrechten/jaarverslag_JB_KR_2007.pdf; *Vlaamse overheid (2012). Jongerenpact 2020, http://www.jongerenpact2020.be/. ZAWARTOŚĆ: Flamandzka Rada ds. Młodzieży i rząd Flandrii poszukują dobrych praktyk w zakresie uwzględniania najlepiej pojętego interesu dziecka w strategicznych inicjatywach politycznych. W tym celu zorganizowano następujące konferencje z udziałem młodzieży: „Klets” w 2008 r. i 2011 r., „JET” w 2010 r. i „Youth Pact” („Jongerenpact”) w 2012 r. DZIEDZINA: ogólna. TEMAT: partycypacja. ŹRÓDŁO: Departament ds. Młodzieży rządu flamandzkiego przez bazę danych Children's Rights Coalition.</p>	<p>WDRAŻANIE: Metodologie partycypacyjne dotyczące określania najlepiej pojętego interesu dziecka.</p>

	<p>6. KRAJ: Wielka Brytania (Irlandia Północna). ODNIESIENIE: Office of the First Minister and Deputy First Minister (2006). Our Children and Young People – Our Pledge. A ten year strategy for children and young people in Northern Ireland 2006–2016, http://planipolis.iiep.unesco.org/upload/Youth/UK/Northern_Ireland_ten-year-strategy.pdf. ZAWARTOŚĆ: W planie podkreślono rolę mentoringu rówieśniczego i niezależnego rzecznictwa we wzmacnianiu pozycji dzieci i młodzieży w pieczy zastępczej i zagwarantowaniu ich aktywnego uczestnictwa w określeniu, czy system pieczy działa efektywnie i zgodnie z ich najlepiej pojętym interesem. DZIEDZINA: praca socjalna / edukacja. TEMAT: partycypacja / mentoring rówieśniczy. ŹRÓDŁO: UNESCO przez bazę danych Children's Rights Coalition.</p>	<p>WDRAŻANIE: Potencjalnie możliwe do zaadoptowania praktyki „mentoringu rówieśniczego” i tworzenia niezależnych usług wsparcia. Także: Piecza zastępcza: opieka instytucjonalna.</p>
	<p>7. KRAJE: Wielka Brytania i Norwegia. ODNIESIENIE: Archard, Skivenes (2009). Balancing a Child's Best Interests and a Child's Views, <i>International Journal of Children's Rights</i>. ZAWARTOŚĆ: W dokumencie zilustrowano różne podejścia do połączenia dwóch zobowiązań – promocji najlepiej pojętego interesu dziecka i wysłuchania dziecka na podstawie dwóch przykładów: przepisów dotyczących zdrowia (Wielka Brytania) oraz przepisów dotyczących pieczy i ochrony dziecka (Norwegia). W oparciu o rezultaty zaproponowano wystandaryzowane pytania, które można zadawać w każdej sytuacji, gdy te dwa obowiązki się na siebie nakładają. DZIEDZINA: prawo/zdrowie. TEMAT: piecza / ochrona dzieci. ŹRÓDŁO: www.kekidatabank.be.</p>	<p>WDRAŻANIE: Zaproponowano wystandaryzowane pytania służące do promocji najlepiej pojętego interesu dziecka i wysłuchania dziecka. Także: Piecza zastępcza: opieka prawna / adopcja.</p>
<p>Określenie najlepiej pojętego interesu dziecka (dobra dziecka)</p>	<p>1. KRAJE: Zasięg międzynarodowy. ODNIESIENIE: UNHCR (2008). Guidelines on Formal Determinations of the Best Interests of the Child, http://www.unicef.org/violencestudy/pdf/BID%20WYTYCZNE%20-%20provisional%20release%20May%2006.pdf. ZAWARTOŚĆ: Wytyczne w zakresie określania najlepiej pojętego interesu dziecka, ze szczególny uwzględnieniem dzieci bez opieki. DZIEDZINA: ogólna. TEMAT: określenie najlepiej pojętego interesu dziecka. ŹRÓDŁO: UNICEF przez bazę danych Children's Rights Coalition.</p>	<p>WYTYCZNE/PLAN: Wytyczne w zakresie określania najlepiej pojętego interesu dziecka. Także: Imigracja / dzieci cudzoziemskie bez opieki.</p>

	<p>2. KRAJE: Zasięg międzynarodowy. ODNIESIENIE: Komitet Praw Dziecka, General comment No. 14 (2013) on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration (art. 3, §1), http://www.kekidatabank.be/docs/Instrumenten/VN/General_comment_No_14_art_3_para_1. ZAWARTOŚĆ: Komentarz przedstawia wskazówki dotyczące interpretacji zasady najlepiej pojętego interesu dziecka. DZIEDZINA: ogólna. TEMAT: określenie najlepiej pojętego interesu dziecka. ŹRÓDŁO: www.kekidatabank.be.</p>	<p>WYTYCZNE/PLAN: Komentarz dotyczący określenia najlepiej pojętego interesu dziecka.</p>
	<p>3. KRAJE: Europa. ODNIESIENIE: Komitet Praw Dziecka (2005). General comment No. 6 (2005). Treatment of unaccompanied and separated children outside their KRAJ of origin, http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/898586b1dc7b4043c1256a450044f331/532769d21fcd8302c1257020002b65d9/\$FILE/G0543805.pdf. ZAWARTOŚĆ: Wszystkie decyzje dotyczące dzieci cudzoziemskich bez opieki powinny być podejmowane w świetle najlepiej pojętego interesu dziecka, przy uwzględnieniu tożsamości dziecka. Ponadto w dokumencie podkreślono wagę ustanowienia opiekuna przed rozpoczęciem ewentualnej procedury o objęcie ochroną międzynarodową oraz ocenę miejsca, w którym umieszczono dziecko, jako ważnych elementów realizacji zasady najlepiej pojętego interesu dziecka. DZIEDZINA: praca socjalna. TEMAT: określenie najlepiej pojętego interesu dziecka. ŹRÓDŁO: UNHCHR przez bazę danych Children's Rights Coalition.</p>	<p>WYTYCZNE/PLAN: Ogólne rekomendacje dotyczące operacjonalizacji zasady najlepiej pojętego interesu dziecka. Także: Imigracja / dzieci cudzoziemskie bez opieki.</p>
	<p>4. KRAJE: Europa. ODNIESIENIE: Komisja Europejska (2010). Action Plan on unaccompanied minors 2010–2014, http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/e-library/docs/uam/uam_report_20120928_en.pdf. ZAWARTOŚĆ: Plan działania zachęca kraje członkowskie do rozwijania systemów monitorowania sytuacji dzieci w pieczy, by lepiej chronić ich interesy i zapobiegać krzywdzeniu. DZIEDZINA: prawo / praca socjalna / kryminologia. TEMAT: piecza zastępcza. ŹRÓDŁO: Komisja Europejska przez bazę danych Children's Rights Coalition.</p>	<p>WYTYCZNE/PLAN: Rekomendacje dla krajów członkowskich dotyczące stałego monitorowania najlepiej pojętego interesu dziecka. Także: Imigracja / dzieci cudzoziemskie bez opieki.</p>

	<p>5. KRAJE: Zasięg międzynarodowy. ODNIESIENIE: *UNHCR (2008). Guidelines on Determining the Best Interests of the Child, http://www.unhcr.org/4566b16b2.pdf; *UNHCR & International Rescue Committee (2011). Field Handbook for the implementation of UNHCR BID guidelines, http://www.unhcr.org/50f6d27f9.pdf. ZAWARTOŚĆ: UNHCR przygotował wytyczne dotyczące określania najlepiej pojętego interesu dziecka i podręcznik, jak te wytyczne wdrażać w praktyce. DZIEDZINA: praca socjalna. TEMAT: określanie najlepiej pojętego interesu dziecka. ŹRÓDŁO: UNHCR przez bazę danych Children's Rights Coalition.</p>	<p>WYTYCZNE/PLAN I WDRAŻANIE: wytyczne dotyczące określania najlepiej pojętego interesu dziecka i rekomendacje dotyczące ich wdrożenia w praktyce.</p>
	<p>6. KRAJE: Gwinea, zasięg międzynarodowy. ODNIESIENIE: International Rescue Committee (2007). Determining the Best Interests of Unaccompanied and Separated Children: Lessons from Guinea. <i>Better Care Network</i>, http://www.crin.org/docs/Determining%20the%20Best%20Interests%20of%20Separated%20and%20Unaccompanied%20Children.pdf. ZAWARTOŚĆ: Raport wyjaśnia, jak można wdrożyć procedury służące określeniu najlepiej pojętego interesu dziecka, by chronić interesy dzieci cudzoziemskich bez opieki. Jako przykład podano określenie najlepiej pojętego interesu dzieci pochodzących z Sierra Leone i przebywających w Gwinei. DZIEDZINA: ogólna. TEMAT: określenie najlepiej pojętego interesu. ŹRÓDŁO: CRIN przez bazę danych Children's Rights Coalition.</p>	<p>WDRAŻANIE: Możliwe do zaadaptowania procedury określania najlepiej pojętego interesu dziecka. Także: Imigracja / dzieci cudzoziemskie bez opieki.</p>
	<p>7. KRAJE: zasięg międzynarodowy. ODNIESIENIE: International Catholic Migration Commission (ICMC), http://www.icmc.net/jobs/best-interest-determination-child-consultants. Międzynarodowa Katolicka Komisja ds. Migracji (ICMC), organizacja pozarządowa wspierająca uchodźców, zachęca ekspertów zajmujących się ochroną dzieci współpracujących z UNHCR do dokonywania własnej oceny najlepiej pojętego interesu dziecka i edukacji ich lokalnych partnerów w prowadzeniu tego typu ocen. DZIEDZINA: ogólna. TEMAT: określenie najlepiej pojętego interesu. ŹRÓDŁO: ICMC via Google.</p>	<p>WDRAŻANIE: Dobra praktyka dotycząca określania najlepiej pojętego interesu dziecka. Także: Imigracja / dzieci cudzoziemskie bez opieki.</p>

	<p>8. KRAJ: Holandia. ODNIESIENIE: Kalverboer, Zijlstra (2006). Het belang van het kind in het Nederlands recht. Voorwaarden voor ontwikkeling vanuit pedagogisch perspectief, <i>Amsterdam: SWP</i>, http://dissertations.ub.rug.nl/faculties/gmw/2012/a.e.zijlstra/. ZAWARTOŚĆ: Opracowano prostą ankietę/model, które służą operacjonalizacji najlepiej pojętego interesu dziecka i które mogą mieć zastosowanie we wszystkich dziedzinach prawa dotyczących dzieci. Kalverboer zdobył Nationale Jeugdorgprijs (nagrodę przyznawaną w Holandii) za opracowanie tej ankiety nazywanej także Kwestionariuszem Najlepiej Pojętego Interesu Dziecka (Best Interests of the Child – Questionnaire, BIC-Q). DZIEDZINA: prawo. TEMAT: określenie najlepiej pojętego interesu. ŹRÓDŁO: www.kekidatabank.be w Defence for children Holandia przez bazę danych Children's Rights Coalition.</p>	<p>WDRAŻANIE: Określenie najlepiej pojętego interesu dziecka we wszystkich dziedzinach prawa.</p>
	<p>9. KRAJ: nieznany. ODNIESIENIE: van Teeffelen (2011). De belangen van het kind gewogen, <i>Tijdschrift voor Familie- en Jeugdrecht</i>. ZAWARTOŚĆ: Artykuł dotyczący rozstrzygnięcia o najlepiej pojętym interesie dziecka. DZIEDZINA: (prawo?). TEMAT: nieznany. ŹRÓDŁO: www.kekidatabank.be.</p>	<p>WDRAŻANIE: Możliwe do wdrożenia rekomendacje dotyczące określania najlepiej pojętego interesu dziecka.</p>
	<p>10. KRAJ: Holandia. ODNIESIENIE: Course 'Belang van het kind: rechten en behoeften' ('Best interests of the child: rights and needs') (Faculty of Social Sciences) at the Radboud University Nijmegen, http://www.studiegids.science.ru.nl/2012/socsci/prospectus/pwo/course/27519/. ZAWARTOŚĆ: Program zawiera wyjaśnienie pojęcia „najlepiej pojętego interesu dziecka” w oparciu na konkretnych przykładach. DZIEDZINA: socjologia. TEMAT: ogólny. ŹRÓDŁO: Radboud University przez Google.</p>	<p>WDRAŻANIE: Program edukacyjny dotyczący operacjonalizacji zasady „najlepiej pojętego interesu dziecka”.</p>

	<p>11. KRAJ: Belgia. ODNIESIENIE: Senovilla, D. (2013). De bepaling van het hoger belang van het kind en de identificatie van de duurzame oplossing. Presentacja podczas konferencji 'What are the rights of unaccompanied migrant minors in Europe?' zorganizowanej 22 lutego 2013 r. w Brukseli w ramach projektu PUCAFREU project Komisji Europejskiej, http://www.vluchtelingenwerk.be/bestanden/agenda/Seminaire_PUCAFREU_Belgique_NDL.pdf. ZAWARTOŚĆ: Prezentacja dotyczy określania najlepiej pojętego interesu dziecka i identyfikacji trwałych rozwiązań wobec dzieci cudzoziemskich bez opieki. DZIEDZINA: praca socjalna. TEMAT: określanie najlepiej pojętego interesu dziecka, dzieci cudzoziemskie bez opieki. ŹRÓDŁO: Vluchtelingenwerk Vlaanderen przez bazę danych Children's Rights Coalition.</p>	<p>WDRAŻANIE: Identyfikacja najlepiej pojętych interesów dzieci cudzoziemskich bez opieki i rozwiązań dotyczących działania na ich rzecz. Także: Imigracja / dzieci cudzoziemskie bez opieki.</p>
<p>Ocena oddziaływania na dzieci</p>	<p>1. KRAJ: Belgia (Flandria). ODNIESIENIE: Vlaamse overheid (2011). Vlaams actieplan kinderrechten 2011-2014, http://www.sociaalcultureel.be/jeugd/kinderrechten/VAK_2011-2014-corr.pdf. ZAWARTOŚĆ: Rząd Flandrii podjął się zbadania czy procedura oceny wpływu na dziecko może zostać wdrożona przy podejmowaniu decyzji nie objętych regulacjami w ramach procedur RIA/JoKER. DZIEDZINA: ogólna. TEMAT: ocena oddziaływania na dziecko. ŹRÓDŁO: Biuro ds. Młodzieży rządu flamandzkiego przez bazę danych Children's Rights Coalition.</p>	<p>WYTYCZNE/PLAN: Wykorzystanie procedury oceny oddziaływania na dziecko do ochrony najlepiej pojętego interesu dziecka.</p>
	<p>2. KRAJ: Belgia (Flandria). ODNIESIENIE: Gezinsbond ('League of Families'). <i>De Kindnorm</i>, http://www.gezinsbond.be/index.php?option=com_content&view=category&id=225&Itemid=490. ZAWARTOŚĆ: Zważywszy, że dzieci są podatniejsze na szkodliwe wpływy środowiska, League of Families rozwija standardy ochrony dzieci, na których mają opierać się przepisy dotyczące m.in. mieszkalnictwa, ochrony środowiska i zdrowia. Stawiając dziecko w centrum zainteresowania w tych przepisach, dąży się do stworzenia bezpieczniejszego środowiska nie tylko dla dzieci, również dla dorosłych i seniorów. DZIEDZINA: ogólna. TEMAT: dokumenty programowe, punkt odniesienia dla najlepiej pojętego interesu. ŹRÓDŁO: League of Families.</p>	<p>WDRAŻANIE: Wykorzystanie standardów ochrony dziecka do ochrony najlepiej pojętego interesu dziecka.</p>

	<p>3. KRAJE: Kazachstan i Nowa Zelandia. ODNIESIENIE: *UNICEF (2007). 'Increasing social orientation of budgets and efficiency of public expenditures at national and local levels in the best interests of children and families', http://www.unicef.org/innovations/files/Kazakhstan_increasing_social_orientation_kazak.pdf w Action for Children and Youth Aotearoa (2006). *Nowa Zelandia: Children's Interests in 2006 Budget' http://www.crin.org/enoc/reźRÓDŁOs/infoDetail.asp?ID=8338&flag=news. ZAWARTOŚĆ: Kazachstan i Nowa Zelandia wdrażają programy budżetowania przyjaznego dla dzieci. Nie są to jedyne kraje, które przyjęły takie programy. Więcej informacji o budżetowaniu na rzecz dzieci można znaleźć w Van de Weyer, D'Hondt (2014). Nog meer 'meten' en 'weten' met het oog op een gefundeerd kinderrechtenbeleid:oproep tot reflectie over de zin en onzin van Child (friendly) Budgeting. TJK. W tym kontekście istotne jest również przywołanie: Kinderrechtencoalitie (2009). Memorandum van de kinderrechtenngo's aan de politieke partijen. Vlaamse verkiezingen 2009, http://www.kinderrechtencoalitie.be/uploads/documenten/Memorandum%20vlaamse%20verkiezingen%202009%20-%20definitief.pdf. The Children's Rights Coalition doradza rządowi Flandrii, by wyróżnił budżety zarezerwowane dla dzieci, by zagwarantować, że najlepiej pojęty interes dziecka jest stawiany na pierwszym miejscu przy podejmowaniu decyzji budżetowych i by chronić dzieci przed ewentualnym negatywnym wpływem prowadzonej polityki gospodarczej lub podejmowanych cięć finansowych. DZIEDZINA: gospodarka. TEMAT: budżetowanie. źRÓDŁO: UNICEF przez bazę danych Children's Rights Coalition.</p>	<p>WDRAŻANIE: Wykorzystanie procedury budżetowania na rzecz dzieci do ochrony najlepiej pojętego interesu dziecka.</p>
	<p>4. KRAJE: Belgia (Flandria), Szkocja, Walia, Nowa Zelandia, Szwecja, Anglia, Irlandia, Kanada. ODNIESIENIE: *Vlaamse Overheid (2008). De kind- en jongere-effectrapportage (JoKER), http://www.sociaalcultureel.be/jeugd/covlaanderen_joker.aspx *Hammarberg (2008). The best interests of the child – what it means and what it demands from adults'. http://www.crin.org/enoc/resources/infoDetail.asp?ID=17649&flag=report. *Desmet, Op de Beeck, Vandenhole (2010). <i>Evaluatie van de kind-en jongereneffectrapportage (JoKER)</i>. Gent: Kenniscentrum Kinderrechten vzw, http://www.keki.be/?m=20. *Bringing Children in from the Margins: Symposium on Child Rights Impact Assessment, 14–15 maja, Ottawa, Kanada. ZAWARTOŚĆ: We Flandrii wszystkim projektom ustaw mającym bezpośredni wpływ na interesy dzieci i młodzieży poniżej 25 roku życia musi towarzyszyć raport oceniający oddziaływanie proponowanych rozwiązań na dzieci i młodzież i badający, w razie konieczności, wszystkie możliwe alternatywy dla danego rozwiązania. W Szkocji wdrożono system uwzględnienia perspektywy dziecka dla wszystkich nowych przepisów i inicjatyw. W Nowej Zelandii, Szwecji, Anglii, Walii, Irlandii i Kanadzie wdrożono podobne typy oceny wpływu na dzieci. DZIEDZINA: ogólna. TEMAT: ocena oddziaływania na dziecko. źRÓDŁO: Biuro ds. Młodzieży rządu flamandzkiego przez bazę danych Children's Rights Coalition.</p>	<p>WDRAŻANIE: Wykorzystanie Oceny wpływu na prawa dziecka (Child Rights Impact Assessment, CRIA) w celu zabezpieczenia najlepiej pojętego interesu dzieci.</p>

<p>Rzecznictwo w zakresie dobra dziecka</p>	<p>1. KRAJ: Belgia (Flandria). ODNIESIENIE: Vlaamse overheid (2005). Jaarverslag jeugdbeleid en kinderrechten, http://www.sociaalcultureel.be/jeugd/kinderrechten/jaarverslag_KR_2005.pdf. ZAWARTOŚĆ: W dekrete z 14 lutego 2003 r. zwrócono szczególną uwagę na wszelkie możliwe aspekty dotyczące codziennego życia dzieci i młodzieży. W roku 2004 wszystkie gminy we Flandrii zobowiązano do opracowania planu nowej polityki na rzecz młodzieży w oparciu na ten dekret. Jeden z obowiązkowych rozdziałów ma dotyczyć zintegrowanej polityki na rzecz młodzieży, czyli lepszego połączenia różnych działań podejmowanych na poziomie gminy i mających wpływ na młodzież. Celem jest zachęcenie różnych sektorów do rozwijania polityk przyjaznych dzieciom, dzięki którym najlepiej pojęty interes dzieci będzie brany pod uwagę przy każdej decyzji. DZIEDZINA: ogólna. TEMAT: ogólny. ŹRÓDŁO: Biuro ds. Młodzieży rządu flamandzkiego przez bazę danych Children's Rights Coalition.</p>	<p>WYTYCZNE/PLAN: Zwrócenie uwagi na najlepiej pojęty interes dzieci przez zachęcanie gmin do rozwoju polityk przyjaznych dzieciom.</p>
	<p>2. KRAJE: Macedonia, Wielka Brytania, Belgia (Flandria). ODNIESIENIE: Eurochild (2008). Newsletter Winter 2007–2009), http://www.eurochild.org/fileadmin/user_upload/Newsletter/Eurochild_Newsletter_winter_2007-2008.pdf. ZAWARTOŚĆ: „Megjashi” ma być pierwszą na świecie ambasadą dzieci. Jednym z zadań Megjashi jest obrona najlepiej pojętego interesu dzieci i młodzieży. Innymi podobnymi ambasadami, które mogą służyć za przykład, są projekt „Hope” (Wielka Brytania) czy „Ambrassade” (Flandria). DZIEDZINA: ogólna. TEMAT: ogólny. ŹRÓDŁO: Eurochild przez bazę danych Children's Rights Coalition.</p>	<p>WDRAŻANIE: Tworzenie ambasad dzieci prowadzących działania rzecznicze dotyczące najlepiej pojętego interesu dzieci. Także: Partycypacja/uczestnictwo.</p>
	<p>3. KRAJE: Belgia (Flandria), Holandia. ODNIESIENIE: Uit de Marge. Jeugdopbouwwerk (Youth Community Work), http://www.uitdemarge.be/p302. ZAWARTOŚĆ: Działacze społeczni pracujący z dziećmi i młodzieżą pracują z dziećmi z grup ryzyka i dla tych dzieci oraz bronią ich interesów. DZIEDZINA: praca społeczna. TEMAT: trudna sytuacja społeczna. ŹRÓDŁO: Uit de Marge przez bazę danych Children's Rights Coalition.</p>	<p>WDRAŻANIE: praca społeczników pracujących z dziećmi i młodzieżą na rzecz najlepiej pojętego interesu tych grup.</p>

<p>Imigracja / / dzieci cudzo- ziemskie bez opieki</p>	<p>1. KRAJE: Grecja, zasięg międzynarodowy. ODNIESIENIE: Greek Council for refugees (2012). Submission to the General Discussion (DGD) on the Rights of Migrant Children 28th September 2012: Immigration Detention of Children, http://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/CRC/Discussions/2012/Submissions/GreekCouncilODNIESIENIEugees.doc. ZAWARTOŚĆ: Podkreślono konieczność wpisania zasady najlepiej pojętego interesu dziecka w przepisy prawne poszczególnych krajów. Ponadto postulowano: 1) wdrożenie rozległej sieci opiekunów dla dzieci cudzoziemskich bez opieki, 2) wprowadzenie zasady najlepiej pojętego interesu dziecka dostosowanego do wieku we wszystkich krajach członkowskich, w tym zapewnienie adekwatnych zabezpieczeń proceduralnych. DZIEDZINA: prawo, praca socjalna. TEMAT: dzieci cudzoziemskie bez opieki. ŹRÓDŁO: OHCHR przez bazę danych Children's Rights Coalition.</p>	<p>WYTYCZNE/PLAN: Apel o stworzenie sieci opiekunów jak również wdrożenie zasady określania najlepiej pojętego interesu dziecka dostosowanego do wieku. Także: Określenie najlepiej pojętego interesu dziecka (dobra dziecka)</p>
	<p>2. KRAJE: zasięg międzynarodowy. ODNIESIENIE: UNICEF (2009). Forum on Minority Issues, http://search.ohchr.org/search?client=default_frontend&site=default_collection&output=xml_no_dtd&proxystylesheet=en_frontend&ie=UTF-8&oe=UTF-8&as_q=best+interest&num=10&btnG=Search&as_epq=&as_oq=&as_eq=&lr=&as_ft=i&as_filetype=&as_occt=title&as_dt=i&as_sitesearch=&sort=&as_lq=. ZAWARTOŚĆ: UNICEF podkreśla, że najlepiej pojęty interes dziecka powinien być w centrum każdej decyzji dotyczącej edukacji, zwłaszcza w sytuacjach kryzysu. W związku z tym UNICEF postuluje konieczność edukacji dla dzieci w trudnej czy mniej uprzywilejowanej sytuacji, a także w sytuacji konfliktu czy po konflikcie. Kryzys należy rozumieć szeroko. Może dotyczyć osób ubiegających się o azyl, uchodźców, migrantów, pracujących dzieci i dzieci z grup mniejszościowych. DZIEDZINA: edukacja. TEMAT: edukacja. ŹRÓDŁO: UNICEF przez Kireco.</p>	<p>WYTYCZNE/PLAN: Apel o ochronę najlepiej pojętego interesu dzieci w edukacji w sytuacjach kryzysu.</p>
	<p>3. KRAJ: Belgia. ODNIESIENIE: Kinderrechtcoalitie (2010). Alternatief Rapport van de NGO's over de toepassing van het International Verdrag inzake de Rechten van het Kind in Belgia, http://www.kinderrechtcoalitie.be/uploads/documenten/Alternatief%20rapport%20Holandiastalig%20def.pdf. ZAWARTOŚĆ: Koalicja na rzecz Praw Dzieci (Children's Rights Coalition) podkreśla, że decyzja powrotu dzieci cudzoziemskich bez opieki do ich kraju może być podjęta tylko wtedy, gdy leży w najlepiej pojętym interesie dziecka. W związku z tym każda decyzja powinna być podejmowana z perspektywy dobra dziecka. Ponadto doradza wprowadzenie ochronnego statusu dla dzieci cudzoziemskich bez opieki w przepisach prawnych dotyczących migracji. DZIEDZINA: praca socjalna. TEMAT: migracja / łączenie rodzin. ŹRÓDŁO: baza danych Children's Rights Coalition.</p>	<p>WYTYCZNE/PLAN: Apel o opieranie każdej decyzji o powrocie dziecka cudzoziemskiego bez opieki do jego kraju pochodzenia na najlepiej pojętym interesie dziecka.</p>

	<p>4. KRAJE: Europa. ODNIESIENIE: Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/115/WE z 16 grudnia 2008 r. w sprawie wspólnych norm i procedur stosowanych przez państwa członkowskie w odniesieniu do powrotów nielegalnie przebywających obywateli państw trzecich, http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:348:0098:0107:PL:PDF. ZAWARTOŚĆ: Ta „dyrektywa w sprawie powrotów” proponuje uwzględnianie najlepiej pojętego interesu dziecka przy powrotach przymusowych (Art. 5., 10 i 17). DZIEDZINA: prawo / praca socjalna. TEMAT: migracja / przymusowe powroty. ŹRÓDŁO: Agencja Praw Podstawowych (Fundamental Rights Agency – FRA) przez bazę danych Children’s Rights Coalition.</p>	<p>WYTYCZNE/PLAN: Apel o uwzględnianie najlepiej pojętego interesu dziecka przy decyzjach o przymusowym powrocie.</p>
	<p>5. KRAJE: Europa. ODNIESIENIE: Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/36/EU z 5 kwietnia 2011 r. w sprawie zapobiegania handlowi ludźmi i zwalczania tego procederu oraz ochrony ofiar, zastępująca decyzję ramową Rady 2002/629/WSiSW, http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2011:101:0001:0011:PL:PDF. ZAWARTOŚĆ: Przy wdrażaniu działań wspierających i ochronnych w zakresie zapobiegania handlowi ludźmi i dziećmi, najlepiej pojęty interes dziecka powinien być stawiany na pierwszym miejscu. DZIEDZINA: prawo / praca socjalna / kryminologia. TEMAT: handel ludźmi, handel dziećmi. ŹRÓDŁO: FRA przez bazę danych Children’s Rights Coalition.</p>	<p>WYTYCZNE/PLAN: Apel o wdrożenie zasady najlepiej pojętego interesu dziecka w działaniach zwalczających handel ludźmi i handel dziećmi. Także: Przystępczość / wymiar sprawiedliwości dla nieletnich / / krzywdzenie dzieci / / wiktymizacja.</p>
	<p>6. KRAJE: Europa. ODNIESIENIE: Komisja Europejska (2010). Action Plan on unaccompanied minors 2010–2014, http://ec.Europe.eu/dgs/home-affairs/e-library/docs/uam/uam_report_20120928_en.pdf. ZAWARTOŚĆ: Ten plan działania ma zachęcić kraje członkowskie do rozwijania systemów monitorowania sytuacji dzieci cudzoziemskich bez opieki powierzonych pieczy i poszanowania zasady najlepiej pojętego interesu dziecka a także przeciwdziałania krzywdzeniu dzieci w tym zakresie. DZIEDZINA: prawo / praca socjalna / kryminologia. TEMAT: piecza zastępcza, dzieci cudzoziemskie bez opieki. ŹRÓDŁO: Komisja Europejska przez bazę danych Children’s Rights Coalition.</p>	<p>WYTYCZNE/PLAN: Kraje członkowskie są zachęcane do wdrożenia systemu monitorowania sytuacji dzieci cudzoziemskich bez opieki powierzonych pieczy.</p>

	<p>7. KRAJ: Belgia (Flandria). ODNIESIENIE: Vlaamse overheid (2004). Jaarverslag jeugdbeleid en kinderrechten, http://www.sociaalcultureel.be/jeugd/kinderrechten/jaarverslag_KR_2004.pdf. ZAWARTOŚĆ: 31 marca 2003 r., Rząd Federalny i Wspólnoty porozumiały się w sprawie zasad opieki i pieczy zastępczej nad dziećmi cudzoziemskimi bez opieki. W tym porozumieniu obie strony zobowiązują się do współpracy przy strukturalnej organizacji opieki nad wszystkimi dziećmi cudzoziemskimi bez opieki, w oparciu na zasadzie najlepiej pojętego interesu dziecka. DZIEDZINA: praca socjalna. TEMAT: dzieci cudzoziemskie bez opieki. ŹRÓDŁO: Biuro ds. Młodzieży rządu flamandzkiego przez bazę danych Children's Rights Coalition.</p>	<p>WYTYCZNE/PLAN: Zobowiązanie do zorganizowania ustrukturyzowanej pieczy nad dziećmi cudzoziemskimi bez opieki.</p>
	<p>8. KRAJ: Belgia (Flandria). ODNIESIENIE: Vlaamse overheid (2011). Vlaams actieplan kinderrechten 2011–2014, http://www.sociaalcultureel.be/jeugd/kinderrechten/VAK_2011-2014-corr.pdf. ZAWARTOŚĆ: Komisja ds. Integracji opracowuje zintegrowany plan działania, uwzględniający zasadę najlepiej pojętego interesu dziecka. W ten sposób dzieciom cudzoziemskim poświęca się większą uwagę. DZIEDZINA: ogólna. TEMAT: migracja/mniejszości. ŹRÓDŁO: Biuro ds. Młodzieży rządu flamandzkiego przez bazę danych Children's Rights Coalition.</p>	<p>WYTYCZNE/PLAN: Zintegrowany plan działania skupiający się na najlepiej pojętym interesie dzieci cudzoziemskich.</p>
	<p>9. KRAJE: Europa. ODNIESIENIE.: Komisja Europejska (2010). Action Plan on Unaccompanied Minors (2010–2014), http://eur-lex.Europe.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0213:FIN:EN:PDF. ZAWARTOŚĆ: Indywidualna ocena najlepiej pojętego interesu powinna być przeprowadzana przy wszystkich decyzjach dotyczących dzieci cudzoziemskich bez opieki. DZIEDZINA: praca socjalna. TEMAT: dzieci cudzoziemskich bez opieki. ŹRÓDŁO: CRIN przez bazę danych Children's Rights Coalition.</p>	<p>WYTYCZNE/PLAN: Apel o podejmowanie wszystkich decyzji dotyczących dzieci cudzoziemskich bez opieki w oparciu o indywidualną ocenę najlepiej pojętego interesu dziecka. Także: Określanie najlepiej pojętego interesu dziecka (dobra dziecka).</p>
	<p>10. KRAJE: Europa. ODNIESIENIE: Save the children Europe (2006). The implementation of the Dublin II Regulation and the Best Interests of Separated Children, http://www.crin.org/docs/save_separated_child.pdf. ZAWARTOŚĆ: Save the Children wraz z UNHCR i partnerskimi organizacjami z 29 krajów opracowali program mający na celu ochronę najlepiej pojętego interesu dzieci cudzoziemskich bez opieki. DZIEDZINA: praca socjalna. TEMAT: dzieci cudzoziemskie bez opieki. ŹRÓDŁO: ENOC & CRIN przez bazę danych Children's Rights Coalition.</p>	<p>WYTYCZNE/PLAN: Najlepiej pojęty interes dziecka leży w centrum tego programu na rzecz dzieci bez opieki.</p>

	<p>11. KRAJ: Belgia. ODNIESIENIE: Vanderslycke (2013). Niet-begeleide buitenlandse minderjarigen. Belang van de jongere altijd voorop, <i>Alert</i>. ZAWARTOŚĆ: Najlepiej pojęty interes dzieci cudzoziemskich bez opieki. DZIEDZINA: (prawo?) TEMAT: dzieci cudzoziemskie bez opieki. ŹRÓDŁO: www.kekidatabank.be</p>	<p>WDRAŻANIE: Możliwe do zaadoptowania wytyczne dotyczące najlepiej pojętego interesu dzieci cudzoziemskich bez opieki.</p>
	<p>12. KRAJE: Europa, w szczególności Finlandia, Hiszpania. ODNIESIENIE: *European Migration Network (2009). Policies on reception, return and integration arrangements for, and numbers of, unaccompanied minors – an EU comparative study, *http://ec.Europe.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/networks/european_migration_network/reports/docs/emn-studies/unaccompanied-minors/08_finland_national_report_on_unaccompanied_minors_final_version_july09_en.pdf; *http://ec.Europe.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/networks/european_migration_network/reports/docs/emn-studies/unaccompanied-minors/25a_spain_national_report_on_unaccompanied_minors_published_version_28april10_en.pdf; *HIT-foundation (2014). <i>Monitoring returned minors</i>, http://hitfoundation.eu/wp-content/uploads/2012/12/Summer_2014_Migrant_Monitoring-Returned-Minors.pdf. ZAWARTOŚĆ: Fiński program dobrowolnego wspomaganego powrotu (assisted voluntary return program, AVR) kładzie nacisk na stworzenie jasnego systemu integracji i monitorowania losów dziecka w kraju pochodzenia przed odesłaniem dzieci. Podkreśla się rolę rodzica(-ów) lub opiekuna/ów w ochronie najlepiej pojętego interesu dziecka w kraju pochodzenia. Hiszpania także monitoruje skuteczne połączenie z rodziną lub dostępność odpowiedniej opieki dla dziecka po wspomaganym powrocie dziecka. Fundacja HIT, na zlecenie Komisji Europejskiej, opracowała projekt Monitorowania Powracających Dzieci (Monitoring of Returned Minors, MRM), w celu promowania bezpiecznego powrotu dzieci, mając na uwadze ich najlepiej pojęty interes. DZIEDZINA: praca socjalna. TEMAT: migracja / polityka powrotu / dzieci cudzoziemskie bez opieki. ŹRÓDŁO: Komisja Europejska przez bazę danych Children’s Rights Coalition.</p>	<p>WDRAŻANIE: Dobre praktyki dotyczące ochrony najlepiej pojętego interesu dzieci w procedurach powrotu.</p>

	<p>13. KRAJE: USA i Belgia. ODNIESIENIE: Caritas Internationalis, Caritas International Begium & USA Conference of Catholic Bishops Migration and refugee Services (2012). 'Unaccompanied Minor Migrants. Two Case Studies/ Best Practices'. <i>Contribution to the Day of General Discussion on 'The Rights of All Children in the Context of International Migrations' of the Committee</i>, http://www2.ohchr.org/english/bodies/crc/docs/discussion2012/SubmissionsDGDMigration/Caritas.pdf. ZAWARTOŚĆ: Publikacja przedstawia dobre praktyki mające na celu zagwarantowanie ochrony najlepiej pojętego interesu dzieci przy podejmowaniu decyzji dotyczących dzieci cudzoziemskich bez opieki. DZIEDZINA: praca socjalna. TEMAT: dzieci cudzoziemskie bez opieki. ŹRÓDŁO: OHCHR przez bazę danych Children's Rights Coalition.</p>	<p>WDRAŻANIE: Dobre praktyki dotyczące ochrony najlepiej pojętego interesu dzieci cudzoziemskich bez opieki.</p>
	<p>14. KRAJ: Szwecja. ODNIESIENIE: Föreningen Skyddsvärnet (2011). Prata med oss, inte om oss ('Speak with USA, not about USA'), http://www.skyddsvarnet.se/Kvalitet--Forskning/Skyddsvarnets-projekt/Projekt-Prata-med-oss-inte-om-oss/. ZAWARTOŚĆ: Projekt ten zachęca dzieci cudzoziemskie bez opieki przebywające w Szwecji do tworzenia własnych, niezależnych organizacji. Tworząc takie organizacje, mogą korzystać ze wsparcia w postaci mentoringu, kontaktu ze społecznością lokalną oraz wsparcia z różnych organizacji rządowych i innych. Ponadto w ramach projektu wydano książkę przedstawiającą zasadę ochrony najlepiej pojętego interesu dzieci cudzoziemskich bez opieki. DZIEDZINA: praca socjalna. TEMAT: dzieci cudzoziemskie bez opieki. ŹRÓDŁO: Föreningen Skyddsvärnet przez Komisję Europejską przez bazę danych Children's Rights Coalition.</p>	<p>WDRAŻANIE: Dobre praktyki dotyczące ochrony najlepiej pojętego interesu dzieci cudzoziemskich bez opieki. Także: Partycypacja/uczestnictwo.</p>
	<p>15. KRAJE: zasięg międzynarodowy. ODNIESIENIE: Corlett, Mitchell, Van Hove, Bowring, Wright (2012). <i>Captured Childhood</i>. Melbourne: International Detention Coalition, http://www.vluchtelingenwerk.be/actueel/nieuwsitem.php?n=1105. ZAWARTOŚĆ: Autorzy podkreślają, że zatrzymywanie w ośrodkach zamkniętych dzieci cudzoziemskich (bez opieki) wjeżdżających do Belgii jest naruszeniem zasady najlepiej pojętego interesu dzieci. Wprowadzają nowy model zapobiegający zatrzymaniu w ośrodkach zamkniętych. Publikacji tego raportu towarzyszyła inauguracja światowej kampanii przeciwdziałającej zatrzymywaniu dzieci w ośrodkach zamkniętych przygotowanej przez International Detention Coalition (IDC). DZIEDZINA: kryminologia / praca socjalna. TEMAT: zatrzymanie / migracja / dzieci cudzoziemskie bez opieki. ŹRÓDŁO: Vluchtelingenwerk Vlaanderen przez bazę danych Children's Rights Coalition.</p>	<p>WDRAŻANIE: Nowy model zapobiegający zatrzymywaniu dzieci cudzoziemskich bez opieki w ośrodkach zamkniętych. Także: Przepięczość / wymiar sprawiedliwości dla nieletnich / krzywdzenie dzieci / wiktyimizacja.</p>

	<p>16. KRAJ: Holandia. ODNIESIENIE: Kalverboer, Zijlstra (2006–2008). Het Belang van het Kind in het Vreemdelingenrecht. Kinderen uit asielzoekersgezinnen: Ontwikkeling, perspectief en juridische positie, http://www.pharos.nl/documents/doc/j11-onderzoeksrapport_belang_kind_vreemdelingenrecht.pdf. ZAWARTOŚĆ: Badaniu pod kątem zgodności z zasadą najlepiej pojętego interesu dziecka poddano holenderskie przepisy imigracyjne. Na podstawie tej analizy sformułowano rekomendacje w zakresie prowadzonej polityki. DZIEDZINA: prawo. TEMAT: migracja/mniejszości. ŹRÓDŁO: Pharos przez Google.</p>	<p>WDRAŻANIE: Możliwe do zaadaptowania rekomendacje dotyczące najlepiej pojętego interesu dzieci cudzoziemskich.</p>
	<p>17. KRAJE: Belgia, Francja, Włochy, Holandia, Polska, Wielka Brytania. ODNIESIENIE: Platform for International Cooperation on Undocumented Migrants (Picum) (2013). Children first and foremost. A guide to realizing the rights of children and families in an irregular migration situation, http://picum.org/picum.org/uploads/publication/Children%20First%20and%20Foremost.pdf. ZAWARTOŚĆ: Projekt ten, realizowany do marca 2013 r., skupia się na opracowywaniu strategii pokonywania barier, na które napotykają dzieci cudzoziemskie o nieuregulowanej sytuacji w dostępie do edukacji, opieki zdrowotnej i usług mieszkaniowych w krajach Unii Europejskiej. DZIEDZINA: praca socjalna. TEMAT: dzieci cudzoziemskie o nieuregulowanym statusie. ŹRÓDŁO: Picum przez Google.</p>	<p>WDRAŻANIE: Możliwe do zaadaptowania strategii ochrony najlepiej pojętych interesów dzieci o nieuregulowanym statusie w dostępie do edukacji, opieki zdrowotnej i usług mieszkaniowych. Także: zdrowie.</p>
<p>Przestępczość / / wymiar sprawiedliwości dla nieletnich / / krzywdzenie dzieci / /wiktyimizacja</p>	<p>1. KRAJE: Europa. ODNIESIENIE: Komitet Ministrów Rady Europy (CoE) (2010). Guidelines on child-friendly justice, http://ec.Europe.eu/justice/fundamental-rights/rights-child/friendly-justice/index_en.htm. ZAWARTOŚĆ: wytyczne opierają się na przesłance, że w dziedzinie wymiaru sprawiedliwości zasada najlepiej pojętego interesu dziecka może być przestrzegana jedynie wtedy, gdy dzieci otrzymają możliwość wyrażenia opinii w sprawach, które ich dotyczą. Z tego względu duży nacisk kładzie się na partycypację dzieci i młodzieży w procedurach prawnych. DZIEDZINA: prawo/kryminologia. TEMAT: wymiar sprawiedliwości / partycypacja. ŹRÓDŁO: Komisja Europejska przez bazę danych Children's Rights Coalition.</p>	<p>WYTYCZNE/PLAN: Apel o partycypację dzieci i młodzieży w procedurach prawnych, które ich dotyczą. Także: Partycypacja/uczestnictwo.</p>

	<p>2. KRAJE: Europa. ODNIESIENIE: United Nations Economic and Social Council (2005). Resolution 2005/20, Guidelines on Justice in Matters involving Child Victims and Witnesses in Crime, http://www.un.org/en/ecosoc/docs/2005/resolution%202005-20.pdf. ZAWARTOŚĆ: Wytyczne dotyczące małoletnich ofiar i świadków przestępstw opierają się na zasadzie najlepiej pojętego interesu dziecka. Wytyczne zawierają, m.in., zapisy o adekwatnej pomocy, zapobieganiu nieuzasadnionym opóźnieniom w procedurach (chyba że leży to w najlepiej pojętym interesie dziecka) oraz zapisy dotyczące ogólnych działań mających na celu zagwarantowanie interesów i poszanowania godności dziecka uczestniczącego w procedurach. DZIEDZINA: prawo/kryminologia. TEMAT: procedury sądowe. ŹRÓDŁO: ONZ przez bazę danych Children's Rights Coalition.</p>	<p>WYTYCZNE/PLAN: Różne działania mające na celu ochronę najlepiej pojętego interesu i godności dziecka uczestniczącego w procedurach prawnych.</p>
	<p>3. KRAJ: Finlandia. ODNIESIENIE: Pösö, Kitinoja, Kekoni (2010). <i>Locking Up for the Best Interests of the Child: Some Preliminary Remarks on 'Special Care'</i>. Thousand Oaks (USA): SAGE publications. ZAWARTOŚĆ: Autorzy przekonują, że zamykanie młodych ludzi w specjalnych zakładach poprawczych dla młodzieży może być interpretowane jako działanie zgodne z najlepiej pojętym interesem dziecka, gdyż skierowane jest na przełamanie cyklu przestępczości. DZIEDZINA: kryminologia/edukacja. TEMAT: przestępczość małoletnich, piecza zastępcza, opieka instytucjonalna. ŹRÓDŁO: www.kekidatabank.be.</p>	<p>WDRAŻANIE: Autorzy uznają zamykanie młodych ludzi w specjalnych zakładach poprawczych za działanie w ich najlepiej pojętym interesie. Także: piecza zastępcza: piecza instytucjonalna.</p>

	<p>4. KRAJE: Czechy, Bułgaria, Węgry, Włochy, USA, kraje skandynawskie. ODNIESIENIE: *Agencja Praw Podstawowych (FRA) (2011). Fundamental rights: challenges and achievements in 2011, http://fra.Europe.eu/sites/default/files/fra_uploads/2211-FRA-2012_Annual-Report-2011_EN.pdf; *http://ec.Europe.eu/justice/news/consulting_public/0053/contributions/organisations/Registered/save_the_children_en.pdf; *http://ec.Europe.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/policies/organized-crime-and-human-trafficking/global-alliance-against-child-abuse/docs/ga-commitements-201308/ga_commitment_-_hungary_en.pdf; *Op de Beeck et al., (2013). 'Evaluatieonderzoek van het pilotproject te Antwerpen "Protocol van moed" – Een experiment inzake het spreekrecht en het casusgebonden overleg bij situaties van kindermishandeling'. Onuitgegeven onderzoeksrapport, Steunpunt Welzijn, Volksgezondheid, Gezin, KU Leuven. ZAWARTOŚĆ: Czechy i Bułgaria proponują reformę wymiaru sprawiedliwości, by mocniej uwzględnić w istniejących przepisach prawnych oraz praktyce zasadę najlepiej pojętego interesu dziecka. Przykładem może być tworzenie przyjaznych pokoi przestuchań, w których dzieci-ofiary przestępstw mogą być przesłuchiwane w dostosowanych do ich potrzeb warunkach (tzw. Niebieskie pokoje przygotowywane w ramach projektu „Usłyszeć dziecko” w Bułgarii). Do tworzenia przyjaznych pokoi przestuchań dla dzieci przygotowują się też Węgry. Ponadto przyjazne pokoje przestuchań dla dzieci funkcjonują również w niektórych Centrach Pomocy Dzieciom tworzonych w Stanach Zjednoczonych (Child Advocacy Centers) i w krajach skandynawskich („Barnahus”) dla małoletnich pokrzywdzonych przestępstwem. DZIEDZINA: prawo/kryminologia. TEMAT: wymiar sprawiedliwości / wiktymizacja. ŹRÓDŁO: FRA przez bazę danych Children's Rights Coalition.</p>	<p>WDRAŻANIE: Tworzenie przyjaznych pokoi przestuchań dla dzieci w celu zapobieżenia negatywnym doświadczeniom dzieci ofiar i świadków przestępstw.</p>
	<p>5. KRAJE: Szwecja, Litwa, Łotwa. ODNIESIENIE: Council of the Baltic Sea States (SE) (2013). Child exploitation – Cross-national child protection in practice, http://ec.Europe.eu/anti-trafficking/EU%20Projects/HOME_2012_RFXX_CA_1008. ZAWARTOŚĆ: Projekt ma na celu wypracowanie sposobów współpracy między różnymi krajami i organizacjami w zakresie oceny najlepiej pojętego interesu dzieci-ofiar poważnego krzywdzenia powracających do kraju pochodzenia. Projekt rozpoczął się w październiku 2013 r. Uczestniczą w nim Szwecja, Litwa i Łotwa. (okres trwania: 24 miesiące). DZIEDZINA: praca socjalna / prawo / kryminologia. TEMAT: migracja / polityka powrotów / krzywdzenie. ŹRÓDŁO: Komisja Europejska przez bazę danych Children's Rights Coalition.</p>	<p>WDRAŻANIE: Praktyczna współpraca międzynarodowa w zakresie najlepiej pojętego interesu dziecka. Także: Imigracja/ dzieci cudzoziemskie bez opieki.</p>

	<p>6. KRAJE: Zasięg międzynarodowy. ODNIESIENIE: Consortium for street children (2005). Police Training Toolkit – Police Training on Child Rights and Child Protection – Lessons Learned and Manual, http://otp.unesco-ci.org/training-reŹRÓDŁO/centre-street-children/police-training-toolkit-police-training-child-rights-and-ch. ZAWARTOŚĆ: Publikacja zawiera informacje konieczne do przygotowania, wdrożenia i ewaluacji opartych na praktyce kursów dla przedstawicieli policji dotyczących praw dziecka oraz ochrony dzieci. Celem jest wsparcie policji w zdobyciu potrzebnej wiedzy, rozwinięciu postaw i kompetencji pozwalających jej działać zawsze w najlepiej pojętym interesie dzieci. DZIEDZINA: kryminologia / praca socjalna. TEMAT: policja / dzieci ulicy. ŹRÓDŁO: UNESCO przez bazę danych Children's Rights Coalition.</p>	<p>WDRAŻANIE: Praktyczny zestaw szkoleniowy dla policjantów w celu uwzględnienia najlepiej pojętego interesu dzieci (ulicy). Także: Konkretne grupy mniejszościowe.</p>
	<p>7. KRAJE: Zasięg międzynarodowy. ODNIESIENIE: Bilson, White (2005). Representing children's views and best interests in court: an international comparison. <i>Child Abuse Review</i>. ZAWARTOŚĆ: Artykuł porównuje systemy w różnych krajach z procedurą „kuratora procesowego”, który reprezentuje najlepiej pojęty interes dziecka i innych osób w procedurach dotyczących opieki nad dzieckiem oraz spraw rodzinnych. Autorzy twierdzą, że dla różnych grup dzieci prawnik może zagwarantować większą partycypację i skuteczniejszą reprezentację w procedurach prawa prywatnego i publicznego, niż kurator procesowy, który ocenia najlepiej pojęty interes dziecka i przedstawia perspektywę dziecka. DZIEDZINA: prawo. TEMAT: piecza/partycypacja. ŹRÓDŁO: www.kekidatabank.be.</p>	<p>WDRAŻANIE: Badanie pokazuje, że prawnicy lepiej gwarantują uwzględnienie najlepiej pojętego interesu dziecka w sprawach rodzinnych i dotyczących opieki nad dzieckiem niż kuratorzy procesowi.</p>
	<p>8. KRAJ: Belgia. ODNIESIENIE: Hulpverleners en het verzuimde spreekrecht, http://www.steunpunt.be/public/article/211. ZAWARTOŚĆ: Art. 458bis kodeksu karnego został przyjęty w celu wzmocnienia uprawnień pracowników socjalnych do wypowiedzenia się w obronie praw dziecka i innych osób w trudnej sytuacji. Takie podejście może być stosowane jedynie w świetle najlepiej pojętego interesu dziecka lub klienta. DZIEDZINA: prawo/kryminologia. TEMAT: prawo wypowiedzi / tajemnica zawodowa / krzywdzenie dzieci. ŹRÓDŁO: Steunpunt Algemeen Welzijnswerk (Support Center for General Social Support) przez bazę danych Children's Rights Coalition.</p>	<p>WDRAŻANIE: Równowaga między tajemnicą zawodową a prawem wypowiedzenia się w obronie dziecka ulega zmianie w celu ochrony najlepiej pojętego interesu dziecka.</p>

	<p>9. KRAJE: Europa. ODNIESIENIE: Komisja Europejska (2013). 8th European Forum on the rights of the child. Towards integrated child protection systems through the implementation of the EU Agenda for the rights of the child, http://ec.Europe.eu/justice/events/child-forum-2013/ http://ec.Europe.eu/justice/fundamental-rights/files/8th_forum_background_paper_en.pdf. ZAWARTOŚĆ: Podczas forum dyskutowano o możliwościach rozwijania zintegrowanych systemów ochrony dzieci. W takich systemach najlepiej pojęty interes dziecka stawiany jest na pierwszym miejscu. Zwiększoną uwagę zwraca się na cztery szczególnie narażone grupy: dzieci uprowadzone przez jednego z rodziców, dzieci migrantów, dzieci-ofiary (cyber)przemocy i dziewczynki poddane okaleczeniu narządów płciowych. DZIEDZINA: kryminologia / edukacja / praca socjalna. TEMAT: ogólny / porwanie rodzicielskie / przemoc / migracja / okaleczanie. ŹRÓDŁO: Komisja Europejska przez bazę danych Children's Rights Coalition.</p>	<p>WDRAŻANIE: Omówieniu poddano zintegrowane systemy ochrony dzieci, ze szczególnym uwzględnieniem takich sytuacji jak porwanie, migracja, przemoc, okaleczanie narządów płciowych. Także: Konkretnie grupy mniejszościowe.</p>
	<p>10. KRAJ: Belgia. ODNIESIENIE: Kinderen krijgen eindelijk recht op spreken (2011), http://www.mensenrechten.be/index.php/site/nieuwsberichten/kinderen_krijgen_eindelijk_recht_op_spreken. ZAWARTOŚĆ: Propozycja ustawy ustanawiającej w Belgii sądy ds. rodzinnych i nieletnich została przyjęta 17 i 18 lipca 2013 r. Dzięki nowym przepisom dzieci, bez względu na wiek, uzyskują możliwość przedstawienia sędziemu własnej opinii w sprawach dotyczących opieki, ustaleń dotyczących miejsca zamieszkania i relacji w rodzinie. Dzieci powyżej 12 roku życia są automatycznie zapraszane do sądu, ale nie muszą przyjąć zaproszenia: mają prawo do wypowiedzenia się, a nie obowiązek. DZIEDZINA: prawo/edukacja. TEMAT: rozwód / opieka / władza rodzicielska / partycypacja. ŹRÓDŁO: Human Rights League przez bazę danych Children's Rights Coalition.</p>	<p>WDRAŻANIE: Belgijska dobra praktyka dotycząca wysłuchania dziecka w sądzie w sprawach, które go dotyczą. Także: Partycypacja/ /uczestnictwo.</p>
<p>Opieka nad dziećmi</p>	<p>1. KRAJ: Belgia (Flandria). ODNIESIENIE: Vlaamse overheid (2006). Jaarverslag jeugdbeleid en kinderrechten, http://www.sociaalcultureel.be/jeugd/kinderrechten/jaarverslag_JB_KR_2006.pdf. ZAWARTOŚĆ: W ramach planu działania dotyczącego „elastycznej i okazjonalnej opieki nad dzieckiem”, szczególną uwagę zwrócono na opiekę, skupiając się na najlepiej pojętym interesie dziecka. Na przykład: we wczesnych i późnych godzinach przewidziano opiekę domową, by zmniejszyć obciążenie w miejscach opieki zbiorowej. DZIEDZINA: edukacja. TEMAT: opieka nad dziećmi. ŹRÓDŁO: Biuro ds. Młodzieży rządu flamandzkiego przez bazę danych Children's Rights Coalition.</p>	<p>WYTYCZNE/PLAN: Sugestie w zakresie elastycznego systemu opieki nad dzieckiem umożliwiającego opiekę w domu w późnych godzinach wieczornych.</p>

	<p>2. KRAJ: Belgia (Flandria). ODNIESIENIE: Vlaamse overheid (2008). Jaarverslag jeugdbeleid en kinderrechten, http://www.sociaalcultureel.be/jeugd/kinderrechten/jaarverslag_JB_KR_2008.pdf ZAWARTOŚĆ: Przygotowano narzędzie do samoewaluacji dla dzieci i opiekunów w miejscach opieki zbiorowej, by lepiej dostosować opiekę do najlepiej pojętych interesów dziecka. (ZIKo i ZIKo-Vo). DZIEDZINA: edukacja. TEMAT: opieka nad dziećmi. ŹRÓDŁO: Biuro ds. Młodzieży rządu flamandzkiego przez bazę danych Children's Rights Coalition.</p>	<p>WDRAŻANIE: Narzędzie do monitorowania realizacji zasady najlepiej pojętego interesu dziecka.</p>
<p>Media/ /Reklama</p>	<p>1. KRAJ: Belgia (Flandria). ODNIESIENIE: Vlaamse overheid (2006). Jaarverslag jeugdbeleid en kinderrechten, http://www.sociaalcultureel.be/jeugd/kinderrechten/jaarverslag_JB_KR_2006.pdf ZAWARTOŚĆ: Ketnet, sieć telewizyjna skierowana do dzieci i młodzieży, skupia się na najlepiej pojętym interesie dziecka. Ketnet traktuje swoich młodych odbiorców z szacunkiem i oferuje im bezpieczne środowisko. DZIEDZINA: komunikacja, media. TEMAT: media. ŹRÓDŁO: Biuro ds. Młodzieży rządu flamandzkiego przez bazę danych Children's Rights Coalition.</p>	<p>WDRAŻANIE: Przyjazna dzieciom sieć telewizyjna oparta na najlepiej pojętym interesie dziecka.</p>
	<p>2. KRAJ: Wielka Brytania. ODNIESIENIE: Media Wise, http://www.mediawise.org.uk/children/ ZAWARTOŚĆ: Organizacja ta, mając na uwadze najlepiej pojęty interes dzieci, opracowała różne praktyczne narzędzia mające na celu właściwe, oparte na szacunku, przedstawianie dzieci i młodzieży. DZIEDZINA: komunikacja, media. TEMAT: media. ŹRÓDŁO: Mediawise przez bazę danych Children's Rights Coalition.</p>	<p>WDRAŻANIE: Praktyczne narzędzia mające na celu właściwe przedstawianie dzieci i młodzieży, oparte o ich najlepiej pojęty interes.</p>
	<p>3. KRAJ: Belgia (Flandria). ODNIESIENIE: Vlaamse overheid (2007). Jaarverslag jeugdbeleid en kinderrechten, http://www.sociaalcultureel.be/jeugd/kinderrechten/jaarverslag_JB_KR_2007.pdf ZAWARTOŚĆ: Do ogólnego kodeksu dotyczącego reklamy i umów sponsoringowych w radio i telewizji dodano konkretne zapisy dotyczące reklamy i umów sponsoringowych skierowanych do dzieci. Ustanowienie tych zapisów odbyło się w ścisłej współpracy z różnymi organizacjami ze świata mediów jak i organizacjami i instytucjami broniącymi interesów dzieci i młodzieży. DZIEDZINA: komunikacja/media. TEMAT: media. ŹRÓDŁO: Biuro ds. Młodzieży rządu flamandzkiego przez bazę danych Children's Rights Coalition.</p>	<p>WDRAŻANIE: Wprowadzenie do ogólnego kodeksu ds. reklamy zapisów o najlepiej pojętym interesie dziecka, w oparciu o metodologię partycypacji, z udziałem osób broniących praw dzieci. Także: Rzecznictwo w zakresie dobra dziecka.</p>

<p>Przestrzeń (publiczna)</p>	<p>1. KRAJ: Belgia. ODNIESIENIE: Kind & Samenleving (Child & Society). "E-zine Kind & Ruimte", http://k-s.be/e-zines/ ZAWARTOŚĆ: Newsletter dotyczący perspektywy i dobra dzieci w przestrzeni publicznej oraz w planowaniu przestrzeni miejskiej. DZIEDZINA: środowisko i zrównoważony rozwój. TEMAT: przestrzeń (publiczna). ŹRÓDŁO: Child & Society przez bazę danych Children's Rights Coalition.</p>	<p>WDRAŻANIE: Komunikacja na temat perspektywy interesów dzieci i młodzieży w przestrzeni publicznej.</p>
	<p>2. KRAJE: Belgia (Flandria), Holandia. ODNIESIENIE: Vives vzw. Speelruimteplan of jeugdruimteplan ("Play area plan or youth area plan"), http://www.vives-vzw.be/Jeugdruimte/Visie and http://www.speelvriendelijk.be/ ZAWARTOŚĆ: Celem planu przestrzeni dla dzieci i młodzieży jest pogodzenie w debacie na temat przestrzeni publicznej ich interesów z innymi (czasami sprzecznymi). DZIEDZINA: środowisko i zrównoważony rozwój. TEMAT: przestrzeń. ŹRÓDŁO: Vives przez bazę danych Children's Rights Coalition.</p>	<p>WDRAŻANIE: Uwzględnienie interesów dzieci i młodzieży w debacie społecznej na temat przestrzeni publicznej.</p>
<p>Zdrowie</p>	<p>1. KRAJE: zasięg międzynarodowy. ODNIESIENIE: ONZ (2008). Human Rights Instruments Vol. II, http://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/TB/HRI-GEN-1-REV-9-VOL-II_en.doc ZAWARTOŚĆ: Dokument przedstawia przegląd porad i rekomendacji różnych komitetów ds. praw człowieka, w tym Komitetu Ochrony Praw Dziecka. W świetle ochrony najlepiej pojętego interesu dziecka, nacisk położono na 1) zmniejszenie różnic między dziećmi narodzonymi w związkach małżeńskich a w parach niebędących małżeństwem, 2) określanie najlepiej pojętego interesu dzieci i młodzieży oraz szacowanie wpływu nowych przepisów na dzieci i młodzież (również na podstawie analizy budżetu) oraz 3) uznanie najlepiej pojętego interesu dzieci w programach przeciwdziałania HIV/AIDS: w tych programach dzieci i młodzież powinny być stawiane na pierwszym miejscu. DZIEDZINA: ogólne. TEMAT: ogólny / rodzina / analiza oddziaływania / zdrowie. ŹRÓDŁO: OHCHR przez bazę danych Children's Rights Coalition.</p>	<p>WYTYCZNE/PLAN: Uznanie najlepiej pojętego interesu dzieci i młodzieży w programach przeciwdziałania HIV/AIDS. Także: Ocena oddziaływania na dzieci.</p>

	<p>2. KRAJE: zasięg międzynarodowy. ODNIESIENIE: WHO (2006). 'Child growth standards', http://www.who.int/mediacentre/news/releases/2006/pr21/en/ ZAWARTOŚĆ: Światowa Organizacja Zdrowia (WHO) opracowała globalne standardy rozwoju, z których można korzystać, by zapewnić jak najlepszą opiekę zdrowotną i jak najlepsze żywienie dzieci na całym świecie. Prezes Międzynarodowego Stowarzyszenia Pediatricznego (International Pediatric Association, IPA) wzywa kraje członkowskie do stosowania tych standardów w najlepiej pojętym interesie dzieci i do przekonania swoich rządów do wdrożenia tych standardów. DZIEDZINA: medycyna/zdrowie. TEMAT: standardy rozwoju. ŹRÓDŁO: WHO przez bazę danych Children's Rights Coalition.</p>	<p>WDRAŻANIE: Opracowanie standardów rozwoju, których stosowanie ma na celu ochronę najlepiej pojętych interesów dzieci.</p>
	<p>3. KRAJE: zasięg międzynarodowy. ODNIESIENIE: Moodley, Hardie, Selgelid, Waldman, Strelbel, Rees, Durrheim (2013). Ethical considerations for vaccination programs in acute humanitarian emergencies. <i>Bulletin of the World Health Organization</i>, 91, 290–297, http://dx.doi.org/10.2471/BLT.12.113480. ZAWARTOŚĆ: Autorzy twierdzą, że szczepienia są kluczowe dla ograniczenia śmiertelności wśród dzieci. W zgodzie z tym argumentem sugerują, by szanować odmowę ze strony rodziców zaszczepienia dziecka jedynie w przypadku, gdy chodzi o mniej poważną chorobę i gdy ryzyko zachorowania jest niskie. Autorzy utrzymują jednak, że jeśli istnieje wysokie ryzyko szkody, najlepiej pojęty interes dziecka powinien przeważać nad władzą rodzicielską. Ponadto autorzy sugerują, że w nagłych przypadkach, gdy nieobecny jest rodzic/opiekun, pracownicy ochrony zdrowia powinni otrzymać prawo, w oparciu na najlepiej pojętym interesie dziecka lub społeczności, do podjęcia decyzji o szczepieniu. DZIEDZINA: medycyna/zdrowie. TEMAT: szczepienia / decyzje etyczne. ŹRÓDŁO: WHO przez bazę danych Children's Rights Coalition.</p>	<p>WDRAŻANIE: Konkretnie sugestie dotyczące ochrony najlepiej pojętych interesów dzieci w zakresie zdrowia i sytuacji kryzysowych.</p>
<p>Konkretne grupy mniejszościowe</p>	<p>1. KRAJE: Zasięg międzynarodowy. ODNIESIENIE: Komitet Ochrony Praw Dziecka. General Comment No. 11 (2009): Indigenous children and their rights under the Convention, http://search.ohchr.org/search?q=cache:H1FF9TJ9e2MJ:www2.ohchr.org/english/issues/racism/groups/docs/8thsession/CRC_GC11.doc++best+interests+of+the+child+&client=default_frontend&site=default_collection&output=xml_no_dtd&proxystylesheet=en_frontend&ie=UTF-8. ZAWARTOŚĆ: W komentarzu tym Komitet wskazuje, jak interpretować zasadę „najlepiej pojętego interesu dziecka” w odniesieniu do dzieci ludności rdzennej. DZIEDZINA: antropologia / praca socjalna / kulturoznawstwo. TEMAT: mniejszości / dzieci ludności rdzennej. ŹRÓDŁO: UNHCHR przez bazę danych Children's Rights Coalition.</p>	<p>WYTYCZNE/PLAN: Komentarz ogólny dotyczący interpretowania zasady najlepiej pojętego interesu dziecka w odniesieniu do dzieci ludności rdzennej.</p>

	<p>2. KRAJE: Europa. ODNIESIENIE: Europejska Sieć Rzeczników Praw Dziecka (2009). The best interests of the child. http://crin.org/docs/FileManager/enoc/enocreportconferenceagparis.pdf ZAWARTOŚĆ: Dyskusji poddano różne inicjatywy ustawodawcze dotyczące promowania zasady najlepiej pojętego interesu dziecka, ze szczególnym uwzględnieniem następujących grup docelowych i tematów: 1) dzieci cudzoziemskich bez opieki, osób ubiegających się o ochronę międzynarodową, 2) dzieci rozwiedzionych rodziców, 3) partycypacji dzieci, 4) prawa do wysłuchania w procesach decyzyjnych, 5) dzieci w procedurach prawnych, 6) dzieci niepełnosprawnych, 7) dzieci w pieczy zastępczej, 8) dzieci rodziców pozbawionych wolności. DZIEDZINA: ogólna. TEMAT: rozwód / partycypacja / rodzice pozbawieni wolności. ŹRÓDŁO: CRIN przez bazę danych Children's Rights Coalition.</p>	<p>WYTYCZNE/PLAN: Przykłady inicjatyw ustawodawczych dotyczących dzieci rozwiedzionych rodziców, partycypacji dzieci, prawa do wysłuchania w procesach decyzyjnych, dzieci w procedurach prawnych, dzieci w pieczy zastępczej oraz dzieci rodziców pozbawionych wolności.</p>
	<p>3. KRAJE: Europa. ODNIESIENIE: Eurochild (2008). Including Children: a child rights approach to child well-being, http://www.eurochild.org/fileadmin/user_upload/files/publications/NewsletterWS2009.pdf. ZAWARTOŚĆ: Jeden z warsztatów podczas kongresu w Budapeszcie koncentrował się na uwzględnianiu najlepiej pojętego interesu dzieci w strategiach walki z ubóstwem. DZIEDZINA: praca socjalna / badania nad ubóstwem. TEMAT: ubóstwo. ŹRÓDŁO: Eurochild przez bazę danych Children's Rights Coalition.</p>	<p>WDRAŻANIE: Skoncentrowanie się na ochronie najlepiej pojętych interesów dzieci w działaniach podejmowanych na rzecz walki z ubóstwem.</p>
	<p>4. KRAJE: zasięg międzynarodowy. ODNIESIENIE: Feeny (2005). In Best or Vested interests? An Exploration of the Concept and Practice of Family Reunification for Street Children, http://www.crin.org/docs/In_Best_or_Vested_Interests.pdf. ZAWARTOŚĆ: W artykule opisano zasadę najlepiej pojętego interesu dziecka – podkreślając wagę partycypacji przy jego określaniu – w działaniach prowadzonych na rzecz powrotu dzieci ulicy do rodzin w ramach tzw. programów ponownego łączenia. Podano praktyczne wytyczne w zakresie istniejących i nowych programów, skupiające się na najlepiej pojętym interesie dziecka. DZIEDZINA: praca socjalna / kryminologia. TEMAT: dzieci ulicy. ŹRÓDŁO: ENOC przez bazę danych Children's Rights Coalition.</p>	<p>WDRAŻANIE: W ramach projektu opracowano praktyczne wytyczne w zakresie powrotu dzieci ulicy do rodzin, biorąc pod uwagę najlepiej pojęty interes dziecka. Także: Partycypacja/ /uczestnictwo</p>

	<p>5. KRAJ: Belgia (Flandria). ODNIESIENIE: KAJ vzw (2010). Interim-actie, http://www.kaj.be/over-ons/6-kaj-wint-met-hun-interimactie-de-ceraprijs-2010 ZAWARTOŚĆ: Organizacja KAJ vzw zdobyła w 2013 r. nagrodę CERA, której celem jest zwrócenie uwagi na projekty skierowane na poprawę sytuacji społecznej dzieci i młodzieży w trudnej sytuacji. KAJ vzw zdobyło tę nagrodę za projekt pod nazwą „Działania przejściowe” (interim-action), w ramach którego wspólnie z młodzieżą w trudnej sytuacji organizacja promowała zasadę najlepiej pojętego interesu dziecka w kwestiach zatrudnienia. DZIEDZINA: nauki społeczne TEMAT: praca / trudna sytuacja społeczna. ŹRÓDŁO: KAJ przez bazę danych Children’s Rights Coalition.</p>	<p>WDRAŻANIE: Obrona interesów młodzieży w trudnej sytuacji w kwestiach zatrudnienia.</p>
	<p>6. W, m.in., http://www.ilo.org/Search3/search.do?searchWhat=best+interest+of+the+child&navigators=&sortby=default&lastDay=0&collection=&offset=20, opisywane są różne inicjatywy dotyczące przeciwdziałania ciężkiej pracy dzieci. Jednak praca ta nie stanowi ich podsumowania, jako że bardziej dotyczą one realizacji zapisów art. 32 Konwencji o prawach dziecka.</p>	<p>WDRAŻANIE: Podjęcie tematu (ciężkiej) pracy dzieci.</p>

Badanie przeprowadzili: Hanne Op de Beeck, Katrien Herbots, Sara Lembrechts, Nele Willems
 Prace koordynowała: Kathy Vlieghe

Tłumaczenie na język polski: Agnieszka Nowak, Renata Szredzińska

Artykuł przetłumaczono i przedrukowano dzięki uprzejmości Centrum Wiedzy nt. Praw Dziecka (Children’s Rights Knowledge Centre, KeKi). Celem działalności KEKI jest zbieranie, udostępnianie, rozpowszechnianie i poszerzanie wiedzy nt. praw dziecka. Więcej informacji o działalności Centrum można znaleźć na stronie: www.keki.be